

SZEGED

A Város folyóirata

22. évfolyam 3. szám

2010. március

A TARTALOMBÓL:

A SZEGEDÉRT ALAPÍTVÁNY DÍJAZOTTAI
MIKSZÁTH ÉS A "NAGYVÍZ"
KUBINYI ANNA MŰVÉSZETÉRŐL
VOIGT VILMOS HETVEN ÉVES

Ára: 250,- Ft

Tartalom

JEGYZET	1	A jótékonytságban nincs mérték – <i>Lakatos Jenő</i>
ALAPÍTVÁNY	2	Érdekel a másik ember (A fődíjas: Vajda Júlia) – <i>Tandi Lajos</i>
	4	Lézercsodák (A tudományos kuratórium díjazottja: Szabó Gábor) – <i>Pintér M. Lajos</i>
	6	Értékek mentén (A művészeti kuratórium díjazottja: Olasz Sándor) – <i>Tandi Lajos</i>
	8	Dorozsmától Európába (Az állampolgári díjazott: Szirtesi Zoltán) – <i>Illés Mária</i>
	10	Az örök buffo (Hetven éves lenne Gregor József) – <i>Csernay László</i>
MŰVÉSZET	14	Mikszáth és a "nagyárvíz" (Két írás a korabeli sajtóból) – <i>Mikszáth Kálmán, Móra Ferenc</i>
	18	Üzenet a párizsi lokálokból (Lautrec-litográfiák a REÖK-ben) – <i>Maurice Sérullaz</i>
	22	Kendertánc ég és föld között (Kubinyi Anna művészetéről) – <i>Tandi Lajos</i>
	26	Szent István harangszava (Kligl Sándor szegedi szobráról) – <i>Tandi Lajos</i>
TANULMÁNY	30	Tudóssá vált szegedi diák (Révai Miklós születésének 260. évfordulójára) – <i>Bogoly József, Agoston</i>
	34	"Egyszer volt, hol nem volt" (Voigt Vilmos hetven éves) – <i>Polner Zoltán</i>
	37	"A torna a régi magyaroknál" (Árpád-korabeli "torjáték" leírása) – <i>Takács Ferenc</i>
ÉMLÉKEZÉS	40	"Tömörkény mesterré lett inasa" (Kutasi Ödön élete és pályaképe) – <i>Békési Katalin</i>
NAPLÓ	44	Kubwa táno wanyama mwitu (Egy szegedi orvos utinaplója - 3.) – <i>Bálint Gábor Sándor</i>
GONDOLATOK	48	Újabb félpercesek – <i>Papp Andrea</i>

A címlapon a *Kubinyi Anna textilképe* látható. A hátsó borítón *Toulouse-Lautrec litográfiája*. A borító 3. oldalán a *Kligl Sándor kispasztikája* tekinthető meg

SZEGED

A város folyóirata
Megjelenik havonta

Főszerkesztő: **TANDI LAJOS**

Szerkesztő bizottság: Árpás Károly, Blazovich László (elnök),
Gyémánt Iván, Horváth Ferenc, Nagy János, Nagy László, Nyilas Péter,
Szalay István, Turi Tímea, Veréb Simon (fotóriporter-főmunkatárs)

Kiadja a Somogyi Károly Könyvtár

6720 Szeged, Dóm tér 1-3.

Tel.: 62/425-525

Felelős kiadó: PALÁNKAINÉ SEBŐK ZSUZSANNA

Szerkesztőség: 6720 Szeged, Stefánia 2.

Telefon: 30/365-5176, e-mail: szegedszerk@freemail.hu
szegedszerk@gmail.com

Készült a Bába és Társai Kft. nyomdájában

6724 Szeged, Cserzy Mihály u. 11. Tel.: 62/464-015

Felelős vezető: dr. Majzik István

A jótékonyságban nincs mérték

Égy hiszem, többségünk még abban az időben nőtt fel, amikor az állam magára vállalta, hogy gondoskodik polgáraitól. Sokat változott a világ. Senki nem vállalja fel, hogy gondoskodik rólunk. A piacgazdaság diktál.

A piacgazdaságban azonban fontos szerepet töltenek be a politikától mentes civilszervezetek, alapítványok, melyek igen sokat tehetnek az emberekért, a kultúráért.

A Szegedért Alapítvány is egy ilyen gondoskodó szervezet, amely képes összefogni nemes célok érdekében önzetlen, jótékonycodó embereket és gazdálkodó szervezeteket.

Huszonegy éves az alapítvány, ez kártyajátékban szerencseszám. Ez a kor Amerikában és Nagy Britanniában a nagykorúságot jelenti. Több mint két évtized. Ez idő alatt a Szegedért Alapítvány kivívta az emberek megbecsülését, országos elismerésre tett szert, erős szervezetté lett, és erejét nem csupán az anyagi gyarapodás mutatja. Tudjuk, hogy a Tudományos-Művészeti és Társadalmi-Állampolgári Kuratóriumokban a szegedi szellemi élet kiemelkedő egyéniségei vállalnak feladatot, akiknek kiváló szakmai és emberi tulajdonságai, hozzáértése biztosítja, hogy döntéseiket igazi érték vezérelje, a becsület határozza meg.

Vállalatunk, a Főszer Electric Zrt. közel tíz éve jelentős támogatója a Szegedért Alapítványnak, és talán ezzel érdemeltém ki magam is, hogy egy éven át soros elnökként vezethetem városunk leghatékosabb civil alapítványát.

Felemelő érzés, hogy a gálaműsoron köszönthetem azokat, akik kimagasló teljesítményükért ebben az esztendőben vehetik át az alapítványi díjakat.

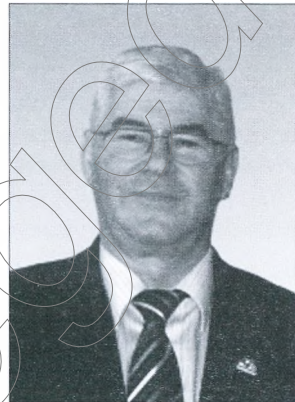
Mint soros elnök, egyik feladatom, hogy e nagyszerű alapítvány meglévő támogatói mellé új szponzorokat találjak. Ebben a nehéz gazdasági helyzetben ez nem könnyű feladat, de az alapítvány díeső múltja hatalmas mozgatóerő. Segít megtalálni az értéket teremtő polgárt, a lakóhelyét szerető lokálpatriótát.

Rotary kormányzóként mottómnak egy Welsh-i közmondást választottam, amely leginkább megfelelt kormányzói célkitűzéseimnek:

„There is a measure for everything, but there is no measure for charity.”
„Mindenben van mérték, de a jótékonyságban nincs.”

Engedjék meg, hogy ezt a közmondást, amely olyan érzékletesen fejezi ki a Szegedért Alapítvány céljait is, mindenkinek ajánljam.

Nem a véletlenek egybeesése, hogy a közelgő Nőnap alkalmából is köszönthetem a kiváló operaénekes fődíjasunkat Vajda Júlia operaénekest, köszöntöm a Tudóst, a Művészeti díjazottunkat és a Társadalmi-Állampolgári díjazottként azt az embert, aki mint kiváló orvos oly sokat tesz embertársaiért és a közösségért.

Érdekel a másik ember

A FŐDÍJAS: VAJDA JÚLIA

Leonóra alakításáról írja egyik kritikusa: "Mindig igazat mond önmagáról Vajda Júlia... Középregisztere, ahol Leonóra lelke megszólal, a cavatinában melegségével, a hangok fűzészerű legatójával és páratlanul pontos hangvitellel tűnt ki, az agilis cabalettán egy Norina könnyedségével és bájával suhant át, s mindezek nem vokális feladat kiváló megoldásaként, hanem a személyiséget teljesen betöltő leányi, naiv boldogság kitárulkozásaként érték a hallgatót". Meggyőződésem, igaz van Tallián Tibornak, Vajda Júlia valóban tiszta, őszinte személyiség, és kiváló operanékes. Eddigi életét végigkísérte a muzika, a színház.

- Néha úgy érzem, egy kihalóban lévő nemzedék utolsó mohikánjainak egyike vagyok. Bennünk még él a mások iránti tisztelet, a művészi alázat, a rend és erkölcs harmóniája utáni vágy, még megőriztünk valamit abból a tartásból, amit elődeinktől tanultunk. A tehetséget már kisgyerekkorban észrevettük és kellő pedagógiai érzéssel pallérozták. Én az I. számú gyakorló iskolába jártam, s már ott, akkor eldőlt a sorsom. Imádtam az éneket, de szívesen sportoltam és nagyon érdekelt a magyar. S mindezt tanárimnak köszönhetem. Akkor ott tanított Erdős János és Sinkó Györgyné - csodálatos énekkari próbákra és szereplésekre, sikerekre emlékszem, De imádtam Dobcsányi Ferenc tanár úr magyar

óráit, Dévényi, Bor és Berkes tanár urak kiváló egyéniségét. A szakma mesterei voltak. Már ott eldőlt, hogy mindenképpen énekes leszek. Így aztán egyenes út vezetett a Tömörkény Gimnáziumba és a Konziba. A Tömörkény énekkarának Mihálka György volt a karánya. Jártuk a világot és sorra arattuk a sikereket. Egy

Makón született, és ott kezdte el a zenei általános iskolát, amelyet néhány hónapon belül Szegeden folytatott, így már több mint négy évtized e városhoz köti. A Juhász Gyula Tanárképző Főiskola I. sz. gyakorló általános iskolában az éneklést Sinkó Györgynétől és Erdős Jánostól, a hegedülést Kiss Ernőtől tanulta. Máig hálával emlegeti őket, mint ahogyan konzervatóriumi mestereit, Kerek Ferencet és Gyimesi Kálmánt, vagy a főiskola magyar-ének szakán Mihálka György tanár urat.

Nagyszerűek voltak mesteri, és kiválóak iskolatársai is: másokkal együtt Tokody Ilona, Temesi Mária, Komlóssy Ildikó, Laczó András és Bátori Éva. Első komoly szerepét 1967-ben, alig tízévesen A didergő király című gyermekoratóriumában énekelte. Részes volt 1971-ben az Ifjú Zenebarátok Kamarakórusa létrejöttének, amelynek tagjaként számos koncerten és fesztiválon szerepelt sikerrel. A kóruséneklés kísérte további pályáját is: fellépett a Zeneművészeti Női karában, a Szegedi Általános Munkaskórusban és a DÉMÁSZ vegyeskarában is. 1975-ben főiskolásként beugrott a Kisopera előadásába, amelyből 20 éves Kisopera előadássorozat lett Bárdi Sándor szakmai vezetésével. 1979-ben a Szegedi Nemzeti Színház tagja lett, és egymást követték sikeres szerepei: Lammermoori Luciában Alissa, A trubadúrban Leonóra, Otelloban Desdemona, Anyeginben Tatjana, A windsori víg nőkben Fluthné, Don Giovanniban Don Elvira, Varázsfuvolában Papagena, West Syde Storyban Maria, Hegedűs a háztetőnben Golde - megannyi nagyszerű alakítás. Rendszeres fellépője a Szegedi Szabadtéri Játékoknak, az elmúlt harminc év szegedi operajátzásának kimagasló alakja. 1985-ben magánénekes lett. Pályáját kíséri a közönség és a szakma szeretete és elismerése: Liszt-díjas, Artisjus-díjas,

Prima-díjas, és hét Dömötör-díjjal büszkélkedhet, 2008-ban Szeged Kultúrájáért-Kölcssey gyűrével jutalmazták. A számos külföldi vendégszereplés mellett igazi szegedi és lokálpatrióta. Sokan tudják róla, hogy karitatív tevékenysége is legendás. Rengeteg fellépést vállal gyermek egészségügyi intézményekben, és sziszifuszi szorgalommal segíti idős művésztársait: egyedül élőket látogat, ügyeket intéz, embereket és színházi relikviákat ment meg. Vajda Júlia kiváló művész, határozott, másokért mindig tenni kész nagyszerű ember. Egy város megbecsülését és szeretetét szimbolizálja a Szegedért Alapítvány fődíja.

rajosok festették a kisoperák díszleteit lepedőkre, ahol magunk varrtuk a jelmezeket. Emlékszem első kisoperai szerepemre Gluck A jó útra tért részeges volt a címe. - Aztán következett immáron második otthonod, a szegedi színház.

egy külföldi út, a közös élmények alakították formálták a személyiséget is. Voltunk Angliában, Olaszországban, Franciaországban, Szlovéniában és sorolhatnám. Láttuk - már középiskolásként - azt a különbséget, ami az itthoni és az ottani viszonyok között volt. S mégis büszkék voltunk, hogy mi képviseljük egy-egy nagyszabású kórusfesztiválon Magyarországot, a magyar kultúrát. A konziban pedig Gyimesi Kálmántól tanultam éneket, jártam Kerek Ferenchez és imádtam Nagy Pista tanár urat.

- Jelentkeztem a Zeneművészeti Főiskolára, aztán mégis a Tanárképzőn szereztél magyar-ének-zene szakos diplomát.

- Talán a sors akarta így. Nem vettek föl az Akadémiára, kissé bizonytalan lehettem, kapcsolataim se voltak, erősen élt a főváros-vidék ellentét. Csak érdekességként említtem, meg, hogy az akkor felvett 14 énekesből ma egy sincs a pályán. Így aztán nagy szerencsémre a főiskolán találkoztam a fiatal Bárdi Sándorral, akivel szinte éjjel nappal együtt lehetett a mi kis csapatunk. A kollégium tetőtéri szobájában együtt hallgattunk zenét, bújtuk a kottagyűjtemény darabjait, kerestük a kisoperákat, gyűjtöttük a lemezeket. Bárdi lelkesedése, energiája, kereső-kutató szorgalma ránk ragadt. Az igényesség, a tehetség és tudás, a viselkedési normák belénk plántálódtak. Nagyszerű időszak volt. Igazi kis műhely, ahol a

rajosok festették a kisoperák díszleteit lepedőkre, ahol magunk varrtuk a jelmezeket. Emlékszem első kisoperai szerepemre Gluck A jó útra tért részeges volt a címe. - Aztán következett immáron második otthonod, a szegedi színház.

- Molnár Laci hallgatott meg 1979-ben, és hat évig voltam énekkari tag. Szeptember 1-én léptem be, s október 26-án énekkari tagként már be is ugrottam Donizetti: Anna Bolena című operájába a szerelmi apród, Smeton szerepébe.

- Közel száz szerepet énekeltél. Egy figurában mi ragad meg leginkább, a zene, a szerep sajátossága, a rendezés, a karmester személyisége?

- Nehéz ezeket különválasztani. Egy előadás akkor jó, ha minden a helyén van. Jó művet választanak, az együttes ki tudja állítani a szereplőket, mindenki felkészült, a karmester, a zenekar, az énekesek, jól érezzük magunkat a jelmezekben segít a díszlet, eredeti a rendezés - szóval minden együtt. S a siker még akkor sem prolongálható. Ez a színház igazi varázsa. A színházban nincs, nem is lehet demokrácia. Itt az értékek diktatúrájának kell megvalósulni. Tudni kell színházul Csak így lehet megtartani a színház, a muzsika évezredes presztizsét. Ha a partnerekkel nincs emberi kontaktus, ami egy pillanat alatt eldől, akkor minden erőlködés ellenére sem működik az előadás. Valódi játszótársaknak kell lennünk. Csodálatos szerepeket énekelttem, a zeneirodalom szopránjainak legjavát. Szívesen emlékszem az Aidára, a Várnászra, melyet Oberfrank Gézával csináltunk 1983-ban, a Denevérre, a Rigolettóra, Così fan tuttéra, Trubadúr Leonórájára, Falstaffra, a Don Carlosra a Marica grófnőre a Haie-re, de többet is sorolhatnék. Az énekesi pálya nem töretlen ívű. Hullámhegyek és hullámvölgyek váltják egymást. Egyszer fizikális problémák jelentkezhetnek, máskor lelki nehézségek adódnak, harmadszor nehezen találja meg az ember a színpadi figurát, lehetnek szakmai különbözőségek - egyszerűen minden szerepért, sikerért nagyon keményen meg kell dolgozni. Ha jó játszótársak akadnak, akkor könnyebb, ha valaki kilóg a sorból, akkor nehezebb.

- Gyakorta énekelték idegen nyelven. Nyilván egy énekes nem tudhat anyanyelvi szinten olaszul, németül, franciául, csehül, oroszul és folytathatnám. Milyen technikával lehet közelíteni az operák nyelvéhez?

- Természetesen minden a szöveg tanulással kezdődik. A szerepet nyilván ismeri az ember, tudja miről szól a darab, egy-egy nyelvet még beszél is. Minden a szorgalom, igényességen és karbantartáson múlik. Egyre inkább elvárja a szakma és talán a közönség is, hogy az operák anyanyelvükön szólaljanak meg, hiszen annak a nyelvnek törvényei, kifejezései, dallama határozza meg a zenei mondanivalót. Így aztán rengeteg energiát fordítok arra, hogy a lehető legjobban megközelítsem a hangzást, s ebben segítenek nyelvtanárok, eredeti felvételek hallgatása, a saját teljesítmények kontrollja. A felfedezések öröme a meg-megújuló erőforrás. Arra a kérdésre pedig, hogy milyen nyelven is énekeljünk a hazai operaszínpadokon, megoszlanak a vélemények. Azt gondolom, a közönség igénye a legfontosabb, s azt tapasztalom, hogy a magyar nyelvű előadás üzenete hamarabb eljut a publikumhoz. A bonyolultabb, szövevényesebb cselekményeket - azoknál, akik nem kifejezetten operarajongók - nehezebb követni, fölratozva mégiscsak megoszlik a figyelem. Szerintem itthon szerencsésebb magyarul énekelni, s új közönséget is sikeresebben lehet toborozni.

- Tüsténkedsz a közélet terepein is. Honnan ez a fogyhatatlan energia?

- Nehéz lenne megokolni, annyira természetes. Már az iskolában is kórustitkár voltam, most az önkormányzat kulturális bizottságának vagyok külső szakértője. Titok? Talán csak annyi, hogy mindig érdekelt a másik ember.

Tandi Lajos

Lézercsodák

A TUDOMÁNYOS KURATÓRIUM DÍJAZOTTJA: SZABÓ GÁBOR

Több tudományterületen is jelentős áttörést hozhat és a régió gazdaságát is felendítheti az az angol elnevezésének (Extreme Light Infrastructure) rövidítése alapján ELI-nek hívott lézeres kutatóközpont, amelynek megépítésére szegedi helyszínnel pályázik Magyarország. A részletekről Szabó Gábor akadémikussal, a Szegedi Tudományegyetem professzorával beszélgettünk.

Az ELI egyike az Európai Unió 2015-ig tervezett harmincöt, stratégiai fontosságú tudományos nagyberuházásának, melyeknek listáját egy speciális szakértői bizottság állította össze annak érdekében, hogy az öreg kontinens megőrizhesse versenyképességét. Az ELI-fejlesztés teljes költsége mintegy 400 millió euróra rúg, ennek 60 százalékát fedezi az EU, a fennmaradó 40 százalékot pedig önerőből majd kell finanszíroznia a befogadó államnak.

Szabó Gábor akadémikus, a Szegedi Tudományegyetem optikai és kvantumelektronikai tanszékének oktatója (középső képünkön) elmondta: az ELI olyan lézeres központ lesz, amelyben a tervek szerint a jelenleg ismert lézerekénél ezerszer nagyobb teljesítmény válik elérhetővé. A beruházásnak hazánk mellett az Egyesült Királyság, Franciaország, Csehország és Románia adna helyet.

„Az ELI megvalósítása érdekében létrejött konzorciumban 13 ország vesz részt. 2011-re kell letenni a megvalósításra vonatkozó részletes koncepciót. A helyszín kiválasztására vonatkozó munkálatok folyamatban vannak: a nemzeti pályázatokat két különböző szakértői csapat előtt

Szabó Gábor Nagykanizsán született, ott végezte általános és középiskoláit, de szegedi családi kötődésű édesapja révén nem volt idegen számára az a város, ahol 1973-ban elkezdte egyetemi tanulmányait a József Attila Tudományegyetemen, és ahol 1978-ban fizikusi diplomáját megkapta. Szabó Gábor tehát 1973-ban lépte át hallgatóként a Szegedi Egyetem küszöbét, itt lett ösztöndíjas gyakornok 1978-ban a JATE Kísérleti Fizikai Tanszékén, az egyetem eddigi életének első és egyetlen munkahelye.

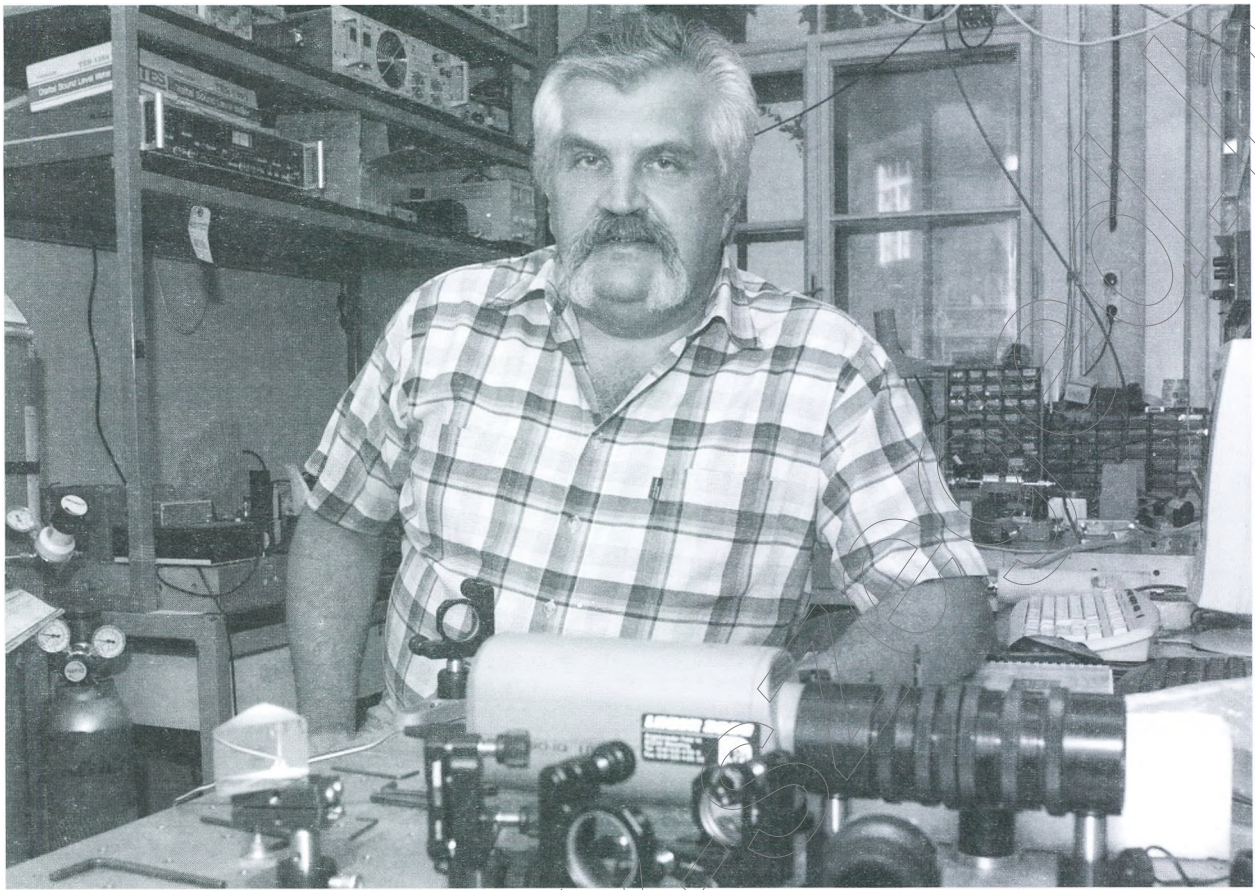
Amikor 2000-2002. között az Oktatási Minisztérium kutatás-fejlesztési helyettes államtitkára volt, akkor is innen távozott fizetés nélküli szabadságra. Szabó Gáborra, a nemzetközileg kimagaslóan jegyzett tudós professzor személyére a hazai és a szegedi médiumok tavaly decemberben irányították rá ismételt és kiemelten a figyelmet, amikor eldönt, hogy az Európai Unió egyik kiemelt tudományos projektje, az egyszerűen csak szuperlézereként emlegetett beruházás Szegeden valósul meg. A Csehországgal és Romániával együttműködésben megvalósuló projekt során Szegeden egy 200 millió eurós olyan beruházás valósul meg, amely a várost ismét felírja a tudomány világtérképére, és a lézerfizika egyik világcentrumává teszi. Abban, hogy ez a beruházás itt valósul meg, Szabó Gábor professzornak kiemelkedő érdemei vannak. Ez a nemzetközi és hazai tekintély természetesen nem előzmények nélküli. Első nemzetközi visszhangot is kiváló tudományos eredményeit az ultrarövid fényimpulzusok előállítására, mérése és formálása területén érte el, amelyek eredményeképp meghívást kapott a houstoni Rice Egyetemre. Az 1990-es évek elején a lézeres fotoabláció, és annak mikroelektronikai alkalmazása keltett figyelmet, és eredményezett meghívást az oszakai egyetemre. Eredményesek a nagyfeldolgozású fotolitográfiára és a kvantumrendszerek optimális kontrolljára vonatkozó kutatásai. Azon kevés kutató közé tartozik, aki az alapkutatások mellett az alkalmazott kutatások területén is sikeres:

lézerek orvosi-biológiai alkalmazását a Szegedi Biológia Központban és a Szegedi Tudományegyetem Bőrklínikáján egyaránt sikeresen hasznosítják. A humán alkalmazások mellett jelentősek a fotoakusztikus spektroszkópia területén elért eredményei, amely többek között a vízgőz kimutatását teszik lehetővé az ipari gázokban, ezt a MOL is hasznosítja, de a röntgen csövek anizotrópikus vizsgálatainak eredményeire a Generál Electric figyelt fel, és működik együtt a professzorral. Szabó Gábor akadémikus 185-ös impaktfaktora, a munkáira történő 1174 független hivatkozás is jelzi nemzetközi elismertségét. Mindezzel a szegedi tudomány nemzetközi rangját gyarapítja, ezért is érdemes a Szegedért Alapítvány Tudományos Kuratóriumának díjára.

tavasszal már be kellett mutatni, most folynak a további tárgyalások és a terepszemlék az első körös vélemények alapján. A 2009-es év végére, de legkésőbb a 2010-es esztendő elejére el kell dölnie, hol épülhet meg 2014-re vagy 2015-re a központ. Úgy gondolom, nem rosszak az esélyeink, de nagyon intenzív munkára van szükség a következő egy-két hónapban; ugyanakkor még az sem elképzelhetetlen, hogy összefogunk egy másik pályázó országgal” – tájékoztatott Szabó Gábor. szabogabor2 Hazánk lehetőségeit javítja, hogy már biztossá vált: nem Debrecenbe kerül az Európai Neutronkutató Központ (ESS). Az Elbától keletre így továbbra sincs hasonló nagyberendezés Európában, ami az akadémikus szerint mindenképpen elgondolkodtathatja az illetékes döntéshozókat. „Amellett, hogy szigorúan csak a szakmai szempontokat tekintve az Egyesült Királyság vagy Franciaország lenne a befutó, várhatóan figyelembe veszik majd az új tagállamok igényét is egy ilyen nagyságrendű beruházás iránt” – véli.

Miért lesz az ELI megépítése forradalmi jelentőségű az egész világ számára? A szuperlézerek számos olyan kísérletre ad majd lehetőséget, melyeknek egyelőre még csak az első lépései történtek meg, emellett rengeteg tudományos, illetve terápiás eljárás, technika válhat megvalósíthatóvá vagy költséghatékonyabbá az eddig ismert-

nél ezerszer nagyobb lézerteljesítmény révén. A lehetséges alkalmazások köre roppant széles: a mély alapkutatásoktól az anyagtudományig és az orvostudományig terjed.

Szabó Gábor több példát is felsorolt. A tervezett berendezéssel olyan nagyon rövid időtartamú fényimpulzusok állíthatók majd elő, amelyekkel megfigyelhetők lennének a molekulákon belül zajló elemi folyamatok. Az ELI-t lézeres részecskegyorsításra is lehetne használni, aminek többek között az orvostudományi alkalmazásokban lesz igen nagy jelentősége, hiszen a mainál lényegesen hatékonyabb sugárterápiás módszerek kidolgozására nyílik lehetőség a dagados betegségek kezelésében. A tumorok igen korai stádiumú felismerését segíthetik a nagy teljesítményű lézerekkel előállított röntgensugárnyalábok, az agyi diagnosztikában pedig szintén komoly előrelépést jelenthet, ha új optikai gyorsítók létrehozásával szélesebb körben elterjedhetne az úgynevezett PET-technika. Szinte még fel sem mérhető a jelentőségük az ELI segítségével végezhető anyagtudományi kutatásoknak – ha a fémek felületén végbemenő elemi jelenségek nyomon követhetővé válnak, akár a káros anyag-kibocsátás is kedvezően befolyásolható. Megvalósulhat az is, amit még egy évtizeddel ezelőtt sem gondoltak a tudósok: a szuperlézerekkel még az atommagokat is befolyásolni lehetne. Így akár olyan módszer is kidolgozható, amellyel a hosszú életű radioaktív izotópok rövid életűvé változnak – aligha kell eszetelni, mekkora eredmény lenne a radioaktív hulladékok tárolása terén, ha a több ezer év alatt lebomló veszélyes anyag akár tíz év alatt kimúlna...

Maga a berendezés egy körülbelül 20 ezer négyzetméter nagyságú főépületben helyezkedne el, a projekt a kiszolgáló rendszerekkel együtt 4-6 hektár területet igényel. Az akadémikus úgy véli: Szeged ideális otthona lenne az ELI-nek, a fejlesztés elnyerése pedig nemcsak a Szegedi Tudományegyetem vonzerejét növelhetné, hanem a város, sőt akár a régió gazdaságát is fellendíthetné.

szabogabor5 „A 400 millió eurós nagyberuházás rövid-távon munkaerőt igényel az építés szakaszában, hosszabb távú gazdasági hatása pedig abban nyilvánul meg, hogy a berendezés üzemeltetéséhez mintegy 150-200 diplomás, európai szinten is jól fizetett munkatárs szükséges, illetve ugyanennyi lesz a folyamatosan jelen lévő vendégkutatók száma is – ők mind jelentős összegeket költhetnek el nálunk, akár a szállásra, akár a fogyasztásra gondolunk. Az ELI fontos az ipari szereplők számára is: mind az építés, mind a működtetés, mind az itt megszülető termékek iránt már érdeklődnek a cégek. A Szegedi Tudományegyetem számára óriási lehetőség, hogy együttműködjön a központtal a kutatásban, a fejlesztésekben, illetve az üzemeltetéshez szükséges szakemberek képzésében. Felkészülten várjuk a kihívást, hiszen azonkívül, hogy a helyszínnek kiszemelt korábbi orosz laktanya logisztikai és infrastrukturális szempontból kimondottan kedvező fekvésű, Szeged mellett szól az is, hogy a kutatók-klinikusok-ipar háromszög itt hosszú idő óta olajozottan működik. Döntő érv lehet továbbá, hogy a szegedi egyetem kutatói – Bor Zsolt, Szatmári Sándor, Rácz Béla, jómagam, illetve a fiatalabb nemzedék tagjai, mint például Osvay Károly – már a kezdetektől, az 1980-as évektől foglalkoznak olyan kutatásokkal, amelyeken az ELI alapszik majd: az ultrarövid, nagy teljesítményű fényimpulzusok előállítása, mérése, kezelése külön tudományág, melyben a szegedi iskola méltán vívott ki magának hírnevet szerte a világon. Mindezekre tekintettel bizakodva várom a döntést” – összegzett Szabó Gábor.

(a szegedma.hu-n megjelent interjú alapján)
2009. június 24.

Pintér M. Lajos

Értékek mentén

A MŰVÉSZETI KURATÓRIUM DÍJAZOTTJA: OLASZ SÁNDOR

- Irodalomtörténészként hogyan látod az elmúlt 35-40 év megújulási eseményeit és törekvéseit?

- Szegedi egyetemi éveimben a tudományos megközelítésnek hivatalosan csak egyetlen változata, a marxista létezett. Az 1960-as évektől azonban - rengeteg küzdelemmel - az irodalomtudomány is próbált megújulni. Szerencsém volt, mivel az egyetemen olyan kiváló, az új irányoktól nem elzárkózó tanáraink voltak, mint Keserű Bálint, Kovács Sándor Iván, Csetri Lajos, Horváth Károly, Nacsády József, Ilia Mihály, Tamás Attila. A hetvenes évek elején mindenki strukturalista volt vagy akart lenni. Aztán a tudományos munkálkodásnak újabb és újabb változatai jelentek meg - rendszerint kiszorítva vagy kiszorítani próbálva az időben korábbiakat. Sok szentírásnak hitt törekvésről kiderült, hogy luftballon. Legutóbb a dekonstrukció végnapjában figyelhettük az új tájékozódásokat és vitorlaállításokat. Ma ott tartunk, hogy olykor egyetemi tanszékekre, baráti körökre tagolódnak az irodalom vizsgálata.

Kialakult egy olyan, tudományosnak hitt tolvajnyelv, amit lassan a másik iskolához tartozó irodalomtörténész sem ért meg. Pedig - Szerb Antalt idézve - nem az a tudomány, ami érthetetlen. Mérhetetlen anyag gyűlt föl, melynek áttekintése valóban nem könnyű. Ezért születnek aztán - óriási pénzek fölhasználásával és a tájékozódást évtizedekre meghatározva - hézagos irodalomtörténeti összefoglalások. A legutóbbiból - ad absurdum - hiányzik például Juhász Gyula, de különösen a 20. század irodalmából sok elsőrangú író keresünk hiába. Persze lehet olyan könyveket írni, melyek elemzéssel segítségével mutatnak be egy korszakot

Olasz Sándor Hódmezővásárhelyen született, itt végezte általános és középiskoláit, majd 1973-ban a József Attila Tudományegyetemen szerzett magyar-francia szakos tanári diplomát. Első munkahelye a Tiszatáj szerkesztősége, ahol előbb munkatárs, majd főmunkatárs 1986-ig. Ezen nem könnyű években hűségesen és egyre kiteljesedő szakmai felkészültséggel szolgálja a lap szellemiségének és értékeinek megőrzését.

1986-tól a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola, majd 1988-tól az egységes Szegedi Egyetem adjunktusa, docense, majd 2007-től professzora.

Doktori címet 1978-ban szerzett, 1992-től kandidátus, 2000-ben habilitált, 2005-től az MTA doktora. Oktatói tevékenysége mellett is élete mindenekelőtt a Tiszatájhoz kötődik: 1989-1996.

között főszerkesztő-helyettes, 1996. óta, közel másfél évtizede a lap főszerkesztője.

Elévülhetetlen érdemei vannak a lap megmaradásában, színvonalának megőrzésében, egyszerre főszerkesztő és

menedzser, tehetséggondozó és szellemi műhely vezető. Eközben irodalomtörténeti

tevékenysége is gazdagodik, kiteljesedik.

Mintegy 450 tanulmánya, kritikája jelenik meg különböző szakfolyóiratokban. 5 önálló kötetre is futotta erejéből. Ápolja és elemzi Németh

László örökségét, de reagál a mai magyar regények poetikai változásaira is. Igényesen és nagy ívűen értékeli Jókai Anna és Sándor Iván

munkásságát. Közéleti tevékenysége is az egykori hódmezővásárhelyi nagy író

eszméiségének, hagyatékának ápolásához kötődik: 1992-2002. között a Németh László

Társaság alelnöke, 2002. óta elnöke. Szinte természetesen, hogy kitüntetettje a

Németh László-díjnak. A Tiszatáj szerkesztéséért Magyar Örökség-díjban és

Pro Arte Hungarica-díjban részesült, 2004-ben József Attila díjjal ismerték el

irodalomtörténeti munkásságát. Olasz Sándor tanár úr nagy elődeihez, Ilia Mihályhoz, Vörös

Lászlóhoz hasonlóan halk szavú személyiség, vívódásait, küzdelmeit magába folyttja.

A külvilág a kiegyensúlyozott, a megalkuvásra nem, de a minőségéből nem engedő

kompromisszumra kész, szuverén lapszerkesztőt látja benne. Diákjai a

gondolkodó, érvelő, és mások véleményét is befogadó egyéniségét tisztelik. Mindezek teszik

méltóvá a Szegedért Alapítvány Művészeti Kuratóriuma díjának elnyerésére.

vagy egy műfajt. Két könyvem is ilyen volt: A regény metamorfózisa és a Mai magyar regények. De egyik sem volt szisztematikus irodalomtörténet. Ha erőm engedi, illet is szeretnék az asztalra tenni, A modern magyar regény történetét.

Jelentős változás, ami még a leginkább egzakt-

nak hitt történettudományt sem kerülte el, a

szükségszerűen meglévő szubjektivitás fölértékelő-

dése. A történész - bizonyos adatok birtokában -

a saját elképzelését, vízióját festi meg. Ugyanezt teszi az irodalomtörté-

nész is. Nem lemondva arról, hogy minden tudomá-

nyos tevékenység állítások sorozata.

- Sok kritika éri mostan-

ság a felsőoktatást, különösen a bölcsészképzést.

Egyetemi tanárként te

milyen kritikát fogalmazol meg?

- Nemcsak a bölcsészképzést látom tragikusnak. A

folyamatos átszervezések, az utóbbi években bevezetett

„bolognai folyamat” azt is szétzilálta, ami jól működött. Az

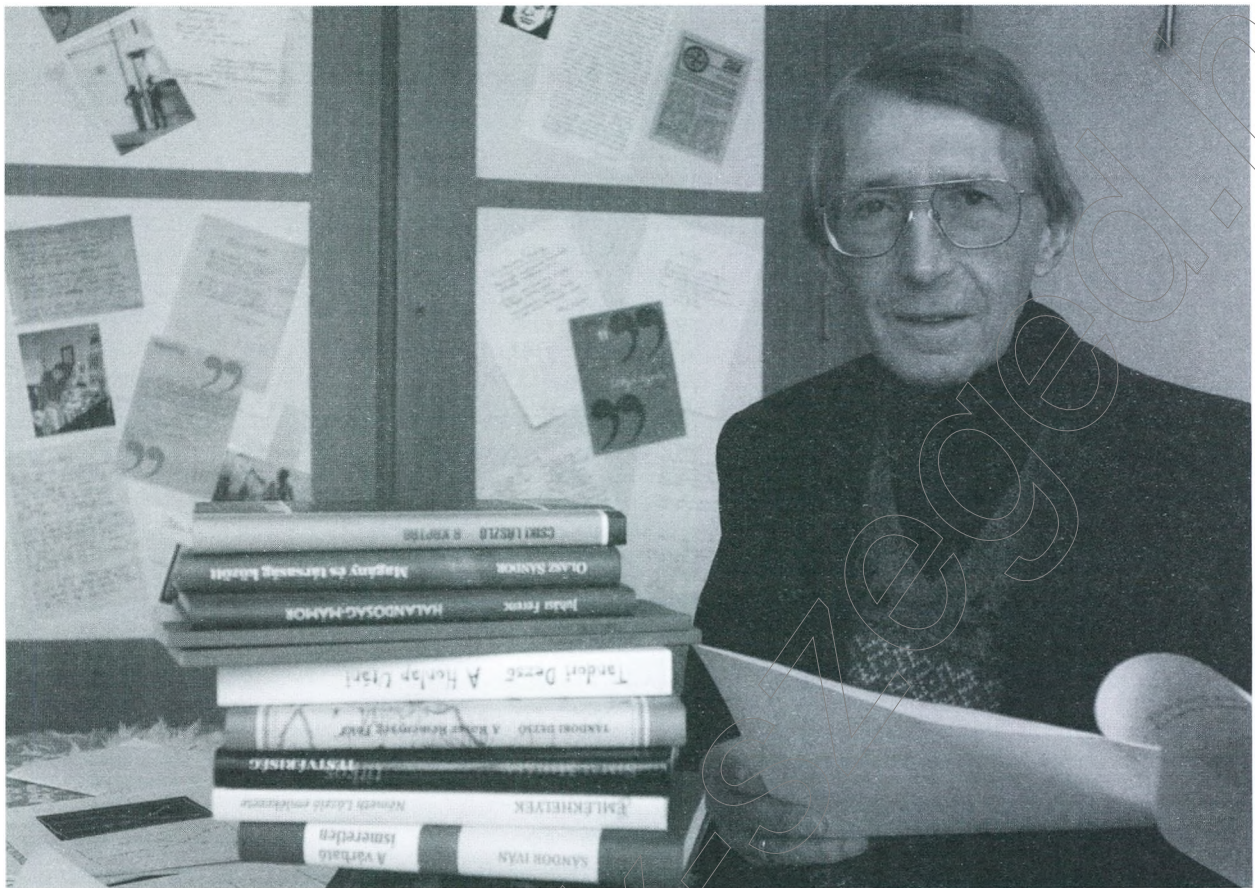
alapképzés nem alkalmas arra, hogy a hallgatók a szak-

mát megtanulják. Különösen vonatkozik ez az

úgynevezett minor

szakokra. A mesterképzés

két éve elvileg a szakmaiságot erősítené, programja azonban bizonytalan, kialakulatlan. Nem is szólva arról, hogy erre a két évre hárul a tanár képzés pedagógiai, módszertani része. Nagy hiba volt a tanárképzésből a pedagógiai főiskolákat kivonni. Általános jellemzője korunknak az értékválság, a színvonal ijesztő zuhanása, ami a bölcsészkarokat sem kerüli el. Az irreálisan földuzzasztott létszám (például 200-220 magyar szakos egy évfolyamon), a hozott ismeretek hiányosságai azt a benyomást keltenek, mintha egy oktatási szinttel lejjebb működ-nénk. A vigasz, hogy tizből egy hallgató viszont egé-

szen kiváló, a doktori képzésre alkalmas. A végzett doktoranduszokkal azonban sem az egyetem, sem a társadalom nem tud mit kezdeni. Ráadásul ez a föl-készültség - nemzeti tárgyokról lévén szó - csak itt-hon hasznosítható. Ezt persze nem azért mondom, mintha az ifjú tehetségek külföldre vándorlásával egyetértenék. A magyar szakos képzés egyébként elválaszthatatlan a társadalmi folyamatoktól, a hagyományos értékek veszélybe kerülésétől. Attól, hogy milyen rangja van az irodalomnak, olvasnak-e az emberek. Vagy pedig már csak egy szűk kaszt talál benne élvezetet.

- *A Tiszatáj az ország egyik legrégebbi folyóirata. Életed összeforrt történetével. Ma milyen Tiszatájat szeretnél szerkeszteni?*

- Hatvannegyedik évfolyamát jegyzi a Tiszatáj. Öreg folyóirat azonban nem vén folyóirat. A patinás értékeket megtartva folyamatosan újabb és újabb szerzők, témák felé nyit, küllemé megváltozik stb. Itt sokféle nemzedék, sokféle esztétikát valló alkotó érzi otthon magát. Néhány kivételtől eltekintve a kortárs irodalom szinte mindegyik jelentős alkotója szerzőnknek nevezhető. Az Alföldhöz, a Forráshoz, a Jelenkorhoz hasonlóan vidéken jelenik meg, de nem vidéki. A provincializmus kétféle lehet: az értékek eltulzása és lebecsülése. A Tiszatáj egyik változatot sem vállalja. Nem egyetlen irány fóruma. Egyébként korábban, a hetvenes és nyolcvanas években sem volt az. Noha a népi, posztnépi irodalom képviselőjeként könyvelték el. 1990 után sokan elbizonytalanodtak, mivel úgy érezték, hogy a közvetlen szerepvállalásra és odamondogatásra nincs szükség. A tabu témák, a korábban „botrányt” okozó közlemények valóban kiszorultak a folyóira-

tokból, mivel ezt a szerepet a különböző rendű-rangú médiumok vették át. Ám az irodalom a dolog természeténél fogva nem vonhatja ki magát abból a közegeből, amelyben íródik és megjelenik. Jó másfél-két évtizedes tévedés látványos összeomlásának vagyunk tanúi. A legelvontabbnak tűnő művekben is jönnek a referenciális, a valóságélemek, újra fontos kérdéseket lehet fölteni. A Tiszatáj egyik érdekessége az utóbbi években éppen az, hogy a virágkorát élő magyar próza gazdag szinképét mutatja, s ezekből a művekből nem hiányzik a mögöttünk lévő évtizedek élményanyaga. A kor, melyben élünk adatott. A lap szerkesztői elvei a legfontosabb elemeket illetően nem változtak. A helyi, az országos, a határon túli magyar és nem magyar kultúra értékei békésen megférnek egymás mellett.

- *Súlyos betegséggel küzdesz. Változik-e ilyen helyzetben az ember értékítélete, átértékelődnek-e az élet hangsúlyai?*

- A villámcsapásszerűen érkező betegség nem dobott teljesen parkoló pályára. Világ életemben munkamániás voltam, most is dolgozom, tanulmányokat, kritikákat írok, a Tiszatájat változatlanul irányítom. Ám ez az időszak mégis a befelé és nem a kifelé építkezésnek az ideje. Németh László írta sarkodi remeteségéről, hogy eljött az idő, amikor csak azzal foglalkozik, amit szeret: a könyvekkel, a növényekkel és a zenével. Újszegedi kertünk titokzatos életére így még nem csodálkoztam rá. Lezem az éledő természetet, reménykedem, s ebben a reménykedésben erősít családom, melynek tagjai biztatásukkal, szolidaritásukkal most a legtöbb erőt adják nekem.

Tandi Lajos

A Dorozsmától Európába

AZ ÁLLAMPOLGÁRI DÍJAZOTT: SZIRTESI ZOLTÁN

Amikor Cigányságunk címmel, 2004-ben megjelent Dr. Szirtesi Zoltán könyve, a Bába kiadó vezetője dr. Majzik István a következőket írta a szerzőről: „Nehéz elfogultság nélkül olyan személyről bemutatni írni, aki a honi társadalom legsanyarúbb etnikai népcsoportból érkezett és méltán lenne helye a ma élők legnagyobbjai között. Ő cigány.”

Kétszeresen is elgondolkodtató mondatok. Először is, való igaz, hogy nehéz elfogultság nélkül írni róla, de mindjárt hozzáteszem, miért? Hát még mindig nem oldódott meg a probléma? De hát már legalább ötven éve tervezik a megoldást, hogy csak az előző 50 évet említsük. Aztán, hogy méltán lenne helye a ma élők legnagyobbjai között. Ez is igaz. Egy orvos, aki cigány, mindent megtesz, hogy sajátjait egészséghez, kultúrához, európaisághoz segíten a helyett, hogy díszes szövegekkel áltassa őket.

De hát ki is ez a kiskundorozsmai körzeti orvos, akiről manapság legendákat mesélnek Szegeden és a város környékén? Akár legenda, akár nem, itt ül velem szemben, hogy életéről, orvosi munkájáról és családi viszonyairól beszéljünk.

- 1940-ben születtem Battyányán. Édesapám, Szirtesi Pál pincérként dolgozott, édesanyám csapos, nev szerint Botos Veronika. Az átlagnál jobb körülmények között éltünk. Anyai ágon a szülők kereskedők voltak, míg az én apám a nagyváradi Mágnás Casinóban főpincér. Annyit kerestem egy nap, mint más egy hónapban. A Casinónak azonban meghatározott rendje volt. Oda még a polgármester is csak akkor léphetett be, ha meghívta valamelyik kaszinótág.

- És a háború után?

- Hát igen! Elmenekültünk Nagyváradról, mindent ott hagytunk. Körösladányban, nagyapám házában találtunk egy ideig nyugalomra. Ott végeztem az első három osztályt. Aztán apám elkerült Békéscsabára, a Csaba Szállóba főpincérnek. Nem akart Körösladányban kocsmai pincér lenni, hiszen jól ismerte Békéscsabán érettségiztem. Két évig a város egészségügyi osztályán dolgoztam, 1962-ben kerültem a Szegedi Orvostudományi Egyetemre, ahol 1968-ban végeztem, jeles eredménnyel.

- Közbevetőleg hadd kérdezzem meg, a zene iránt nem volt semmilyen tehetsége?

- Nekem nem, de nagyszüleimnek igen. Általános orvostu-

A battonyai születésű Szirtesi Zoltán Békéscsabán végezte általános és középiskoláit, majd rövid ideig itt dolgozott a Városi Tanács Egészségügyi Osztályán. Ezt követően sikerrel felvételizett a Szegedi Orvostudományi Egyetemre, ahol 1968-ban szerzett diplomát. Két évig a Hódmezővásárhelyi Kórház ideggyógyászati osztályán beosztott orvos, 1970. őszétől, közel negyven éve Kiskundorozsma körzeti, illetve háziorvosa. Szirtesi doktor cigány, a cigányság kárpáti rétegéből származik, s ahol praktizál, a lakosság többsége is cigány. Természetes, hogy nemcsak ismeri a cigányság problémáit, hanem orvosként, értelmiségiként igyekszik a testi és mentális bajokon segíteni. Orvosként gyógyít, felvilágosít, értelmiségiként ügyeket intéz, érdekeket véd. Személyiségében nyoma sincs a küldetésstudatnak, mindaz, amit csinál, a hétköznapi valóságából fakadó természetes cselekedet. „Védd az egészségedet!”

- ez a címe első két nyelvén, magyarul és cigányul is megjelent könyvének. Írt könyvet a cigányság egészségügyi helyzetéről, tanári kézikönyvet a cigányfiatalok szocializációjáról, most kiadásra váró kötete a szegények számára írott életvezetési tanácsokat gyűjti csokorba. Számos cikke jelent meg különböző tudományos folyóiratban, bizonyítva, hogy a háziorvos nemcsak a napi praxist végezheti, hanem részese az orvostudományi közéletnek is.

A „Cigányságunk” című, 2004-ben megjelent kötetében szociológiai pontosságú leírását adja a cigányság származásának, vándorlásainak, a törzsi tagozódásnak, az identitásnak, az antropológiai jellegzetességeknek, a vajdarendszernek, a népcsoport legjellemzőbb tulajdonságainak. Dr. Szirtesi Zoltán a rendszerváltás előtt elnöke volt az Országos Cigánytanácsnak, azóta nem politizál, Családja sem, felesége családsegítő volt nyugdíjazásáig, lányuk közismert cigány jogvédő jogász. Az ő családjának politizálása a mindennapok tettei, amit a betegekért, a bajbajutottakért tesznek a nap 24 órájában. Mert Szirtesi doktornak nincs rendelési ideje, ha megszólal a telefon, ha kópognak az ajtón, mindegy, hogy hány óra van: menni kell! Szirtesi doktor orvos és cigány, a kettőt nem tudja és nem is akarja elválasztani egymástól. Hivatására épp úgy büszke, mint származására. A legnehezebb helyen lámpás Ő, akit követnek és tisztelnek! Ezt ismeri el a Szegedért Alapítvány Társadalmi-Állampolgári Kuratóriumának díja.

dományból szakorvos képzést szereztem, ami igen-csak ritka dolog, később pedig két szakvizsgát tettem.

- Az általános szakorvosi „körbe” mi tartozik?

- Belgyógyászat, gyermekgyógyászat, fertőzőtan. A házi orvosi képzést pedig 1984-ben szereztem meg.

- Az egyetem elvégzése után hol kapott állást?

- Két évig dolgoztam a vásárhelyi ideggyógyászati osztályon. Különböző Szegeden laktunk - igen sanyarú körülmények között. Nagyon alacsony volt a fizetésem. Nehezen éltünk. Olyannyira, hogy apám vett nekem télikabátot. Megszületett közben a lányom, Zsuzsanna, és a fiam, Zoltán is. Végül 1970. szeptember 1-jén kineveztek Kiskundorozsmára körzeti orvosnak.

- Hány körzeti orvos volt annak idején a faluban?

- Három orvos látta el a 10-12 ezer lélekszámú községet. Ma a négy körzetben van orvos, de van két gyerekorvos, és fogorvos is. 1985-ben főorvosi rangot kaptam. Ehhez 20 éves szakmai gyakorlat szükséges.

- Ön mit tapasztalt, amikor Kiskundorozsma földjére lépett, és megkezdte orvosi munkáját?

- Borzasztó nyomort tapasztaltam a cigányok körében. A község végén bádogházákban éltek. Mintegy hatszázan. Hogy mit tekintettem nyomornak? A kicsik rongyokban jártak, kéregettek, a magyaroknak kezicsókolommal köszöntek. Ha bejötték az orvosi rendelőbe, a földre ültek, csak a rendelő végén kerültek gyógyításra, és természetesen éheztek.

- Mit tett a szegénység láttán?

- Elmentem a járási főorvoshoz és elkértem magamnak a cigánytelepet. Sajnálom őket. Nem tudtam, hogy ilyen iszonyú körülmények között élnek. Ahonnan jöttem, Békéscsabáról, ott szinte úgy éltek, mint a magyarok. Valóban, az ország legrosszabb cigánytelepe létezett Dorozsmán. Feleséggel elhatároztuk, hogy mindent megteszünk a felemelkedésük érdekében.

- Milyen célkitűzéssel kezdett hozzá?

- Először is arra kellett rádöbbenem őket, hogy emberek! Hogy emberi büszkeségük legyen. Később arra oktattam őket, hogy miképpen viselkedjenek, na meg arra, hogy ne hozzanak szegényt rám, mert én is cigány vagyok! 1971 őszén a bádogházák helyén panelsorház épült. Különböző ez egy hülyeség volt! Panelház ugyan mit kereshet a pusztában... 1 szoba-konyhás házak voltak ezek.

FOTÓK: VERÉB SIMON

Sokszor 10-15-en szorongtak egy szobában. De volt olyan kirívó eset is, hogy két család is zsúfolódott egy házban. A feleségem tanította őket, hogy miként rendezzék be a lakásokat.

- Mire tanította még őket?

- Arra, hogy a székre üljenek, nem a földre. Azt sem engedtem meg, hogy a rendelés végére várjanak. A magyarokkal együtt gyógyítottam őket. És ami még ennél is fontosabb, megszűnt körükben a csecsemőhalandóság. A csecsemőhalandóságnak azt tekintjük, ha egy éven belül elhal az újszülött. Elértem, hogy a férfiak kileneven, a nők nyolcvan százalékra munkát vállalt. Anyagilag is sokat javultak. A panelt végül elbontották, és házak épültek. Néhány év alatt a testi tisztaság is jelentősen javult. Mosdatlan beteg nem jött orvoshoz. Tisztán öltöztek, akárcsak a magyarok.

- És a gyerekek?

- Százszázalékosan óvodába és iskolába kerültek. Sajnos, napjainkra ez a törekvésem már némigen érvényesül. Ettől függetlenül a lakások tiszták, berendezettek, csak hogy a gond az, hogy nincs munka! Segélyből élnek. A mai napon, szóval ezekben az években már úgy élnek, mint a magyarok.

- Ön tudja, mennyi cigány él Szegeden?

- Pontos számot nem tudok mondani, de körülbelül ötezer. Az elmúlt 30 év alatt kb. ezer-ezerötszáz költözött ide, mert itt jobbak lettek a körülmények. Amit azonban a munkám legfontosabb eredményének tekintek, hogy nincs konfliktus Szegeden. A magyarok is látták, hogy a cigányok mennyit fejlődtek, miközben ők is változtak. A másik jóleső érzés, hogy a magyar betegek is ragaszkodnak hozzám, a nem cigányok is szeretnek!

- Közben szóljunk a lányáról és fiáról is.

- A lányom ügyvéd, mellette az Igazságügyi Minisztériumtól van egy megbízatása, az antidiszkriminációs ügyekkel foglalkozik. Hogy ez mit jelent? Ha valakit származása miatt nem vesznek fel munkába, akkor ügyében hivatalosan eljár. A fiam a Richter gyógyszergyárnál dolgozik. Járra a világot. Ellenőrzi a készítményeket, hogy azok megfelelnek-e az előírásoknak. Indiától Kanadáig mindenütt megfordul.

- A megbeszélés elején hivatkoztam az egyik könyvére. Miért írt könyveket?

- Hogy oda mentsem el a tapasztalatokat. Megjelent a Védjé az egészséget! című kötetem cigány és magyar nyelven. Megjelent a Cigányság egészségügyi helyzete, amelyben egy fölmérést adtam közre. Megjelent az ominózus Cigányságunk kötet, amelyben a cigányság rétegződéséről, a három törzsről írok.

- Három törzs?

- Idézek: „Magyar területen /ez alatt a Trianon alatti nagy területet értem/ a cigányságon belül három törzset különböztetünk meg, és ezen belül is különböző rétegeket. Európa többi országában is /sőt, az Egyesült Államok területén is/ e három törzs található, csak más elnevezéssel. A három törzs a következő: 1. kárpáti cigányok /a cigányság 70-75%-a/; 2. oláh cigányok /a cigányság 20-25%-a/; 3. beás cigányok /az össz cigányság 10-12%-a/”

- A cigánykérdésről, ha jól tudom, több helyen előadásokat is tartott?

- Pécs, Budapest, Szeged egyetemén a cigányság egészségügyi helyzetéről és rétegződéséről beszéltem, és a kisebb tanulmányaim megjelentek folyóiratokban is.

- Miről nem szoltunk még?

- Arról, hogy az orvos is lehet beteg. Volt ugyanis infarktuszom is. Istennek hála, fölgyógyultam. Sokan imádkoztak értem. Tudja, én mindig orvos akartam lenni. Édesanyám mindig arra tanított, hogy a tudás hatalom. Ezeket a szavait mindig kötelezőnek éreztem, és ennek szellemében cselekedtem. De minden támogatást a feleségemnek köszönhetek, aki megértette, hogy mit kell tenni a szegények érdekében, és szinte házról-házra járt velem, hogy tanítsuk az arra rászorulókat.

Az orvosi íratlan törvény, a gyógyítás, mindenkire egyformán vonatkozik. Dr. Szirtesi Zoltán azonban túl a gyógyításon emberi parancsolatokat is gyakorolt az elmúlt évtizedek során. Ha kellett tanított, ha kellett, nevelt, és közben maga is tapasztalatokat szerzett úgy, hogy saját népét egy pillanatra sem hagyta magára.

Polner Zoltán

A

Az örök buffo

HETVENÉVES LENNE GREGOR JÓZSEF

A Szegedért Alapítvány szép gesztusa, hogy az idei gálaműsorán, a Szegedi Nemzeti Színházban, mielőtt átadják a 2010. évi díjazottaknak az elismeréseket, kiállítást rendeznek az idén hetvenéves Gregor József Kossuth-díjas operaénekesnek, a színház örökös tagjának, az alapítvány egykori elnökének és kitüntetettjének. Gregor József (1940. augusztus 8. - 2006. október 27.) élete és művészete mindenek előtt Szegedhez kötődik. 2008-ban két évvel halála után jelenik meg Hollósi Zsolt emlékező albuma, melyben olvasható dr. Csernay László orvosprofesszornak, az énekes egyik legjobb barátjának alább közölt írása. A színházi gálaműsort megelőző tárlatnyitáson Botka László polgármester mellett ő emlékezik a világhírű basszusra, a szegedi operaélet kiemelkedő művésze.

A LEGJOBB BARÁT - AZ OPERABARÁT

Gregor József pályafutását Szegedre kerülésétől figyelem, majd évtizedeken keresztül csodáltam a Szegedi Nemzeti Színház színpadán. Eleinte áll round basszista volt, minden-télé basszuszerepben bemutatkozott, és többnyire Sinkó György mellett, második szereposztásban énekelt. Vaszy Viktor az évek során egyre inkább felemelte, első szereposztásban kapott fontos feladatokat. Már az első két évtizedben kialakult az a véleményem róla: amellet, hogy bársonyos, gyönyörű hangja van, abszolút az énektudása, és technikailag is kiváló, ő igazán a buffo basszus szerepekben király. Szerintem ha húsz évvel előbb jön a rendszerváltás vagy előbb veszi feleségül dr. Takács Mária-t, aki inspirálta, biztatta őt a külföldi vendégszereplésekre, akkor a Jóisten nem mentette volna meg őt attól, hogy egy kis Jettel közlekedjen a világban, mert tarolta volna a vígoperai repertoárt. Olyan jó buffo énekest, mint Jóska, nemigen hallottam, pedig bejártam a világot. A buffo basszisták többsége szeret szavalni. Jóska a recitativókat, a hadaró részeket is elénekelte, ebben különbözött másoktól. Enzo Dara a világban nagyon futtatott énekesnek számított, de véleményem szerint akármit csinált, meg sem közelítette Gregor Józsefet a buffo szerepekben.

1986-ban megválasztották az Európai Orvosi Nukleáris Társaság elnökévé, és a következő évben nekem kellett megszerveznem Budapesten a társaság kongresszusát. A HungExpót kellett komoly pénzért felöltöztetni, megfelelő kongresszusi termeket kialakítani a világ minden tájáról idetóduló háromezer-öttszáz izotópos szakember

számára. Úgy gondoltam, legalább egy dologban, a kulturális kínálatban mindenképp felül kell múlnunk az addigi kongresszusokat. Ez sikerült is, mert az elnöki vacsorán a Capella Savaria lépett fel a Hilton Hotelben, majd a másnapi megnyitón a Liszt Ferenc Kamarazenekar szerepelt Vivaldi slágerdarabjával, a N éj- évszakkal. A Nemzeti Galériában megrendezett fogadás előtt a Mátyás-templomban felléptettem Gregor Józsefet és a Szegedről indult Komlósi Ildikót, aki akkor még pályakezdő énekesnő volt, manapság pedig a New York-i Metropolitan és a Milánói Scala sztárja. A műsor megszervezéséhez fel kellett vennem a kapcsolatot Gregor Józseffel, aki azt kérte, menjek el hozzájuk. Miután megbeszéltük a pontos programot, Marika, Jóska felesége – miután egyenesen Pestről érkeztem hozzájuk, és már kora délután volt – megkérdezte, nem ennék-e egy kis zöldborsólevest. Mivel nagyon szeretem a leveket, és Marika levese különösen finom volt, rögtön két tányérral is ettem belőle – ez alapozta meg Jóska-val a barátságunkat.

Attól kezdve egyre gyakrabban voltunk együtt, az elmúlt másfél évtizedben szinte naponta kaptam telefonhívást tőle. Mindenről beszélgettünk. Mit ebédeltünk; mikor, hol, mit énekel. Voltak közös vicceink. Jóska rengeteget jótékonykodott, kis, falusi kultúrházakban, a különböző vallások templomaiban, a legváltozatosabb helyszíneken lépett tél. Leggyakrabban teljesen ingyen vállalta, hogy énekel, sokszor még az útiköltségét is maga fizette. Néha berágott, mert többször kiderült, hogy az ala-

pítványok a befolyt pénzösszeget nem egészen arra a célra költötték, mint amiről szó volt. Mivel az ilyen fellépések száma egyre szaporodott, egymás között ezeket a koncerteket „sánta óvodának” neveztük el. Fia újságolta, bog) valamelyik templomba megy énekelni, csak annyit kérdeztem: „sánta óvoda”? Ha igen volt a válasz, tudtam, hogy megint nem kap egy büdös til-lért sem, csak neki kerül pénzbe, hogy oda utazzon. Jóska Nvuszusnak hívott engem, én pedig Dulkának őt, ami abból eredt, hogy a kilencvenes évek elején, amikor Dulcamaraként fellépett a Szerelmi háj italban Szegeden, a Délmagyarország azt írta: Dulcamata szerepét Gregor József éneкли. Ez az elírás nagyon megtetszett, s attól kezdve Dulcamatának neveztem. Később ez rövidült le baráti körben Dulkára.

Dulka kifogyhatatlan volt a történetekből. Többek között elmesélte, hogy Miller Lajossal egyszer a Nyírségben lépett fel, és beültek egy vendéglőbe. Nem sokkal később a szomszédos asztalnál egy téveszelnök kinézetű figura foglalt helyet a családjával. Amikor a levest ették, az egyik gyerek feltűnően hangosan szür-csölni kezdett. Az apja rákiáltott: „Ne zurbolj!” Mivel nem használt a felszólítás, megismételte: „Ne zurbolj!” Hatástalannak bizonyult a /at\ai intelem, ezért harmadszor visszakézből olyan óriási pofont adott a gyereknek, Hogy ax. s/ékestül együtt hátravágódott, ürre ráüvöltött: „Fiam, nem megmondtam, hogy ne /urbolj?” Jóskának nagyon tetszett ez a sztori, és mindig nagy sikert aratott vele, amikor szemléletesen elmesélte. A baráti ebédeket, vacsorákat el is neveztük „zurbnak”. Sokfelé jártunk együtt „zurbolni”. Az utolsó étkezés mindig é>riási élményt nyújtott Jóskának, ezért általában szuperlatívuszokban beszélt az újonnan felfedezett helyekről. Mindig „Európa legjobb éttermének” nevezte azt a helyet, ahol jól evett. Európa legjobb éttermei folyamatosan szaporodtak, ezért egy idő múlva, amikor mesélni

kezdte, hogy hol evett, preventive megjegyeztem, tudom, Európa legjobb étterme.

Hasonló volt a helyzet a barátaival, akiket sorra bemutatott nekem. Rengeteg jó ismerőse volt, akikről mindig azt mondta: „rég, jó barátom”. Amikor már a kétszázát is meghaladta a régi, jó barátok száma, egyszer egy újabb ismerőse bemutatása előtt azt találtam mondani: tudom, Dulka, ő is egy régi, jó barátod. Kicsit megsértődött, de bírta a kritikát. Marika, a felesége tényleg csodálatos leve-seket tud főzni, én pedig nagy leve-sek lévén minden ebéd- vagy vacsorameghívásuk alkalmával már előre követeltem is a levest. Amikor Marika levestét ettük, minden alkalommal a következő mondat hangzott el: „C – Jóska így hívta Marikát – , ilyen jó levest még nem főztél.” Úgy az ötvenedik ebédnél, amikor kanalazni kezdtük a levest, már én mondtam: Te, Dulka, a C még ilyen jó levest nem főztél!

Amikor 1989-ben Jóska átvette az operaigazgatást a Szegedi Nemzeti Színházban, sokat beszélgettünk a hazai és a nemzetközi operajátszás különbségeiről. Akkoriban Bonnban voltam vendégprofesszor, és a klinika egyik betegén keresztül felvettem a kapcsolatot a bonni operabarátok vezetőjével. Meghívtak az egyik bemutató után, és elmesélték, hogy az operabarátok mennyire aktívak. Amikor hazajöttem, és Dulkával beszélgettünk erről, elmesélte, hogy ő is hasonlókat tapasztalt Amerikában. Javasolta, hogy alapítsunk mi is egy ilyen egyesületet Szegeden. A rendszerváltás után elhárultak a civil szervezetek alapításának jogi akadályai, így a város egyik első civil szerveződésé-ként 1991-ben létrehoztuk a Szegedi Operabarátok Egyesületét. Bonni ismerősöm elküldte az alapszabályukat, annak alapján Dulkával kidolgoztuk a mi alapszabály-tervezésünket. Óriási lelkesetlenséggel csatlakozott hozzánk Keszthelyi Béla nyugalmazott főgyógyász, aki közismert operarajongó volt Szegeden, és évtizedeken át

ügyelőként is dolgozott a szabadterin. A második világháború előtt létezett már Magyarországon operabarát egyesület, de a rendszerváltás után a szegedi volt az első. Ez az egyesület rendezte az első énekversenyt is Magyarországon: A varázsfuvola főbb szerepeire írtuk ki. Jóska volt a zsűri elnöke, Pál Tamás karmesterrel és Keszthelyi Bélával mi voltunk a zsűri tagjai. Az Ejkirálynője szerepét Miklósa Erika nyerte, aki akkoriban Herdál Valériánál tanult, és később a New York-i Metropolitan és az egész világot meghódította ezzel a szereppel. Nem volt rossz a fülünk...

Dulka leggyakrabban Portlandbe járt vendégszerepelni, egyik ottani fellépése idején felesége és amerikai menedzsere összeesküvést szervezett ellene: próbát kellett énekelnie a Metropolitanban. Amikor hazajöttek, és elmesélte, hogy mi történt, megérősítve láttam azt, amit már húsz éve gondoltam: Gregor József egyértelműen világszínvonalon éneklő a butfő szerepeket. Rögtön három szerepet is kapott a Metben: a Figaro házassága Bartolóját, a Kisvárosi Lady Macbethben a részeges pópát és Dulcamarát. Ragaszkodott hozzá, hogy Katival, a feleségemmel én is kimenjek hozzájuk New Yorkba. Nekünk csak az útiköltséget kellett állnunk, a szállást, az étkezést és az operajegyeket ő intézte. 1995 januárjában nemcsak a Szerelmi bájitalra, amiben ő is énekelt, hanem a Simon Boccanegrára és a Turandotra is szerzett jegyet.

Az előzményekhez tartozik, hogy New Yorkból is felhívott két-három naponta, és amikor élőben közvetítette a Bartók rádió a Kisvárosi Lady Macbethet, előző nap nyomatékosan kérte, hogy hallgassam meg. Amikor a pópa bejön a színpadra és őrjöngve része-gesketlik, hallom ám, hogy Jóska jól érthetően a becenevemet kiabálja élő rádióközvetítésben a Metropolitan színpadáról: „Nyuszkáám!” Senki sem tudta, hogy mit jelent, részegen bármit ordítozhat egy pópa. Ma is őrzöm ezt a felvételt. Amikor kimentünk New Yorkba, fantasztikus formában énekelt a Szerelmi bájitalban. Sokszor hallottam, mégis akkor és ott engem is elkápráztatott. Amikor

a harmadik felvonásban az erkélyes díszlet-elem ráclólt a színpadra, mindenki sikoltzott, ő pedig meg sem rezdült, csak énekelt tovább. Ezzel olyan sikert aratott, amelyet még nem láttam. S/ámomra is hatalmas élményt jelentett.

Antwerpenben kétszer láttuk vele a Hamupipókéét, ott is megismételte a metropolitanbeli mutatványát: miközben a viharban hazaérkezik Don Magnifico a két lányával, hallom ám, hogy üvölt a takarásból: „Nyuszkáám, hol ültök?” Egyik kollégája meg is kérdezte tőle, mit jelent a Nyuszkám, mire azt válaszolta: akinek kell, az tudja. Antwerpenben is imádta a közönség, mindig óriási sikere volt. Sajnos nem láttam Houstonban, amikor Cecília Bartoli partnereként Basiliót énekelte A sevillai borbélyban, de azt mondják, ott is felülmúlhatatlan volt. A drámai szerepeket is gyönyörűen énekelte, de egyszer, amikor a Fülöp királyt hallottam tőle, az előadás után mondtam neki: „Tudod, hogy egy ilyen bársonyos hangú Fülöp király mit csinálna? Rögtön szabadságot adna Flandriának, Erzsebeiét meg kiutálná csilicsalaként Don Carlosnak.” Jóska sohasem volt egy mogorva egyéniség, miközben hangilag tökéletesen megoldotta a szólamot, nem illettek hozzá a túl zord szerepek. Persze például Fiescóként, ahogyan a „Mária per me...”-t énekelte, egészen kivételes volt.

Az Operaházban is sokszor láttam, akkor is ott voltunk, amikor Rost Andrea Normaként debütált a Don Pasqualóban, és mindketten óriási sikert arattak.

Jóska több alkalommal meghívott, hogy lépjek fel vele rádió- és tévés szerepléseim. Például a Petőfi rádió éjszakai adásában, Kolozsi Béla Barátok közt című műsorában részletesen ecsetelte, hogy mennyire utálja az én kedvenc zeneszerzőmet, Wagnert. Én pedig egyetlen dolgot utálok nagyon: a savanyú káposztából készült ételeket. Jóska tudta e/t, hosszú éveken keresztül próbált rávenni, hogy kóstoljam meg a fantasztikus töltött káposztájukat. Az élő rádióműsorban kötöttünk egy fogadást: ha ő megnézi velem az Operaházban Az istenek alkonyát, én megeszlek náluk egy töltött káposztát.

Az ország nyilvánossága előtt kötött fogadást illet betartani, ezért találkoztunk az Operaház következő Wagner-előadásán. Úgy sikerült csak kapnom három jegyet, hogy az egyik a földszintre szült, kettő pedig a második emeleti páholyba. Dulka azt javasolta, ő majd leül a földszintre, én pedig Katival üljek a második emeletre. Mondtam neki, hogy szó sem lehet róla, mert a sötétben képes elhúzni a csíkot a büfébe, nekem meg majd meg kellennem a töltött káposztáját, így nem volt mit tennie, szoros őrizetben, mellettem ülve, együtt néztük végig az előadást a második emeleti páholyból. Az első felvonás utáni szünetben Bembe jött velünk a folyosón Miháلكovics Tivadar, az Operaház nagy Wagner-rajongó főtitkára, és amikor meglátta Dulkát, felkiáltott: „Jézusom, Jóska, te itt?! És Wagnert hallgatsz?! Dulka erre azt felelte: „Őrizetben vagyok, néz-nem kell.” Persze aztán nekem is meg kellett ennem egyet Marika töltött káposztájából, ami ugyan nagyon finom volt, de repetát nem kértem.

Érdekes módon Dulka jól tudta a Wagner-szerepeket is. Amikor 1994-ben, énekesi pályafutásának harmincéves jubileumán közös koncertet adott a szegedi zsinagógában Rost Andreával, utána nálunk vacsoráztak. Beszélgetés közben ismét elkezdte Wagnert szapulni, mire mondtam neki, hogy Brazíliában járva hoztam egy nagy nyilvesszót, azt a kezébe adom, és a kedvünkért próbálja meg Wotan búcsúját és a Tűzvarázst előadni. Addigra már olyan jó hangulat kerekedett, hogy belement a játékba. Főállt, körbesétált az ebédlőben, időnként megállt, és hiba nélkül, tökéletesen végigénekelte Wotan búcsúját és a Tűzvarázst. Rost Andrea és a férje, majd meghalt a nevetéstől: szidja Wagnert, miközben pontosan tudja Wotan szerepét, és csodálatosan énekl.

Dulka imádott vásárolni, különösen az elektronikai cikkeket, a frizsidert, a mélyhűtőt, a mosógépet, a televíziót, a számítógépet – és érdekes módon a porszívót szerette. Ha régen vett már valamelyikből, akkor beszerzett egy újat, a régi készüléket pedig odaajándékozta valamelyik lányának. Minden új szerzeményével kapcsolatban elmondta: ilyen jót még nem láttunk, „ez Európa legjobbja”. Egyik

alkalommal felhívott, és elújságolta: miután kiporszívózott a régivel, az új masinával még negyed kiló port szedett össze a lakásban. Az új készülék „Európa legjobb porszívója!” Tréfából azt mondtam neki: akár hozzánk is kiszállhatna, a hálószobánkban padlószőnyeg van, abból is kiszívhatna vagy fél kiló port. Komolyan vette, rögtön kocsi-ba ült, és jött hozzánk porszívózni. Üres porzsákkal keményen dolgozni kezdett, majd fél óra múltán megmutatta, hogy legalább tíz deka port kiszívott Európa legjobb porszívójával.

Dulkának telefonfüggősége volt, szinte naponta felhívott, és több készüléket is kaptam tőle ajándékba. Én eleinte utáltam a mobilt, hiába kaptam egyet, eltettem a fiókba, miután az első alkalommal, amikor szükségem lett volna rá a Nyugati pályaudvaron, épp akkor kezdett üvöltöni a hangosbemondó. A felhívott fél beszélni kezdett, de én semmit sem hallottam. 2001. szeptember 11 -én azonban többen azért menekültek meg New Yorkban, mert mobiltelefonon segítséget tudtak kérni, akkor én is elővettem, hátha egyszer vész helyzetbe kerülök. A telefonok nagy szakértőjeként Dulka üzemeltette be újra, azóta használom, és attól kezdve újabb csatorna nyílt meg számára is felém, mobilon is fel tudott hívni.

Dulka az én igen gyenge orgánumomat is remekül tudta utánozni, gárdonyi barátai sírtak a röhögéstől, amikor a hanglejtesemmel elkezdett beszélni. Nekem is többször mondta, lehet, hogy a fülem kiváló, de a hangom hág) némi kívánnivalót maga után... Amikor a javaslatára megvettem „Európa legjobb üzenetrögzítő telefonját”, mondtam neki, nem lenne jó, ha az én szörnyűséges orgánumommal szólalna meg az üzenetrögzítő, megtenné-e, hogy ő mondja rá az üdvözlést. S/ívesen vállalkozott rá, így immár nyolc-tíz éve ő szól meg a rögzítőnkéről, ha nem vagyunk otthon. Amikor meghalt, megkérdeztem Marikát, kicseréljem-e, eltegyem-e ezt a felvételt emlékebe, de abban egyeztünk meg, hogy a hangja ne csak a lemezeken maradjon meg, neki is jó érzés, ha őt hallja, hagyjam csak nyugodtan. Hagytam, és azóta is ő szól csodálatos hangján.

Csernay László

Mikszáth és a "nagyvíz"

KÉT ÍRÁS A KORABELI SAJTÓBÓL

A LEGBORZASZTÓBB ÉJ

Az a sötét szándék, mely a természetben napokkal előbb megfogamzott, ma lett végrehajtva. Szövetségesül jött az éj, s az bo-JL rongós volt, s fekete éppen, mint az a szándék. 'Az állatok ösztönszerűleg megéreztek a közelgő veszedelmet: mi-dón esti 8 órakor az ^Újvilágba mentünk vacsorálni, egy jármás ökor bő-iiicite el magát a 'Dugonics téren, mintegy kilenc óra felé pedig a város-ia: előli egy ló nyerített föl keservesen.

„Manci” veszedelmet érez, monda a gazdája pokrócot terítve rá.

S egy fél óra múlva rá kitört az iszonyatos vihar, mely megrezgett

te a fenyegetett városban az ablaktáblákat, végigsüvített a Széchenyi tér fái közt, s hatalmasan megrázta azokat.

Majd egy borzalmas hír szállott szárnyra, sebesebben a szélnél.

Átszakadt a töltés! Vége mindennek!

'Futó emberek lábdobogása vegyült az orkán süvítésébe. 'Némán szaladtak az utcákon, ki föl, ki le, a város alsó végéből menekültek a felső végbe és viszont, Aggok, asszonyok, gyermekek, mely utóbbiak közül is nagy batyukat cipeltek némelyek, gyakran lerogyva az úton, meg ismét fölkelve.

A városházához siettem. A váratlanul támadt vihar ott is sápadtra festé az arcokat. A szörnyű hír azonban nem volt még igaz. A halálra ijedt Wisinger hivatalnok hozta azt a töltésekről, hol a szélkorbácsolta hullámok egyes helyeken túlcaptak a töltésen, mi a laikus előtt méltán szakadásnak tűnhetett föl. Mindössze az történt, hogy egy csomó munkás, is hasonló nézetben, eldobva ásót, bunkót, cölöpöt, nyakra-főre rohant s város felé, míg a katonaság összefogdosva, részben visszaterelte.

De a város azért föl volt alarmírozva. Amint azonban megtudták, hogy a hír nem igaz, a fölzavart lakosok elkezdtek szidni a bolondítót, amiért éjnek idején tréfálja meg őket.

A dolog azonban félig sem volt tréfa. Amerre mentem, mindenütt rákiáltottam az emberekre:

Jó lesz az éjjel le nem feküdni.

De azt hiszem, csak kevesen fogadtak szót. 55 kime-

rültség nem válogatós az időben.

Éjjel táján Kalmár István ügyvéd toppant be az Oroszlány kávéházba.

Onnan jövök. 54 töltések még állanak - monda halkán, - de csak hogy éppen „még”. Tarthatatlanok reggelig.

Siettem ki a töltésekre. Az egész városban nem lehetett egyetlen járművet kapni; futottam gyalog.

Igen, a töltések állottak még, csak hogy milyen állapotban! Novák, Weiner Mliksa, Pillich (ki a percsorai szakadás előtt derekasan viselte magát Újszegeden) keményen hittek még erejükben, de más aligha. Ha elfogtak egy szakadást bámulatos legendái hősiességgel és eréllyel, tíz új lyuk, átszivárgás támadt helyébe. Olyan volt már akkor az ostromló tenger, ez éjjel a sötétben még iszonyúbb kinézésű szörnyeteg, mint a mesebeli sárkány, kinek ha egy fejét vágják le, hét nő a helyén. 'Nem lehetett fhár akkor vele bírni. Itt csak az Isten segíthet: ő is csak úgy, ha nagyon akarja!

Visszatértem a városházára a tanácsterembe. Ott alig ült néhány ember. 55 főispán sürgönyöket fogalmazott Temesvárra, Budapestre, melyekben fáklýákat kér sürgősen, azután ő is távozott azokat expedi-áltatni.

Kínos csendesség uralkodott, benn a nagy óra, mely két műit századbeli arckép között függ, lassan ketygett, mintha félne tovább menni a kettőnél, melyet az imént vert el a toronyóra.

A jelenlevők szótlanul nézték egymást: úgy el volt mélyedve, komo-rodva mindenik... mindenki saját magát látta a szomszédjában.

Egészen híven emlékszem e történelmi szépjelenetre. Az elnöki széken a zöld asztal fején az ősz Csermelényi Iván ült, mellette jobbról két ismeretlen egyén, távolabb Eisenstadter Lukács, Sasvári a Pesti Napló, és Berényi a Nemzeti Hírlap referense, balján Kalmár István s én, - utánam Felmayr János.

Kalmárral beszélgettünk halkán, nehogy a csendet zavarjuk, midőn egyszerre nagy robajjal szétvágódott a tanácsterem szárnyas ajtaja.

Mindenki odanézett.

Nagy János nevű fiatalember rohant be lihegve, övig sárosan, vizesen.

- Uraim! - kiáltá harsányan. - A töltés átszakadt. Az ár nagy tömegben hömpölyög a város felé. Minden elveszett.

Csak most kapta le fejről a kalapot.

A fiatalember egyénisége, szavai, modora, semmi két- séget nem hagytak fön többé. Minden szív megdob- bant, minden arc sápadtabb lett.

- Meg kell húzatni a vészharangot! Hol a pol- gármester, hol a kormánybiztos?

Senki sem hallgatott meg. Senki sem mondta meg, hol a polgármester, hol a kormánybiztos. Tedig mind ott voltak a városházán. Senki sem kereste meg őket, hogy tudtukra adja a szomorú dolgot.

Szóttanul, némán ballagtunk le a lépcsőkön. A kapu- nál azonban egyszerre önkénytelen megállót mindenki, mintha önmagától kérdezné: hová most, merre?

Haza? De hát van is most valahol otthon! Egy óra múlva az az egész haragvó tenger lesz itt csak otthon, és kívüle senki.

'Robogó fiáker áll meg. Károty honvédszázados, és egy másik tiszt ugrik ki belőle.

- Megtörtént! - kiáltja föl Károty.

E rövid szava tompán rezgett végig a légen, s mikor kezét szorítva ott hagyott, még akkor is folyton fülünkbe csengett, mint a végítélet: Megtörtént!

Sajátságos helyzet volt ez. Egy negyedóráig álltunk ott habozva, anélkül, hogy valahova mennénk, vagy valami határoznók magunkat a szörnyű helyzettel szemben.

Ekkor már nagy csoportokban jöttek hazafelé a mun- kások a budai országúton mogorván, szóttanul, panasz nélkül, mint valami vert had.

És a vészharang még akkor sem kongott, az ágyulöves

még akkor sem dördült meg, hogy tudtul adja az óriás területen fekvő város lakóinak, hogy itt a pusztulás, a halál, hogy bekiáltson a viskókba: "Ébredjete föl, és meneküljete!

A harang néma maradt, s az ágyú nem dördült el.

Én a Széchenyi téren fekvő Zsótér-házba, az Eisenstadter szállására menekültem, Ez erős házban már ekkor több, mint kétezer menekülő volt.

Az Eisenstadter ablakai az első emeleten éppen a városház tanácstermére néznek. Kinyitottam az abla- kot.

Oly sötétség uralkodott künn, mintha az egész világ valami kormánybiztos feje lenne belülről. A szél ordí- tott, s a fölébredt város zsiba-ját egészen elnyomta. Kihaltak, csendesnek látszott, mint egy temető a viharban. Csak ritkán bukkant ki egy-egy alak batyu- val hátán a házak mögöl, s tűnt el sebesen a házak között. Saját életét és vagyonát lopta ki mohó sietség- gel.

Irtózatos volt e várakozás, mely összes idegeimet fogva tartotta. Ha az ember tudta volna, hogy a halál jön, behunyta volna a szemét előtte, összeszorította volna a fogát, és nem lett volna az rettenés; ha a tűz jön, elképzelte volna a gerendák recsegését, a hosszú lángnyelveket, amik be fognak csapkodni az ablakon, s amik hamuvá égetnek mindent, ...de egy ismeretlen halálos elem közelgett; tudtuk, hogy jó, tudtuk, hogy itt lesz, de még nem tudtuk, mit fog csinálni.

A városház kivilágított tanácsterme egészen üres volt, csak a vastkos tintatartók állottak ott a zöld posztóval bevont asztalokon. Az egyik nyitva feledett ablakot odacsapta a szél vadul a falhoz; az üveg csörömpölve mállott ezer darabra, a szél bejutott a tanácsterembe, s a csillár gázlángjait lobogtatta enyelegve.

E pillanatban megkondult a harang a Rókus városi toronyban.

Velőt megrázó vészkonkása utat hasított magának a vihar zúgásán.

Ércnyelve túlkiáltott mindent!

A szél is szolgáljává törpült. Tompa hangjait elkapta, s bömböléssé növelte még az atmoszférák között.

A tanácssterem ajtaja ezalatt ismét megnyílt. A belépő alakokat egyenkint meg lehetett ösmerni. Az ősz Lukács kormánybiztos jött elől, majd Kende, és néhány tanácsbeli. Valamennyinek sápadt volt az arca. Egy szőke férfi leborult fejjel az asztalra, és sírt. Leültek tanakodni, hihetőleg a legsürgősebb teendők iránt. Lukács megfogta reszkető kezeibe a tollat, hogy leírjon vele valamit.

De e percben egyszerre, mintha elvágták volna, elaludt minden gázláng a teremben, s minden lámpa a városban. Koromsötét éj lett, minő a teremtés előtt lehetett.

A tanácskozók remegve emelkedtek föl, mint valami természetfölötti jel zsibbasztaná meg minden ízüket e jelenet, és senkinek sem jutott hirtelen eszébe, hogy a víz éppen most ért a gázgyárhoz, s bevette magát a gázcsövekbe.

Mint a kígyó, sziszegve, mászva jött az óriási áradat, elfoglalva a völgyezeteket, aztán a dombokat.

Az éjbe betekintve a magashól az ember nem ismerte föl a piszkos szörnyeteget: azt lehetett volna hinni, hogy az az út... De mikor aztán elkezdtek az úton hordók hemperegni, lábak nélküli lovak és borjúk csúszni, az ember hüledezve kiáltott föl.

- Az ott a víz!

Egy tenger, mely néhány pillanat alatt megsokszorozta magát daga-dásában, mely lopva jött, mint az

orgyilkos, és sebesebben mint az aggodalom. És egyszerre jött minden ponton. Nem lehetett előle kitéri sehol.

És amint látta az ember a magashól nyitott ablakon, hogy a sötétben fehérülő házak egyre kisebbek, alacsonyabbak lesznek, kétségtelessé vált, hogy az ott alant a víz.

S e házak nem csak kisebbedtek, egy-egy recsenés, egy-egy roppanás hallatszék néha, nem jobban a retentő viharban, mintha egy diót törnek szét, s akkor mindig végképp eltűnt valamelyik a fehérülő házikók közül, melyeknek ablakainál még talán estefelé szőke gyermekarcok mosolyogtak... édesen, boldogan.

Mily végtelenség telt el, míg megvirradt! És minek is virradt meg?

A hajnal nem találta meg többé Szegedet... csak a romjait, amint azok apránként egy piszkos tenger iszapjává válnak.

A hajnal egy rettenes drámáról vette le a sötét takarót. Irtóztató volt e meztelen kép.

A szél még most sem szűnt meg. Démoni szilajsággal vagdalta a

tenger pofájához az égő gyufagyár üszkeit.

Tűz fönt, víz lent.

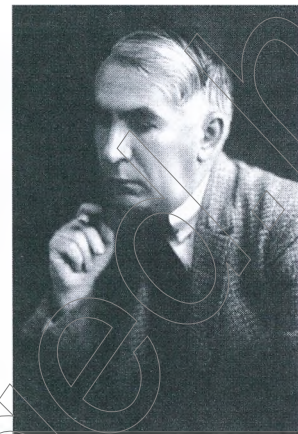
A hatalmaskodó elemek mintha egymás szemébe kacagnának, hogy ily szépen egyszerre belekötöttek ebbe a szerencsétlen városba. És egyik sem akar tétlen maradni a pusztítás munkájában. Mintha kihívólag mondanák: Nos, melyikünk hatalmasabb hát?

És mintha a hömpölygő ár, amint megcsapkodja az égő ház falait, azt felelné méltóságosan, mogorván:

Én.

Mikszáth Kálmán

Szeged

Szegény Vágó Tál, amikor a szegedi nagy árvíz-képet festette, azt gondolta, hogy neki azzal lesz legtöbb baja, aki legmesszebb van innen: a királlyal. Tlát hiszen volt is vele baja, mert nem jött el modelt állni a nagy jásznak. Öltöztette bundába, mentébe, köpönyegbe, bekecsbe, kigombolta, begombolta rajta a gúnyát, s amikor kész lett vele, nagyot sóhajtott:

- No, hála Istennek, csakhogy túl vagyok a nehezén!

Tedig csak most jött a dolognak a cudarja. Jöttek a kötekedők, a szegediek. Ízok, akik ott voltak a nagy királyviziten, meg azok, akik ha már nem voltak ott, legalább a képen rajta akartak lenni. Biz' ebben a nagy tolongásban egy szegény „jelenvolt” nagyon az utolsó helyre szorult: Mikszáth 'Kálmán.

Különben hiszen a történeti hűség szerint is ez a hely illeti meg a riportert, akin mindenki taszít egyet. (Ámbár majd visszaadja ő a kölcsönt.) Szellős, kék übercíherben ott szorokodik az a Mikszáth nevetű újságíró a kép jobb sarkában, leghátul. Notesz, plajbász a kezében, összevissza gyűrt puhakalap a fejében. Körülbelül ilyen lehetett az időben, csak a vir-

zsínia hiányzik a szájából.

...Hát én ezt a képet nagyon sokszor megnéztem. 'Nem mindig passzióból, sokszor hivatalból: ha kóborló notabilitásokkal, vidéki jóbarátokkal, akikkel járja az ember a nagy képtári termet. Megállunk a vászonóriás előtt, s mutogatom rendre az árvízkép alakjait.

- Pulz Lajos... Lukács György... Dobó Mliklós... Dáni Terenc... Pápay István...

A publikum azt mondja rá, hogy áh! - és megkérdezi, hogy kik ezek. CMeg azt, még Wenckheim Béláról is, aki pedig elég nevezetes ember volt a maga idejében, sőt azon túl is.

Mikor aztán odaér az ember, hogy: Mikszáth Kálmán - akkor a látogató akaratlanul is lép előre vagy kettőt, s egy szemmé változva mohón kérdezi:

- Ugyan? Melyik az?

Tin pedig elgondolom, hogy majd aki énutánam következik itten nyájas múzeumőrnek, az már nem is mutogatja be a többi alakot, mert maga se tudja, kik voltak ők. Csak az a kopott, kék kabátos ifjú ember marad meg az egész képből, ott leghátul, a jobb sarokban.

Móra Ferenc

Művészet a párizsi lokálokból

LAUTREC - LITOGRÁFIÁK A REÖK-BEN

TOULOUSE-LAUTREC, Henri de (1864 Albi - 1901 Mairomé, Gironde). „Célul tűztem ki, hogy igazat és ne eszményit alkossak”, jelentette ki már tizenhét éves korában. Saját magának és saját tehetségének az ismerete haláláig meghatározta ezt a művészt; számára a megbocsátás valójában azt jelentette, hogy nem volt elnéző, s mindig tisztán látott. Művészete éppen mélysegesen emberi voltánál fogva vált megrázóvá - például a prostituáltak ábrázolásakor -, s modelljeit a lehető legigazabban, a legnagyobb tisztánlátással idézte fel. Fel tudta fedezni, majd rögtön ábrázolni is azokat az életmódokat,

magatartásokat, kifejezéseket, gesztusokat, sajátos testtartásokat, egyszóval „szokásokat”, amelyek mindegyikünkben megvannak, s amelyeket szüleinktől vagy őseinktől örököltünk. Portréi a kort idézik fel és bizonyos környezeteket; ezért hasonlítanak oly rendkívüli módon modelljükre, s ezért olyan kivételesen valószerűek. Tökéletesen tisztában volt azzal, hogy egy portrénak ahhoz, hogy igaz és élő legyen, nem kell szükségképpen valamifajta többé-kevésbé sztereotip fényképnek lennie arról a személyről, aki modellt ül, s nem tárulkozik fel magától a festő előtt. A portré egyszerre fizikai és

erkölcsi vizsgálat erről az emberről, külső vizsgálat, méghozzá egy olyan pillanatban, amikor az ábrázolt lény nincs erre elkészülve, s amikor olyannak mutatkozik, amilyen valójában, nem pedig amilyennek az általában csalóka látszat mutatja. Ehhez eleven szemre és nyers modorra volt szüksége. Azt mondhatnánk, hogy át kellett itatnia magát a modell személyével, illetve a modellt körülvevő „milióval”. Lautrec számtalan krockit készített, és fáradhatatlanul rajzolt. Yvette Guilbert például kezdetben azt hitte, hogy Lautrec műve árt hírnevének, de hamar megértette, hogy a rajz csak dicsőíti tehetségét.

Eszembe ötlök egy hasonlat az egyszerű újságkari-katúra területéről. A művész egyik kortársa, a karikatúrista Sem, miután tucatszám készítette a krockikat a walesi hercegről (a későbbi VII. Edwardról, aki akkoriban gyakran megfordult Párizsban), egyszer csak a következő gúnyrajzzal állt elő: egy kör és egy szivar. Nem rajzolt sem haját, sem szemeket, sem füleket, sem nyakat, sem száját, egyszerűen az égvilágon semmit! S minden párizsi, csodák csodája, felismerte benne a hercegi modellt! Lautrec a szintézisre törekedett, szándékosan a lényegre szorított, elhagyta a zavaró és érdektelen részleteket, ezzel szemben sebészi műgonddal emelte ki a tipikus részletet. Ez tette lehetővé, hogy erőteljesen és a legigazabb módon fejezze ki magát. Vegyük például egyik Goulue-ról készített plakátján, a La Goulue és Valentin, a kígyóember táncán a háttérben balra álló úrgazdag házaspárt: a nő fején groteszk kalap ül, nyakát tollboa fogja körül; különlegesen közönséges kísérelje pedig, mivel divatosabb

akar lenni a walesi hercegnél, aki divatba hozta a gomblyukba tűzött nefelejcsot, egy egész csokorra valót tűz a sajátjába. Ez a parányi részlet határozza meg az adott személyt s hangsúlyozza nevetségességét. Ilyen művészet Lautrecé, aki a lehető legtöbb dolgot a lehető legkevesebb eszközzel fejezi ki. Ez a független művész egyetlen iskolához sem tartozott, de mindegyikből kölcsönvette azt az elemet, amely mélyen eredeti művészetét szolgálhatta: az impresszionizmusból a tiszta színeket és az egymás mellé helyezett vonalkákat alkalmazó ecsetkezelést; a szimbolizmusból a cloisonnista technikát és a színfoltokat. S mint nemzedékének összes festőjére, rá is hatott a japán művészet, egyszerűsítő érzékével és merész elrendezéseivel.

Alphonse de Toulouse-Lautrec-Maufra herceg és Adélé Tapié de Céleyran fiaként az ifjú Henri Albiban született, a Toulouse hercegek leszármazottja. Törékeny testalkatú volt, s mikor 1878-ban és 1879-ben két egymást követő baleset következtében eltörte mindkét lábát, megállt a növekedésben, s nyomorék maradt. Ettől az időszaktól kezd rajzolni, majd az állatfestő, Princeteau hatása alatt lovasjeleneteket (Toulouse-Lautrec gróf kocsiját hajtja a Nizza felé vezető úton, 1881), továbbá tájképeket és portrékat (Egyházfi, 1881; A művész anyja reggelizés közben, 1881-1883) festeni. 1882-ben úgy dönt, hogy végleg a festészetnek szenteli magát, s Párizsba költözik. Bonnat-nál, majd Cormonnál tanul, és megismerkedik Van Goghgal; művészete elragadtatással tölti el. Ugyanígy csodálja Degas és Renoir festészetét is. 1885 körülgyakran jár a „Mirliton”-ba, Aristide Bruant kocsmájába, ahol

illusztrációkat készít a leghíresebb szanzonekhoz, a Bati-gnolles-hoz, a Belleville-hez és a Saint-Lázárhoz. Elkészíti egyik leghíresebb plakátját, az Aristide Bruant az Ambassadeurs-ban (1892), s a híres szanzonek hatására egész sor festményt készít, amelyekben éles társadalombírálat nyilvánul meg: Másnaposság vagy Az ivó nő (1889), Asztalnál (1891), Alfréd la Guigne (1894). Ebben az időszakban portrékat is fest (Dihau-kisasszony a zongoránál, 1890; Augusta, 1890), továbbá - ami nála elég ritka - modelljeit néha a szabad ég alá helyezi Forrest apó kertjében, a Montmartre-on: Nő kesztyűvel, Honorine P. (két változat, egyik 1890, másik 1891), Nő Forrest apó kertjében (1891). Mégsem beszélhetünk plein-air festészetről egy olyan háttér előtt, amely nem egyéb színpadi díszletnél, hiszen Lautrec egész figyelme az ember felé fordul, ahogy egyébként ő maga is kifejti: „Csak az alak létezik, a táj nem más és nem lehet más, mint pusztán kellék, a tájképfestő csupán oktalan állat, a táj csak az alak jellemének jobb megértését szolgálhatja.” Ettől kezdve Lautrec lesz „a bélé époque festője”, azé a korszaké, amelyet újabban a Moulin Rouge című film hozott divatba. Az egész mesterkéltségszerű élet, amelyet a cirkusz, a kocsmák, a mulatók - különösen a Moulin Rouge -, a francia kánkán, a színház, a nyilvánosházak éltek, ez az egész világ életművének lényegévé válik, s vele együtt a színésznők, Jane Avril, La Goulue és Valentin, a kígyóember, Marcelle Lender, Cha-U-Kao, a bohóc, Miss May Belfort és végül Yvette Guilbert. Íme néhány példa: A Fernando cirkusz (1888), több változat, Bál

a Moulin de la Galette-ban (1889). Ez utóbbi festményével vesz részt Lautrec először a Salón des Indépendants kiállításán. Továbbá: Felállás a négyeshez (1889), A Moulin Rouge-ban: A tánc (1890), A Moulin Rouge-ban (1892), Boileau úr a kávéházban (1893), A kávéházban: a sápkóros pénztárosnő (1898). Ide tartozik még a Divan Japonais (plakát, 1892-1893), „ajfawez” 3 tánc közben (1893), a Jane Avril kilép a Moulin Rouge-ból (1892), a Jardin de Paris: Jane Avril (plakát, 1893), az Yvette Guilbert (1894), róla több rajz, litográfia és festmény készült, a La Goulue és Valentin, a kígyóember tánca és a La Goulue tánca, ahol baloldalt a fényképész Paul Sascau ül a zongoránál, az előtérben pedig Maurice Guibert, dr. Tapié de Céleyran, a művész unokafivére, Oscar Wilde, Jane Avril, maga Lautrec háttal és Félix Fénéon profilból látható. E két nagy kép, amelyeket a Jeu de Paume-ban őriznek, 1895-ben készült La Goulue a Főire du Trône-beli barakkjának feldíszítésére. Ugyanígy említhetnénk a következőket is: Dr. Gábriel Tapié de Céleyran (1894), Oscar Wilde (1895), May Belfort (1895), Marcelle Lender bokrot táncol a „Chilpéric”-ben (1897), Cha-U-Kao (színes litográfia, 1895), Chocolat Achille bárjában táncol (rajz, 1896), Szépítkezés, Poupoule kisasszony (1900). 1892-10! Lautrec szívesen foglalkozik a prostitúció témájával, s prostituáltakat választ modellnek: „A modell mindig kitömött bábu, de ők, ők élnek.” 1894-ben még szobát is vesz ki a rue des Moulins egyik „házában”. Egész sor tanulmányt készít Elles című litográfia-sorozatához, amely 1890-ban jelenik

meg, s itt készülnek Harisnyáját húzó nő vagy Nő a „ház”-ból (1894) című képei s nagy kompozíciója, amely összefoglalja akkori tanulmányait: A rue des Moulins szalonjában (1894). Egészsége azonban egyre ingatabb, az alkohol elvégzi romboló hatását törékeny szervezetében. 1899 elején kiegyensúlyozatlansága fokozódik, s szanatóriumba kerül, ahol papírra veti csodálatos litográfiasorozatát, a Cirkuszi. Májusban kijön, és hol Párizsban, hol Bordeauxban lakik, s portrékat fest. Ezek egyik legmegragadóbb darabja Az angol lány Le Havre-ban (1899).

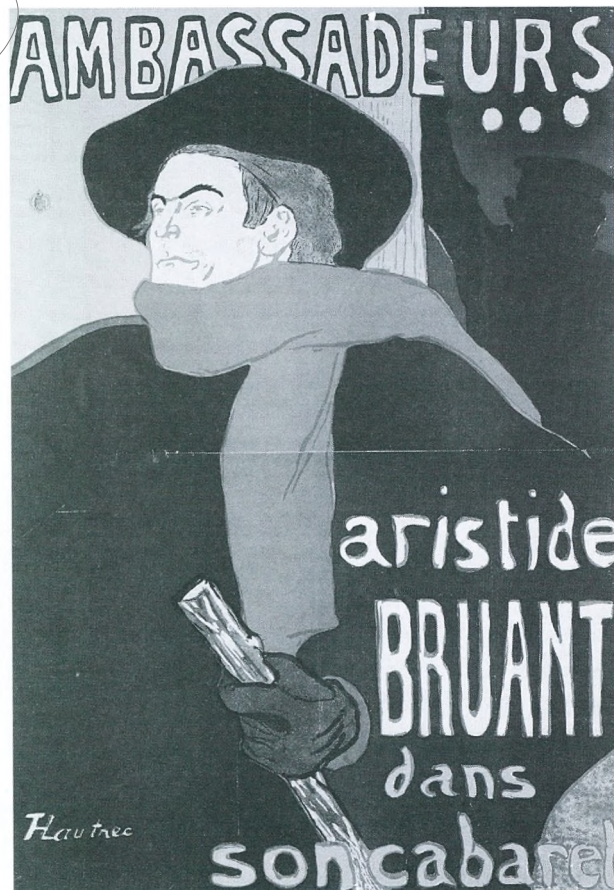
Utolsó műve, a Vizsga az orvoskaron befejezetlenül maradt (1901, Musée d'Albi): a kép megrázóan expresszionista, s részben már Georges Rouault művészetét előlegezi.

Lautrec harminchét éves korában, 1901. szeptember 9-én halt meg a mairoméi családi kastélyban. Anyja összegyűjtötte a műtermében maradt összes festményt és tanulmányt, majd a képeket felajánlotta Albi városának, hogy múzeumot rendezzenek be belőlük a berbie-i püspöki palotában.

tosságú művészete a maga brutális őszinteségével, teljes valóságában és mély igazságában néha megütöztethet, de az üzenet, amit hordoz, egy sebzett lénytől, egy felfokozott érzékenységű embertől származik, aki anélkül, hogy lázadna az igazságtalanság ellen, fáradhatatlanul igyekszik behatolni az emberi lélek fájdalmas titkába.

(Egy fejezet Az impresszionizmus enciklopédiája című kötetből)

Maurice Sérullaz

Kendertánc ég és föld között

KUBINYI ANNA MŰVÉSZETÉRŐL

„Háromféle művész van: kereső, tagadó, közvetítő.
A közvetítő, aki közvetíteni akarja, amit igaznak gondol.
Az égi és földi princípium között.”

Ha ma még van értelme, hitele, érvényessége és üzenete a bartóki modellnek, akkor azt Kubinyi Anna művészete megtartó és jövőbe vetítő erővel bizonyítja. Merthogy miről is szól a zseniális muzsikusi üzenete? Arról, hogy a nemzeti-népi gyökereknek felkutatásáról, értelmezéséről és az európai-univerzális és korszerű áramlatokba való beépítéséről. Kutatási útjainak summázataként fogalmazta meg élethivatásként is fölfogható ars poeticáját, mely szerint: „Az én igazi vezéreszmém a népek testvérré válásának eszméje, a testvérré válás minden viszály ellenére. Ezt az eszmét igyekszem szolgálni zenémmel: ezért nem vonom ki magamat semmiféle hatás alól, eredjen az szlovák, román, arab vagy bármiféle más forrásból. Csak tiszta, friss és egészséges legyen az a forrás.” Napjainkban, a huszonegyedik század első évtizedének búcsúzóján meglehetősen zavarban van a művészet és természetesen a képzőművészet is. A globalizáció csábításai éppúgy manipulálják az alkotókat, mint a politikai-közéleti megfelelési kényszerek. Nincs jelen /még/ a kulturális piac kiegyenlítő hatása, de elvesztettük a komoly szakmai kontrollakat is. Mit tehet a művész? Fűrkeszi a világ dolgait, s tehetsége sze-

rint, lehetőségei közepette igyekszik válaszokat adni a kérdésekre. Mármint az az alkotó, aki nem került se székértáborok foglyává, se szakmai zsákutcák célkeresztjébe. Talán Bartók példája még itt is, és ma mentőövet jelenthet. Kubinyi Anna – számomra legalábbis – azon kiemelkedő alkotók közé sorolható, aki aktuálpolitika is kötelezővé tett szakmai hierarchiák ellenére is meg tudta őrizni szellemi szabadságát, emberi és művészi autonómiáját. Ezért is lehet példamutató mestere szakmájának, kiemelkedő alkotója a kortárs magyar képzőművészetnek.

Kubinyi Annának több szempontból is meghatározó esztendő volt a 2009-es. Nem titkolta, hogy elérkezett a hatvan, de bizonyította, hogy az életkor előrehaladtával megőrizhető a szépség, a gondolkodás szabadsága, a tiszta szellemiség, a művészeti naprakészség és az alkotóvágy. Márpedig Kubinyi Anna a hazai magyar textilművészetnek nemcsak meghatározó egyénisége, nemzetközi hírű mestere, de a megújulási képessége úttörője is. Mintegy négy évtizede pályáról adott számot a múlt évben megjelent albumában és a szegedi Móra Ferenc Múzeumban rendezett reprezentatív kiállításán. A tárlat anyagának és a színvonalas kötetnek

szinkronjából talán érvényes és hiteles vélemény alkotható egyedi művészetéről.

S most álljon itt néhány adat a pályorientációról, a véletlenekről és tudatos vállalásról. Kubinyi Anna a szegedi Tömörkény Gimnázium művészeti tagozatán kerámia szakon végzett. Egy véletlen folytán felvételi papírjai az Iparművészeti Főiskola textil szakára kerültek. A térből a síkra váltott, a főiskola gobelin szakán diplomázott. De nem hagyta cserbe a teret, a klasszikus francia gobelin szövés technikáját kitágítva a dombortextilekkel, a térből helyt követelő alkotásokkal kísérletezett. Így aztán, rögvest a diploma megszerzése után kialakult egy akkor még kísérletező korszak: kilépni a térbe! Textilrelief, textildombormű, textilszobor, textilplasztika – az elnevezések csak sejtetik az alkotáslélektani folyamatokat.

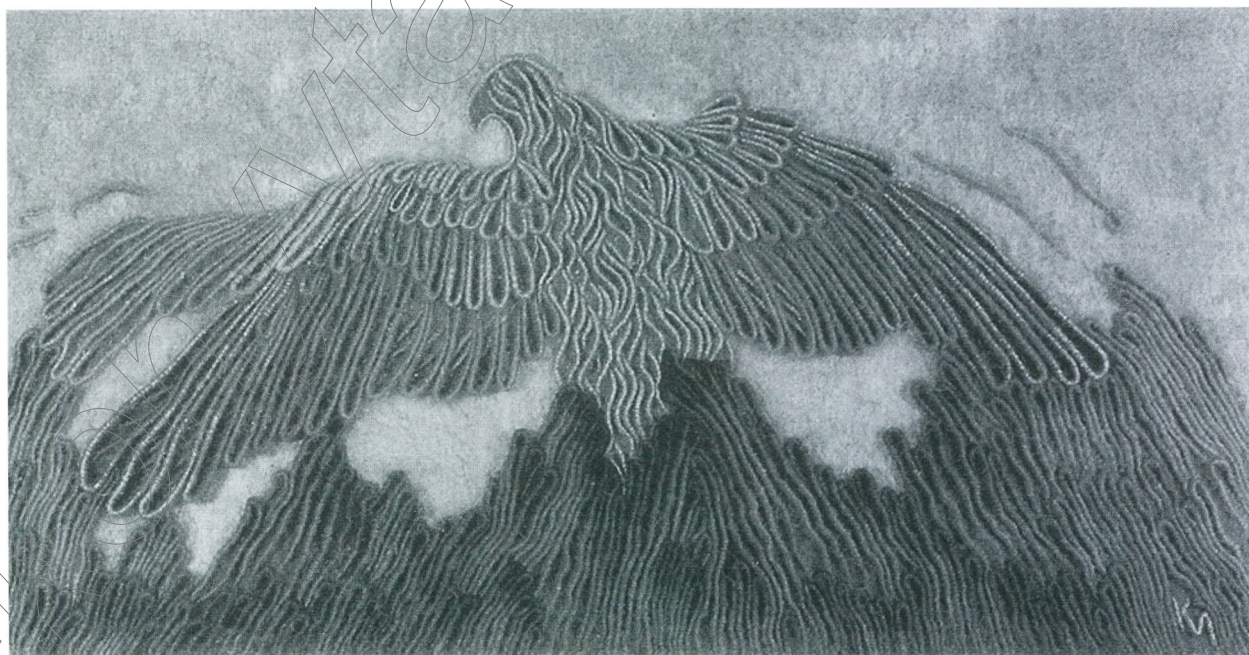
Első szembesülés maga az anyag. Kubinyi Anna kenderszálból szövi méretes alkotásait. Durva, szegedi kenderből, amiket maga választ, maga fest a legkülönbözőbb eljárásokkal, maga szövi a villa segédelmével. A durva kenderkóc nemigen alkalmas a hagyományos francia gobelinhez, de Kubinyi nem akar síkban fogalmazni. Talán még diákkorának keramikusi gesztusai szakították fel a síkból a térbe követelőző textilfelületeket. Volt ennek a művészi útnak néhány állomása, a térből kikiáltó részlet, a térben hullámzó felület, a kettős sík térélmény és az átjárható textilszobor újólag kikísérletezett élménye.

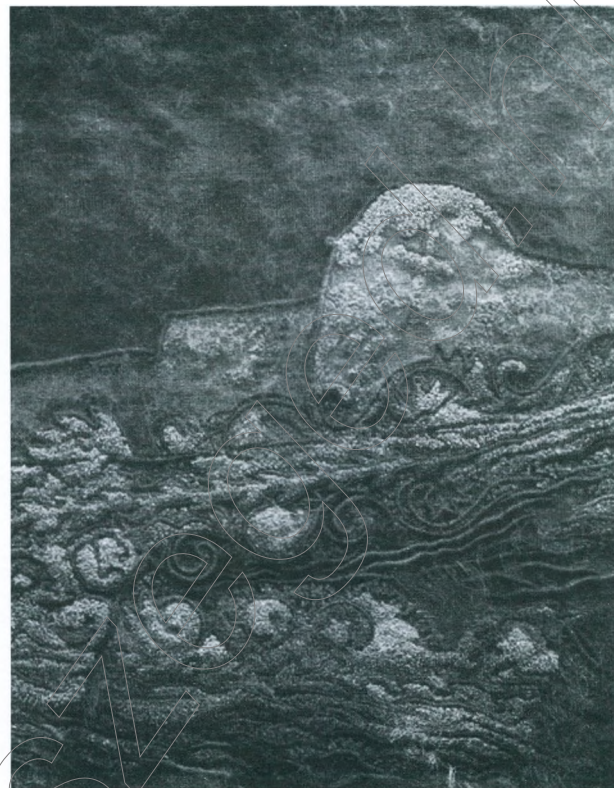
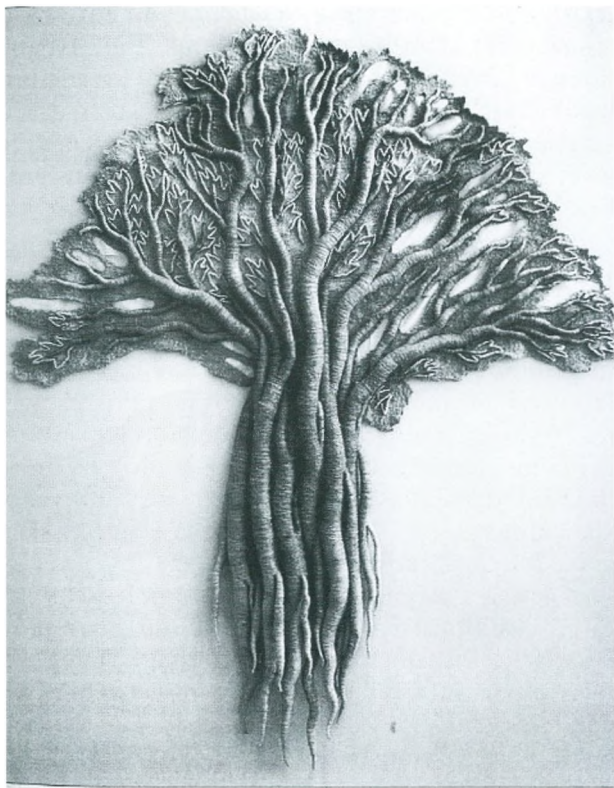
Az első korszak a természet nagy kihívásairól szólt. A föld, a víz, a hegy, a folyó, a tenger és cseppkövek és gyökerek-lombok világáról. A természet végletes és végleges üzenetéről. Arról, hogy az ember nem sajátíthatja ki a természetet, de csodái folytán részese lehet felfedezésének, birtokba vételének és alázatos szolgálatának. A térbe kilépő, sajátos technikával megoldott falkárpitjain a hullámzó formák, a földszínek szivárvá-

nyai, az erővonalak struktúrái, a lírai élmények azt az üzenetet közvetítik, hogy nekünk, földi halandóknak, az örökkévalósággal perelő ideiglenes lakóknak alázattal kell viselkednünk a természet szépségeivel és fenyegető örökkévalóságának erejével szemben. S feladatunk: a szépségek, az értékek, az emberhez méltó üzenetek megővése. és továbbadása. közvetítő művészként.

Hadd idézzek néhány bekezdést a közelmúltban megjelent könyvből. A művész írja: „Eleinte az élet, a valóság szépségeit figyeltem, dicsértem, munkáim optimista, színes mozgalmás, mégis könnyed jelegűek voltak. Később más dolgok váltak fontossá számomra, más dolgokra akartam figyelmet terelni. Mint például az idő, az örök mozgás, átalakulás, a természetben szunnyadó vagy éppen kitörő belső energia, az életerő a fák, gyökerek által kifejezve, keletkezés és elmúlás. Ezek lettek a meghatározó szimbólumok számomra. Ezekkel foglalkozván a textilképeim egyre burjánzóbb, mozgalmásabb, plasztikusabb felületet öltöttek, szinte a relief határainak végső lehetőségeit feszegetve.”

Egy hosszabb Franciaország-beli „kirándulást” és tanulmányutat követően meghatározó élményben volt része, mely kihatott művészetre, egyfajta alkotó váltásra is. Bár a technika-technológia lényegében nem változott, a szemlélődés új irányt vett. A globális, általános emberi értékek után azt bizonyítja, hogy a lokális érték is lehet egyetemes emberi minőség. Ezt a korszakot a művész így zárja le:” Az első alkotói szakaszban csupa csodálatos, örömteli szimbólumot használtam, madarakat, fákat, szivárványt és vízesést, tavasi búzamezőket, hullámzást, hajladozó indákat és virágokat, ezernyi színnel. Céloom a természet és teremtője dicsérete, tökéletességének és szervezettségének, örökké való megújulásának, hatalmas működő erőinek bemutatása és ezen jelenségek továbbgon-

dolása volt az ember szempontjából.” Fitz Péter művészettörténész írja: „Kubinyi Anna munkássága...egyesíti magában a két eltérő felfogást, művészetében azonos súllyal van jelen a plasztikai gondolkodásmód és a szövés útján létrejövő képteremtési szándék. ...kétségkívül két felfogásfajta igen szellemes és organikus összekapcsolását valósítja meg a művész. Rendkívüli tehetséggel fedezi fel és teremti meg egy-egy természeti motívum

ideásterű lényegét, és ezt plasztikai és képi eszköztárával alkotásként teremti újra. Ezek a művekben megtestesülő természetképek igen erősen absztraháltak, csak eredetükben utalnak a tájlátványra.”

Tíz évnyi franciaországbeli tartózkodás után 2000-ben tért haza. Ez jelentős változás életében és unkásságában is. Erről a váltásról így vall „Az ott töltött évek alatt kialakult nagyon erős honvágy,

identitástudat és hovatarozás-érzés egyszerűen hazahajtott. Hajtott tovább a gyökerek keresése Erdély és Székelyföld felé, ahol lényeges felismerésekre és mély érzelmi katarziszokra találva indult el munkáim tematikája a jelenlegi irányba. Az identitás, a gyökerek fontossága, a hagyományok jelentősége, eleink tisztelete, az ősi motívumok és szimbólumok igazsága, szépsége, a honszeretet, történelmünk, történetünk mélyebb megismerése – mind a székelység felé terelt. Ezekhez a gondolatokhoz képi megjelenést keresve, számomra – igazi óriás-szimbólumként – a csodálatos székelykapuk illeszkedtek legjobban és ragadtak magukkal elemi erővel!":Csodálatos metamorfózis tanúi lehetünk. A székelység évszázadok alatt kialakított, csodás ács munkával összeállított és faragókéssel és vésővel „kicsipkézett”, szimbólumokkal üzenő kapuzatai a maga-festette kenderkóc világában nyernek új életet, s ezzel új jelentéstartalmakat. A kapunak praktikus feladatán túl mindig is jelkép-hordozó funkciója is. Két világok kapcsol össze, a kint és bent fogalmaira utal, elválaszt és összeköt. Vall készítőjéről, használatjáról, s talán üzenőfalként is felfogható. Tény, hogy a magyar népi kultúrában az egyik olyan monumentum, mely beszédes és hatalmas, tradicionális és ma is érvényes, egyszerre szolgál

praktikus funkciót és emelkedik szellemi magasságokba. Kubinyi Anna nem csupán a formakultúrát és díszítés variánsait jegyezte le és tette át a textil formálhatóbb anyagába, de ennek a kapuk által képviselt kultúrának lelkét ragadta meg. Ebben látom leginkább a továbbélő bartóki hagyományt, azt a feladatot és felelősséget, mely minden valamirevaló művésznek szüksége lenne. Különösen a művészet globalizációja idején, a gigantposzterek, egyenstílusok és összerosódó törekvések közepette. A nemzeti kultúra értékeinek korszerű megjelenítése – íme, itt a példa – lehetséges, fontos és támogatandó. Egyik méltatója joggal fogalmazhatja meg”Kubinyi Anna a hitelesség erejével mutatja meg számunkra: a népi értékek igazi, maradandó megmentésének nem a piac, nem a kereskedelem, nem a giccsfaragás,

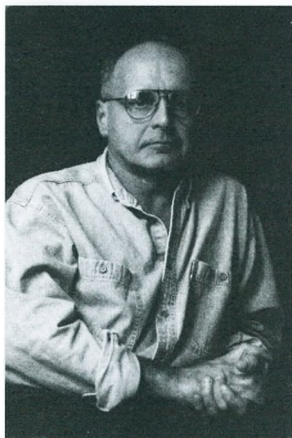

nem a sorozatgyártás, nem a pénzközpontúság a járható útja, hanem a belső, lényegi összefüggések megőrzése, korunkhoz méltó újraértelmezése. A világ kinyílt előttünk. Kubinyi Anna figyelmeztet: ebben a nagy nyitottságban, civilizációs törekvéseinkben ne veszítsük el mindazt, ami a mienk, ami felbecsülhetetlen érték, ami nélkül nem lehetnének azok, akik voltunk és nem leszünk azok, akik vagyunk..”

Tandi Lajos

Szent István harangszava

KLIGL SÁNDOR SZEGEDI SZOBRÁRÓL

A szegedi kortárs szobrászművészet kiemelkedő alakja Klígl Sándor február 27-én ünnepelte hatvanötödik születésnapját. Több mint 50 köztéri alkotása áll az ország parkjaiban, terein. Szegeden is jópár műve látható, többek között a Széchenyi téren az 1996-ban felavatott Szent István és Gizella című kompozíció, a Pantheonban Kálmány Lajost ábrázoló portréja és a tavaly ősszel a Rákóczi téren felavatott második világháborús emlékműve. A születésnapon a Móra Ferenc Múzeum dísztermében reprezentatív albummal köszöntötték a művészt. Alább a Szent István szobor készítése idején született interjú közlésével üdvözöljük a hatvanöt éves alkotót.

- Ha jól számolom, a Szent István és Gizella című szoborkompozíció éppen a húszadik köztéren felállított alkotásod. S ha figyelmesen vizsgáljuk a sort, s ismerjük is a műveket, kiderül, nem idegen tőled a történelmi létkör, a historizálás, a múlt szembesítése a jelennel. Gondoljunk csak a múlt századi földmérőknek, vízmérnököknek, parasztembereknek, szőlőmunkásoknak emléket állító szobrokra, a Tanyai iskolások, a József Attila vagy az Eiben István-emlékműre. EZ az attitűd valamennyin tetten érhető. Mikor érintett meg téged a történelem?

- Gyerekkorom mesék, történetek, ifjúsági regények szellemében telt. Szentül hittem, hogy a hetvenhét magyar népmese vagy Grimm testvérek vagy Benedek Elek történetei, a Mátyás királyról szóló legendák, mondák valóságos királyokról, országokról, helyzetekről, csatákról szólnak. Igazából azóta sem szakadtam el a meséléstől, a történetektől - szeretem őket, hatnak rám, befolyásolják gondolkodásomomat. Ma is hiszem: az ilyen meséknek több az igazságtartalmuk, mint a történelemkönyveknek. Hamar rájöt-

tem, hogy valahol valami nincs rendben. Hiszen amikor a térképen keressélni kezdtem a mesék erdélyi havasait, a gömöri erdőket, az Al-Duna sziklás vidékét, a pozsonyi országgyűlés városát, nem találtam Magyarországot térképén. De az is világossá vált számomra, hogy a krónikaírók gyakran szereptévesztésben voltak. Bocsánatos bűnnek tartották, hogy -hűséges alattvalóként - átírták a valós történelmet uralkodók igényei szerint. Egyszóval jobban szerettem a meséket, historikus történeteket, mint a történelmi leckéket.

- Az öntudatra ébredés időszakában, mondjuk a főiskolai évek alatt, a hatvanas évek elején-közepén változott-e ez a szemlélet?

- Szobrásznövendékként már tisztában voltam azzal, hogy énnekem nem lehet más dolgom, mint szobrokat készíteni. A szobor, mint önálló és öntörvényű műfaj azért létezhet, amiért évezredek óta él a zene, a tánc, a vers, merthogy vannak, akiknek dallamok, verssorok, mozdulatok, képsorok vagy éppen szobrok jutnak az eszébe. Éppen ezért föl vállaltam mindazt, amit a műfaj

elém állíthat, mint feladatot. Ennek egyik penzuma az emlékmű, másik a kisplasztika, harmadik mondjuk az érem... Aki a világot szeretné szisztematikus módon át- és megélni, annak minden kihívásra választ kell adnia. Ha egy feladat utolér, nem görömbölyözéssel, hanem alázattal kell fogadni. Mert minden elméletet, gondolatot, érzést, szellemi tartományt a szobrász és a közönség számára csakis a szobor hitelesíthet. Természetesen nem csereszabatos Mozart Requiem-je a Vörös Csepellel, Michelangelo Mózes egy ötvenhatos kopjafával - de valamennyi művészi feladat volt csíraállapotában.

- *Az elmúlt években különös viszonyok alakultak ki a magyar művészeti közéletben is. De tágitva a kört az egész hazai értelmiség szembesült önnön múltjával és jelen feladataival, s úgy tűnik, vészített. Miért ez az értelmiségi deffenzíva?*

- Olyan hamis kérdéseket szegeztek a rendszerváltozás idején az értelmiségiek nagy többségének, melyek nem érintik a dolgok lényegét. Mit tettél az elmúlt évtizedekben? Mit nem tettél az elmúlt évtizedekben? Miért tettél, miért nem tettél? Pedig ettől lehetünk provinciálisak, ettől helyettesíti be a helyi érték az európai értéket, mércét és minőséget. Gondoljuk csak el, milyen hőstettnek minősült húsz évvel ezelőtt március 15-én nemzetiszínű kokárdát tűzni, holott a Lajtán túl ott lengett a nemzet lobogója udvarokon,

középületeken, az emberek kabáthajtókáján. De így vagyunk a szókimondással, a rejtjeles üzenetekkel, a sorok közötti olvasással és sorolhatnám mindazt, ami magyar földön hőstettnek, ellenzéki magatartásnak számított, az néhány százkilométerrel nyugatabbra nevetséges és kistílú gittegyetesdinek tűnhetett. Ezért lehettünk kétségbeejtő csapdahelyzetekben. Ez a mini-renitens magatartás határtalan energiákat emésztett föl - maga volt a kelet-közép-európai értelmiség drámája. Ezek között a viszonyok között sokan keresték az értékeket, s maguk is maradandó értékeket teremtettek. A magyar művészet, kultúra, tudomány 1945-90 közötti teljesítményét nem lehet, nem szabad mindenestől szemétre dobni.

- *Szent István és Gizella szobra nagyonis konkrét szobrászt feladat. Ezer esztendőtfogó szellemi kötélranc. Milyen sodronyon egyensúlyoztál, mik voltak tartópilléreid, s milyen érzés volt, amikor kirántották alólad a hálót?*

Az előbb említett súlyos társadalmi közegben még egy Szent István szobor felállítása is lehet megosztó, ellenségeskedéseket szító, székértáborokat szervező vállalkozás. Ez természetesen nem érintheti a szobor kvalitásait, de tudomásul kell venni, ez nem pusztán szobrászi feladat és tett, ez ügyben beremegnek a politikai kulisszák, kötelező penzumává vált a parancsszóra végzett gonoszkodás. A magyar művészet-történelem bővelkedik a

hasonló közéletiművészeti gerjedelmekben. De a legkiválóbb szobrászaink vállalták a történelmi leckét, s úgy oldották meg a historizálással járó feladatokat, hogy maradandó műveket alkottak. Emlékezzünk például Ligeti Miklós nagyszerű Anonymusára, Zala György Árpád-alakjára, Medgyessy Ferenc sok köztéri alkotására. Én is vállalom a történelmi leckét, de tudni kell, hogy felfordul a gyomrom a turistacsalogató nyereg alatt puhított hús újramelegített legendájától, idegen tőlem a búsmagyar indulat éppúgy, mint a nemzet identitását lúgozó deheroizálás. Hiszem, hogy a nagy felfedezők egyszerre értettek a csillagászatához, a hajóépítéshez és a konzerválási eljárásokhoz, mint a navigáláshoz és az emberi lelkekhez. Csakis tudatos célképpzettel lehet maradandó eredményeket elérni: házat építem és hazát teremteni. Bizonyos feltételek és garanciák mégis kellenek a megbízásokhoz Árpádoknak is szükségük volt fölmutatni érveiket, tetteiket a Kárpát-medencei „lakásigényléshez”.

- *Milyen Szent Istvánt szántál Szeged főterére, s miért tartottad fontosnak, hogy Gizella a szoborban is társa legyen első királyunknak?*

- Már 1994-ben rajzolgattam, tervezgettem a Szent István szobrot. Sok-sok rajz őrzi a gondolkodásnak ezt a fázisát. Aztán egy kisplasz-

tikai változattal, egy szobortervvel részt vettem egy pályázaton, majd megbízást kaptam Szeged városától a szobor elkészítésére. Lehet-e egy ötvenen túli szobrászművésznek nagyobb és megtisztelőbb feladat, mint ott-hont adó városának főterére, nemzete európai időszámításának, a honfoglalásnak 1100. évében, István és Gizella házasságkötésének milleniumán emléket állítani kettejüknek? Számomra István mindig feleségével, Gizellával jelent meg gondolataimban. Az államalapító király mellett-mögött minden esetben ott állt a bajor hercegnő, a mélyen vallásos ifjú asszony, aki nemcsak hű társa, gyermekeinek gondos anyja volt, de konzervens politikus is. Szinte jelkép: a keresztény Európához, a nyugati civilizációhoz való kapcsolódásunk szimbóluma. Messze kiemelkedik a magyar történelem uralkodó asszonyainak többségéből. Természetesen merülhet föl kérdés minden nézőben: vajon hiteles-e ez a Szent István és Gizella-ábrázolás? Két dologra szeretnék utalni. Egyik, hogy hitelesnek elfogadott ábrázolás egyikőjükről sem maradt fenn, viszont sokféle képet alkottak róluk az elmúlt évezredben. A másik, hogy a történelmi személyiségeket megörökítő kor mindig otthagya kézjegyét a műveken. Olyannyira, hogy a reneszánszban és barokk idején a régi korok történelmi alakjait saját

divatuk szerint öltöztették, vagy a klasszicizmus korában a kortársakra is tógát adtak. Nem idegen ez a színpadtól sem egyes klaszszikus drámákat láttunk már korunk ruháiban megjeleníteni. Számomra elképzelhetetlen, hogy első királyunk mai öltözetben jelenjen meg, de fenn tartom a művész szabadságát az ábrázolás formai-plasztikai milyenségének tekintetében. Én végigrágtam magam a legfrissebb történeti tanulmányokon, a régészeti kutatások eredményein, de szobrásként közeledtem a témához, s nem antropológiai modellt

vagy panoptikum-figurákat akartam alkotni. A keletről jött uralkodó és a nyugatról jött társ kapcsolatában azt igyekeztem plasztikai eszközökkel megfogalmazni, mi az, ami elválasztja, s mi az, ami összeköti a két népet, a két kultúrát, a két erkölcsi világot. Az állam- és egyházalapító király a pogány magyarság katolizációjával köti népünket Európához. S pontosan ezzel kezdődik a magyar állam európai időszámítása. A király tehát erős és céltudatos, méltóságteljes és határozott, szerepe az ország sorsában és kettejük kapcsolatában is meghatározó jellegű. Lehet, hogy egyesek harcosabb, lázadóbb, vitézebb Istvánt szeretnének látni. Lóháton, nagy gesztusokkal, hatalmas indulatokkal. Én bensőségebb, intellektuálisabb stratégá-politikust szerettem volna ábrázolni. Nem heroikus lovasszobrót, nem színpadi teatralitást készítettem, a gondolatok és nem a gesztusok Szent Istvánját akartam megfogalmazni. Azt a pillanatot tetten érni, amikor egy király meglátja, belátja, felismeri és tetteivel követi a nemzetmeghatározó, jövőt biztosító, perspektivikus lehetőséget. Bámulatos érzékkel veszi észre, sejti meg, hogy országban-nemzetben-népben gondolkodva merre kell venni az irányt.

- Meggyőződésem, hogy a kaotikus viszonyok között, a bizonytalanságok idején a művészeteknek hatványozott a szerepe. A túlélésre, a reményre, a hit erősítésére szolgál. A lélek és szellem gyógyszerként táplál-

hatja bennünk a reményt. Vajon a művész szembenéz-e ezzel a sokszor tán bénítólag ható súllyal?

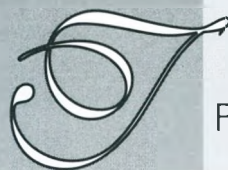
- A huszadik században minden megtörtént és minden megtörténhet. Az is, amire készültünk, s az is, amit elképzelhetetlennek tartottunk. A művészet az egyetlen, mely alapvetően fontos humanizmusunkat, igaz emberi értékeinket nem öngazolásképpen, nem gyónásként, nem rejtegető álarcként mutatja föl. Ha megsemmisülne művészetünk, ha elpusztulnának műalkotásaink, kivesznének a kortárs alkotások - ember-lényegünk pusztulna el, emberar-

cunkat veszítenénk el. A technikai civilizáció szétzilálja világunkat, a tárgyiasult vágyak viharos sebességgel avulnak el, mennek ki a divatból. A kiáltványfabrikálók, hordószónokok röplapjait szétrohasztja az eső, elkergeti a szél. A jövőt nem lehet kitalálni. A múlt ismerete nélkül építeni sem lehet a holnapot. Az evolúció a művészetre nem vonatkozik. A hagyomány, az értékörzés folytonossága lehet az a zárvány, mely mindig megújíthatja gondolkodásunkat, röppentheti szellemünket. S művészet nélkül ugyanúgy nem lehet élni, mint szerelem, szeretet, barátság, szabadság, vagy levegő nélkül.

- Egy Kossuthi alkotói folyamat végére tesz pontot az a pillanat, amikor a szoborról lehull a lepel. Visszagondolva a közel két év minden keserű és emelkedett pillanatára, melyik elevenedik meg legfényesebben?

- Viharos időszaka volt ez a két év életemnek, de megérte. Sok biztató szó, szakmai segítség, kollegiális gesztus tartotta bennem a lelket a legnehezebb pillanatokban is. Amikor az István alak kiöntött részeit állítottuk össze Kishomokon, s az utolsó darab is a helyére került, egyszer csak, egy kalapácsütésre megszólalt a szobor, mint egy harang. Hátborzongató volt. Mintha Szent István üzent volna ezer év távolából mély kongású harang-hangon a mai magyaroknak...

Tandi Lajos

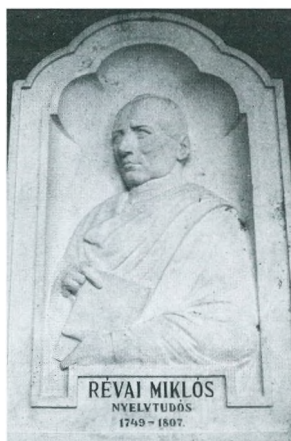

Tudóssá vált szegedi diák

RÉVAI MIKLÓS SZÜLETÉSÉNEK 260. ÉVFORDULÓJÁRA

Révai Miklós

Révai Miklós (1750-1807) tudományos érdeklődését a bölcsészettudományokat és a természettudományokat átfogó ismeretszerzés neohumanista művelődésszéménye és értékvilága ösztönözte. A felvilágosodás nemzeti nyelvi-irodalmi-művelődési programját fejlesztette tovább. Méltó folytatója volt a Bessenyei György által elindított törekvéseknek. Munkásságával előkészítő módon kapcsolódott Kazinczy Ferenc kezdeményezéséhez, a nyelvújításhoz. „Hogy rosszul ne beszélj, olvasd a Révay könyvét; / Hogy szépen szólhass, erre Kazinczy tanít.” Ezeket a sorokat a Révainál fiatalabb kortárs költő, Ungvárnémeti Tóth László epigrammájában olvashatjuk.

Révai Miklós egyetemi tanár, költő, nyelvész, az irodalomtörténet kutatója a magyar felvilágosodás és klasszicizmus korának kiemelkedő tudósa 1750. február 24-én született Nagyszentmiklóson. Révai apja csizmadiamesterként dolgozott. Szerény körülmények között éltek. A Révai család ősei a Felvidékről származtak. Családi hagyományuk szerint nemesek voltak, a nemesi eredet azonban már a múlt homályába veszett. Révai apját a feltörekvés büszke tudata jellemezte, a legelőkelőbb nagyszentmiklósi nemesi család fejét, Oexel Mátyást kérte fel keresztapának. Révai tőle kapta a Mátyás keresztnevet. Bérmlási neve János, ezt a nevet 1794-től, győri tartózkodása óta használta. Csanádon kezdte alsóbb tanulmányait. Gimnáziumba tizenhárom éves korától hat éven keresztül járt a szegedi piaristáknál. Csanád ősi romjairól és Szent Gellértről Révai 1768-ban, nagyszentmiklósi látogatása alkalmából írt elégiát. Szegeden Révai Miklóst diákkorában, 1769-ben tanította Hájos Gáspár nyelvészettel foglalkozó piarista tanár is. 1769 őszén Kecskeméten lépett be a piarista rendbe, ekkor vette fel a Miklós nevet. Szerzetesi éveit alatt rendi előjáróival többször is vitába keveredett. 1771-től Tata, Veszprém, Nagykároly voltak tanári állomáshelyei. 1773-1774-ben Nagykárolyban bölcséleti és természettudományi tanulmányokat folytatott. 1776-ban teológiát hallgatott Nyitrán, majd 1777-től gróf Károlyi Antal támogatásával rajzot és műépítést tanult Bécsben. A kor szokásának megfelelően alkalmi verseket is írt.

Révai 1777-ben jelentette meg ABC könyvetske című művét Pozsonyban. A tankönyv népszerűvé vált, később még számos kiadást ért meg. Révai 1778-ban gróf Kornis Ferenc püspök szentelte pappá Nagyváradon. Magyar alagyáknak I. könyvek címmel ugyanebben az évben, Nagykárolyban jelent meg Révai első önálló kötete. 1779-ben Révai Miklós két újabb tankönyvének örvendhettek az iskolákban. Ezek Budán, a Királyi Akadémia (egyetem) kiadásában láttak napvilágot. Az egyik tankönyv A' magyar nyelv tanításának két részei. Az igaz kimondás, és az igaz írás címet viselte, a másik pedig Az ékesírásnak a' nemzeti iskolákra alkalmaztatott eleji címmel jelent meg. Ekkoriban Révai Nagykárolyban rajztanári majd akadémiai tanári munkát végzett. Kazinczy Ferencsel 1779-ben Nagyváradon ismerkedett meg. Kapcsolatukat az egymás munkái iránti kölcsönös érdeklődés jellemezte, (vö.: Révai levelei Kazinczy Ferencéhez: Győr, 1788. ápr. 2., Pest, 1805. júl. 15., 1806. febr. 10., okt. 1. Kazinczy levelezése I., III., IV. köt., Irodalomtörténeti Közlemények, 1899.). Révai 1780-tól a nagykárolyi Királyi Akadémián bölcséletet oktatott. Már ekkor elismert tanár és tankönyvíró volt, 1780-ban három új tankönyve jelent meg a budai Királyi Akadémiánál. Ezek közül A magyar nyelvnek helyes írása és kimondása felől kettős tanúság a' vagy ortográfia című munkája több kiadásban vált hasznossá és nélkülözhetetlenné, de a Várasai építésnek eleji című könyve és A' mezei gazdaságnak folytatásáról...szóló munká-

ja is keresett volt. Az utóbbi tankönyv megírásánál Johann Wiegand: Handbuch für die österreichische Landjugend, zum Unterricht einer wohlgeordneten Feldwirtschaft című, földművesek számára írt, 1771-ben megjelent művét vette alapul. Révai a filozófiát és a matematikát a magyar iskolákban az oktatók közül elsőként anyanyelven szerette volna tanítani. Célja elérésében az akkori oktatási reform is segítségére volt. Hivatalos tanügyi felkérések alapján, hozzáértési körén belül, különböző tantárgyakból írhatott magyar nyelvű tankönyveket. Révai fejlesztette a magyar műszaki nyelvet, tudományos használatra műszavakat alkotott. Építészetről szóló könyvéhez szakszavakból összeállított jegyzéket mellékel.

Makó Pál latin nyelven verselő költő, jezsuita természettudós, oktatási szakértő, a Ratio Educationis 1777-es latin szövegének szerzője, a newtoni fizika szemléleti alapján oktató matematika- és a fizikaprofesszor „a vilámcsapás természetéről és elhárításáról” írt magas színvonalú munkát és ezt Révai A' mennykőnek mivoltáról s eltávoztatásáról címmel latinból fordította magyarra. A mű pozsonyi-kassai kiadásban Landerer Mihálynál jelent meg, 1781-ben. Ez a Révai-féle fordítás a kezdeti magyar nyelvű fizikai szakirodalomban különleges tudománytörténeti értéket képvisel. Az elektromosságról magyar nyelven először Révai fordításában, Makó Pál villámlásról szóló könyvéből lehetett tájékozódni.

Révai A' vers szerzés két különböző módjáról című kéziratban maradt, 1781-ben keletkezett értekezését Csaplár Benedek adta ki 1886-ban, a Révai Miklós élete című könyvének harmadik kötetében. Révai Miklós 1781-ben lemondott nagykárolyi állásáról. Ezt követően többfelé vállalt nevelői munkát. Vándorolt, közben nyomorúságosan élt. Pozsonyba, majd Bécsbe ment. Innen pedig Grácba, ahol 1781-ben gróf Pálffy János családjánál nevelősködött. 1782-83-ban gróf Viczaynál Looson és Héderváron, aztán gróf Batthyányi Fülöp családjánál volt nevelő.

A pozsonyi Magyar Hírmondó című lapban, 1782. jan. 16-án jelent meg Révai Miklós és Ráth Mátyás röpirata. A népi régiségek megmentésének, gyűjtésének fontosságára hívták fel a figyelmet. A főleg Révai megfogalmazásait tartalmazó röpirat az anyanyelv szerepét emelte ki és az eredeti költői hagyományt felmutató versek gyűjtését kezdeményezte. Révai Miklós 1782-ben a Magyar Hírmondóban közzétett írása emlékeztet a „(...) köznépek szájában forogni szokott régi versekre, melyeknek Volkslieder a nevezetek (...)” (Vö. Magyar Hírmondó. Új kiadás. Kiad.: Kókay György. 1981. 361-371.) Révai az erdélyi Benkő Józsefhez és Csokonaihoz hasonlóan gyűjtötte a magyar nyelvi régiségeket, (vö.: Benkő József Magyar Hírmondóban megjelent felhívásával, Kókay id. kiad. 1981. 360.). Gyűjtési terveket szőtt Csokonai is. A Thesaurus Antiquitatum Hungaricarum... című munkában ez tanulmányozható. A Révai-Ráth-féle röpiratot a magyar néphagyományok iránt élnkülő érdeklődés egyik becses dokumentumaként tartjuk számon.

Révai Értekezés a' régi magyar írásmódról című kéziratát 1783-ban fejezte be. A mű több mint száz évvel később jelent csak meg, Melich János gondozásában, (in.: Magyar Nyelv, 4. 1908. 1- 12, 54 - 62.). Révai Miklós 1783 végétől 1784. május 1-ig az első magyar nyelvű hír-lap, a Magyar Hírmondó szerkesztője volt Pozsonyban. Egy megalapítandó magyar tudományos társaság létrehozása érdekében is munkálkodott. A tudományos akadémia tervét is kidolgozta. Az intézmény felállítására vonatkozó részletes elképzeléseit II. József számára hivatalosan felterjesztette. Kezdeményezése a német nyelv ügyét pártoló és német nyelven modernizáló, erősen központosító II. Józsefnél eredménytelennek mutatkozott. Révai ebbe nem tudott behelyyugodni, tervezetét később a magyar országgyűlésnek is bemutatta. 1785-től Bíró Farkaséknál nevelő Győrben, majd 1787 őszétől a Győri Királyi Nemzeti Főbb Rajzoló Iskola tanára. Győrben a rajz mellett géptant is tanított, a szaknyelv magyarosítása területén ért el eredményeket. Irodalomszervezői tevékenysége Győrben teljesedett ki. Költőtársait alkotásra buzdította. Megkezdte a költői gyűjteményes kötetek kiadását. A Magyar Költeményes Gyűjtemény' közre bocsátatásának újonabb hírré adása című írását 1785-ben, A' Magyar Költeményes Gyűjtemény' ki nyomtatására való újonabb segedelem kérés című közleményének kiadását 1786-ban Győrben, Streibig József korszerű nyomdája tette lehetővé.

Győrben kezdte kiadni Faludi Ferenc költeményeit. Révai az általa nagyra becsült költő életéből magatartás-erőtelmben is átörökítette, fontos művelődési-szemléleti hagyományként kezelte a lelki nemesség hétköznapi megnyilvánulásait. Faludi Ferencről így írt: „Teljes életében különös volt benne az emberszeretés. Soha senki hírének s nevének nem ártott. Ha hol emberszólást hallott, onnét vagy azonnal elsietett, vagy ha el nem mehetett, nyilván adta jelét, hogy kedve s akaratá ellen vagy az efféle rágalmaszó beszéd.” Révainak hazafisága, a szerzetességbe és a papi rendbe nehezen

illeszkedő magatartása, szabadabb gondolkodást követő, racionalizmusra fogékony tudósi hajlama, szokimondó, büszke tartása miatt számos esetben konfliktusa támadt környezetével. „A közjó szeretés jeles ösztön, szinte csodát úz : / Nincs ki ezért véret ontani kész ne legyen.” - írta Révai Miklós Bolla Mártonnak, 1777-ben.

Költőként a klasszicizmus ideálját követte. Latin nyelvű verseit két kötetben adta ki. A Horatius-, Ovidius-, Catullus-, Tibullus-, és Propertius-hatásokkal átszőtt, latin nyelven írt költői műveinek intertextualitása érintkezik a Nyugat-Európában is ismert lengyel jezsuita költő, Maciej Kazimierz Sarbiewski (Mathias Casimirus Sarbierius) és a latin nyelvű költészetet művelő olasz költő, Jacopo Sannazaro elégiáival és eclogáival is. Révai Longinoszra is gyakran hivatkozott. Révai fordításelméleti megjegyzései is értékesek. Horatiusra hivatkozva a szövegtartalom visszaadásánál a versmérték szoros követését nehézséget támaztó tényezőként értelmezi, (vö.: Révai Miklós: Moskuszt pásztoréneke. Bion halotti verse. A fordítónak előljáró beszéde. In: A műfordítás elveiről. Magyar fordításelméleti szövegyűjtemény. Szerk.: Jozan Ildikó. Bp., 2008. 33.).

A magyar költészet történetében Révai Miklós az időmértékes verselés egyik kezdeményezője. Révai Miklós Elegyes versei és néhány apróbb kötetlen írásai című könyvé 1787-ben jelent meg Pozsonyban. A Révai-líra egyik jellemző darabja, A' kikeletről című vers is ebben a kötetben található, (vö.: 98-99. old., Révai alagyái. III. könyv. VIII. Alagya). Révai Miklós nézete a literatúráról, a nyelvtudományról és más diszciplínák között az algebráról szintén itt, az I. könyv VII. fejezetében, az Alagya Bolla Mártonnak... című versben olvasható. Révai Miklós: Alagya Bolla Mártonnak, édes szerzetes atyafinak, Kolosváratt a' deák költeményesség tanítójának, Nyitráról, (1777) című költeménye a magyar nyelv és a deákos költészet művelésére biztat: „(...) / Újságnak tartják e deák mértékre lekötni / A verset? Látsz már ilyet is, ugye hazám? / Nézd, ki nehéz algebrának tudománya. Magyarban / Ezt még is szépen s könnyen is írni lehet. / A mélységbe merült Euklidész titkait oldom: / S e magyarázásnak nincs akadály a sehol.(...)” Joseph v. Sonnenfels bécsi reformértelmiségi és irodalmár 1765-ben írt pásztorjátékát Révai 1787-ben fordította magyarra. Joseph Anton Steffan bécsi zeneszerző, Maria-Antoinette francia királyné zenetanárának dalszövegei közül néhány Révai Miklós fordításában vált magyar nyelven ismertté, (vö. J. A. Steffan: Sammlung deutscher Lieder, 1778–1782.). A bécsi daltradíciót képviselő Steffan dalszövegeivel a Révaival vitatkozó, rivalizáló Verseghy Ferenc is foglalkozott, s ezekből sokat le is fordított magyarra.

Fengler József, előbb osztrák piarista, majd győri püspök támogatta Révai Miklóst tudósi-tanári pályáján és az egyházi hivatásban is. Fengler püspök a pápa hozzájárulásával Révai Miklóst 1794-ben a győri egyházmegye papjai közé vétette fel. Révai az építészetről írt tankönyvet és ezzel párhuzamosan a felvilágosodás kori magyar irodalmi gondolkodás egyik markáns álláspontját fejtette ki és védte meg a prozódia kérdésében. A Bécsből hazaszállított magyar korona örömmünnepeére írt versei az Orpheusban láttak napvilágot 1790-ben.

Révai az 1790. évi országgyűlés alatt kiadta és lelkesítő előszóval látta el Bessenyei György: Egy magyar tudós társaság iránt való Jámbor Szándék című művét (Bécs, 1790). 1790-ben a Magyar Tudós Társaság létrehozása érdekében, a vissza nem térő alkalmat kihasználva, Révai Miklós a győri püspök támogatásával Budára látó

gatt. Az általa kiadott Bessenyei-művet az országos rendek számára figyelemfelkeltő célból osztogatta. A Helytartótanácsnál pedig előkészítette a Magyar Tudós Társaság megalapításához szükséges tervezetet, hogy hivatalosan is az országgyűlés elé kerülhessen. Az először II. Józsefnek benyújtott tervet még tovább frissítette, bővítette, (vö.: Révai Miklós: Második részletesebb terv a magyar tudós társaság felállítására). Tervezetét latin nyelven készítette el, címe a következő: *Planum erigendae eruditae Societatis Hungaricae alterum elaboratius* (Bécs, 1790). Révai a Magyar Tudós Társaságba ajánlott tagok névsorát is szerepeltette a különleges alkalomra latin nyelven megjelentetett, a nádorhoz és a főrendiekhez eljuttatott és az országgyűlés elé terjesztett javaslatában, (vö.: Révai Miklós: A felállítandó magyar tudós társaság jelöltjei és számadás annak előmozdításában tett haladásról). Révai latin nyelven írt javaslata *Candidati erigendae eruditae Societatis Hungaricae, et ratio facti in ea promovenda progressus* címmel 1791-ben nyomtatásban is megjelent, Győrben. A piarista pedagógiai gyakorlattal rendelkező, a magyar művelődést fejleszteni kívánó Révai Miklós a Magyar Tudós Társaságot tervező iratában, a filozófiai osztály keretében az addig szokásos tudományágak mellett még a pedagógia diszciplínája számára is helyet biztosított. A Magyar Tudós Társaság felállítását kezdeményező Révai-féle terv az országgyűlési törvényelőkészítő bizottságához került. A Magyar Tudós Társaság létrehozásának ügye ennél a bizottságnál akadt el, majd I. Ferenc uralkodása idején más modernizációs törekvésekkel együtt feledésbe merült. Később Révai Miklós tervezetének szellemében Marczibányi István, Felsőbüki Nagy Pál és Széchenyi István folytatta a kezdeményezést. A Magyar Tudományos Akadémia megalapítására Révai Planumának figyelembe vételével 1825-ben már hathatós lépéseket tettek. Volt még Révai Miklósnak egy folyóirat kiadási terve is. 1790-ben *Amalthea* címmel folyóiratot szándékozott megjelentetni, de ez a terve meghiúsult. Révai Miklós latin nyelven írt versei *Latina* címmel jelenték meg. 1792-ben Győrben. Révai 1796-ban újra Bécsbe ment. Ezután az esztergomi gimnáziumba nevezték ki a költészettan tanárának.

Révai 1796-os dátummal ellátott Egyházi beszédeit Csaplár Benedek Budapesten adta ki. 1887-ben. Révai a Csanád egyházmegyei püspökök névjegyzékét is összeállította, Szent Gellért püspöktől 1778-ig. Kéziratának díszkötéses példányát a Temesvári Püspöki Könyvtár őrzi. A török hódoltság hosszúza nyúlt korszaka után Révai Miklós jegyezte le első alkalommal szülőföldje egyházmegyéjének történetét.

A természettudomány művelését is feladatának tartotta. Ezt bizonyítja *Angulorum rectaque lineae trisectionis, et consectoria circuli quadratura utramque methodo planissima detexit...* (A szögek és az egyenes vonal hármas metszése és a kör kikövetkeztetett négyszögösítése) című, latin nyelven írt, három tábla rajzzal 1797-ben Bécsben megjelentetett munkája. A matematikai mű címlapján Révai „*Hungarus Csanadiensis*”-ként jelölte meg származását.

A magyar néprajz tudománytörténetében az első néprajzi leírást tartalmazó dolgozat írójaként tesznek említést arról a Szeder Fábiánról (1784-1859), aki az esztergomi gimnáziumban 1797-ben Révai Miklós tanítványa volt. Révai diákjától tájnyelvi szavakat gyűjtött. Révai Miklósnak döntő szerepe volt abban, hogy Szeder Fábián érdeklődése a néphagyomány felé fordult és később a palóc nyelvjárás és népiélet elismert kutatójává

vált, (vö.: Szeder Fábián: *A Palócok. Tudományos Gyűjtemény*, 1819. VI. 26-46.). Révai Miklós már korábban kapcsolatban állt a bécsi költő, retorika-professzor és tudós könyvtáros, Michael Denis irodalmi körével. A Bécsi Kódexre Denis hívta fel Révai figyelmét az osztrák fővárosban. Denis hexaméterekben fordította németre és 1784-ben saját költeményeivel együtt adta ki az Osszián-dalokat. A népi énekek gyűjtésének fontosságát Michael Denis munkássága által, a jezsuita bárdköltészet osztrák képviselője példája alapján más európai költökhöz hasonlóan Révai is felismerte. A kortársak közül Michael Denis lett Révai egyik példaképe.

Révai Esztergomból 1799-ben Komáromba tette át működését, de egészségi állapota itt hamarosan leromlott és ezért az év közepén nyugdíjazását kérte. Komáromból még ezen a nyáron támogatójához, Paintner préposthoz ment Fűredre és Rátótra. Majd Bécs közelségét kereste. Sopronba költözött és itt a tudománynak és a költészetnek élt. *Carmina quaedam...* címmel 1801-ben Sopronban adott ki verseiből néhányat. Sopronból Bécsbe ment, ahol Grassalkovich herceg unokáját, Forgách gróf lányát tanította magyar nyelvre. A fiatal gróft, Széchenyi Istvánt pedig rajzra oktatta. 1800-ban ezt írta magáról Révai: „Nagy Grammaticus, jó költő, 's rajzoló, de háromszor szegény.”

Révai Miklóst sokoldalú érdeklődése polihisztorrá tette. Nyelvismerete a görög, héber, latin nyelven és magyar anyanyelvén túl főként a német, francia és olasz nyelvre terjedt ki. Mezőgazdasági, városépítészeti könyvet írt, latin nyelven megjelent villamoságitikai tanulmányt fordított magyarra. A bölcsélet, a költészettan, a rajz, a géptan, a földrajz oktatója, az aritmetika és építészettan tudós művelője, egyházi beszédek szerzője, katolikus áhítatosági könyv írója. Alkalmi költeményei közül többet önállóan is megjelentetett. A szépírástan és az alkalmazott grafika gyakorlati ágaiban is tevékeny volt. Révai polihisztorágának összetevői az életművében érvényesülő két fő diszciplínával, a nyelvészettel és irodalomtörténettel való összevetésben nyilvánulnak meg igazán.

A pesti egyetemen Vályi András professzor halála után a magyar nyelv és irodalom tanszék tanári állása megüresedett. Révait már korábban felkérte a Helytartótanács a Vályi-féle magyar nyelvtan tudományos bírálatára. Révai Miklóst 1802. augusztus 16-án a pesti egyetemen a magyar nyelv és irodalom tanárává nevezték ki. Számára az egyetemi oktatói feladatokról a tudósi, tanári pálya kiteljesedését jelentette. Egyetemi tanári működését dokumentálja a *Prolusio...* címmel 1802-ben, 1803-ban, 1804-ben latin nyelven kiadott három egyetemi előadása és a *Propositiones ex lingua hungarica...* (Tételek az első félévben előadott magyar nyelvből) című, 1804-ben latinul megjelentetett tételjegyzéke.

Révait a régi magyar irodalom egyik első kutatójaként tartjuk számon. Korábban elkészített munkái közül latin nyelven 1803-ban, Pesten adta ki a *Halotti beszédek magyarázó Antiquitates Literaturae Hungaricae. Vol. I.* (Magyar irodalmi régiségek. I. köt.) című munkáját. Révai Miklós a bécsi udvari könyvtárban található ún. Bécsi kódexet háromszor másolta le. Ezt az értékes irodalomtörténeti emlékünket ezért Toldy Ferenc hálából Révai-kódexnek nevezte el. Révai Miklós irodalomtörténeti munkássága kiemelkedő. Kiadta több magyar szerző művét, köztük Faludi Ferenc, Bessenyei György, Orczy Lőrinc műveit, (vö.: Faludi Ferentz' költeményes maradványai. Első kötet. Győr, 1786. Második kötet.

Győr, 1787.; Faludi Ferentz: Téli éjszakák. Pozsony, 1787.; Költeményes holmi egy nagyságos elmétől (Orczy Lőrinc versei). Pozsony, 1787.; Faludi Ferentz' költeményes maradványai. Második meg jobbitott nyomtatás. Pozsony, 1787.; Két nagyságos elmének költeményes szüleményei (Barcsay Ábrahám és Orczy Lőrinc versei). Pozsony, 1789.; Egy magyar társaság iránt való jámbor szándék. (Bessenyei György röpirata). Bécs, 1790.).

Révai és követői, valamint Verseghy és tanítványai között 1802-től bontakozott ki az a szemléleti harc, ami a magyar nyelvtudomány történetére vonatkozóan sok tanulságot tartalmaz. Világosvári Miklósfői János álnéven írta Révai Versegi Ferentznek tisztasággal kérkedő tisztátalan magyarság című első vitáit. A retorikai teljesítményként is értékelhető polemikus mű 1805-ben jelent meg Pesten. A vitát továbbvivő második írását Fényfalvi Kardos Adorján álnéven, Versegi Ferentznek megsalatkozott illetlen motskolódásai A' tiszta magyarságban címmel, 1806-ban, szintén Pesten adta ki. Révai A' magyar deákság címmel írt három kötetnyi, 1803 és 1805 között keletkezett kézírata befejezetlenül maradt az utókorra. A három kéziratok kötetből Velledits Lajos közölt részleteket, (in.: Velledits L.: Révai és Adelung. Nyelvtudományi Közlemények, 38. évf. 1908. 290-301.). Az első kötet anyagát pedig Rubinyi Mózes adta ki, (Rubinyi: Révai Miklós magyar nyelvi és irodalmi kézikönyve. Bp., 1912.). A második és harmadik kötetből további részleteket jelentetett meg Rubinyi a Révai Miklós élete és nyelvészeti törekvései (Pozsony-Budapest, 1904.) című könyvében. A második kötetből részletet olvashatunk Balázs János: A stílus kérdései című értekezésében, (in.: Általános nyelvészet, stilisztika, nyelvjárástörténet. Szerk. Knieszta István. Bp., 1956. 169-170.). A Magyar deáki történet című művében írta Révai: „A tiszteletes régiség, valamint egyebekben, úgy a nyelvben is, igen gyönyörködött. El telünk édes örömmel, ha a' távolabb való századokból hallhatjuk hazai nyelvünket. De nagy hasznunk is vagyon belőle. Mert világosságot ad azokra; a' miket meg homályosított, és kétségesekké, vagy szinte hibásokká tett az idő. Meg téríti sok szép igaz Magyar szavainkat, a' mellyeket gondatlanságunk már régtől fogva elhagyott velünk, s' helettök, vagy elfajult származásúakat, vagy idegeneket vétetett fel.”

A magyar nyelvtudomány megalapozását jelentő Révai-féle főmű *Elaboratio Grammatica Hungarica* (Bővebb magyar nyelvtan) címmel jelent meg, (Pest, I-II. köt., 1803-1806.). Révai magyar nyelvtanának kéziratban maradt anyagát (Vol. III. 1803-1807.) Simonyi Zsigmond rendezte sajtó alá és Budapesten adta ki 1908-ban. Révai Miklós írásai latin és magyar nyelven jelentek meg, de több művét befejezte és előrehaladott kora miatt már nem tudta befejezni, kiadni. Munkái jövőbeni kiadása érdekében Révai 1806-ban Trattner Mátyásnál nyomatta ki az Alázatos segedelem kérés az igaz eredeti magyarságot híven megfejtő tudós készülteknek mennél előbb való kinyomatásokra, újlag való tudósítással című fogalmazványát. Révai Miklós 1807. április 1-jén adta vissza lelkét a Teremtőnek. Révai egész pályáját áthatotta a magyar nyelvtudomány megalapozására való törekvés, a magyar irodalom értékeit megőrző, kultúrateremtő tudós magatartásának tudatossága.

Révai az antik irodalmakból származtatott retorikai műveltség irodalomszemléletének egyik utolsó képviselője volt. A magyar kultúrát a nyelv és irodalom egységében szemlélte. A felvilágosodás és a klasszicizmus korszakában megőrizte és megújította a magyar nemzeti

literátori szerepkört. Nyelvészként és irodalmárként az egykorú kultúratudomány egységében szemlélte saját anyanyelvét és a magyar népi régiséget. Irodalmi gondolkodását az osztratlan filológia klasszikus fogalmától a nyelvi alapozású irodalomszemléletig volt képes kitágítani, korszerűsíteni. A klasszicizmus hatására, a nyelvi rendszerezés igénye szerint alkotta meg a magyar grammatikát és stilisztikát. Szemléletvilágát a irodalom fogalom nyelvi-irodalmi összefonódásától függetlenedő szépirodalom felé is kiterjesztette. Az irodalmi alkotásokban az anyanyelv esztétikai dokumentumait látta. A magyar nyelv ápolására, a klasszikus időmértékes verselés alkalmazására biztatta költőtársait. Révai episztoláiban, de a neki küldött és általa írt levelek közzétételével is, folyamatos diskurzust biztosított az anyanyelvi alapú művelődésfejlesztés számára.

Révai Miklós a magyar nyelvtudomány megalapozója, a grammatikus nyelv- és irodalomszemlélet képviselője. Folyamatos küzdelmet folytatott a magyar kultúra és anyanyelv egységének megteremtése ügyében, a Magyar Tudós Társaság létrehozásáért. Az irodalmi régiségek gyűjtését, közkinccsá tételét, a költői életművek kiadását fontosnak tartotta. Révai nyelvészeti törekvéseit a nemzetközi színvonalú szaktudományos igény jellemezte. Nyelvészeti munkáiban a retorikai szemléletű európai nyelvészeti iskolákkal és a történeti-etimológiai szemléletű megközelítést alkalmazó tudósok munkásságával mutat rokonságot. Tudománytörténeti értelemben Révai nyelvfelfogásának legközelebbi párhuzamait nem annyira Herdernél, hanem inkább Adelungnál találhatjuk meg. Révai életpályáját, tudósi célkitűzését a magyar nyelvtan létrehozásának tudományos igénye jellemzi. A nyelv és grammatika kérdéseiről szóló értekezéseim sokszor átüt a klasszicista normarendszerből származó gondolkodásmód. Révai anyanyelvünket szinte tökéletesnek tartotta, élő rendszerként tekintett a nyelvre. Révai Miklós volt a szabályozó magyar nyelvtan megírásának kezdeményezője, ő írta meg az első rendszeres magyar stilisztikát. Révai ízlésfejlesztő és kánonképző igénye a kortársaira és utókorára is hatást gyakorolt.

Révai Miklós nyelvtudományi munkássága nemzetközi mércével mérve is jelentős, a történeti módszerű vizsgálatot tekintve a nyelvtudós Grimm, Schlegel és Bopp törekvését is megelőzte. A nyelvi jelenségek vizsgálatánál a világ nyelvészei között elsőként alkalmazta a történeti szóelemző módszert. A magyar helyesírás alapkérdéseivel foglalkozott. Révai a szóelemző módszerre épülő helyesírást népszerűsítette. Felfogása szembe került Verseghy Ferenc és tanítványainak a magyar nyelvre vonatkozó helyesírási nézeteivel. Révai és Verseghy nyelvészeti vitájában a későbbiek során Kazinczy Ferenc a Révai-féle magyar nyelvi felfogást részesítette előnyben. A Magyar Tudományos Akadémia pedig már megalakulásakor Révai Miklós nyelvtudományi rendszerét tekintette iránymutatónak. Az antik régiségkultusz és nyelvi eredetvizsgálat mellett Révai nyelvfelfogásában a magyar nyelvi sajátosságok kiemelése fontos szerepet játszott.

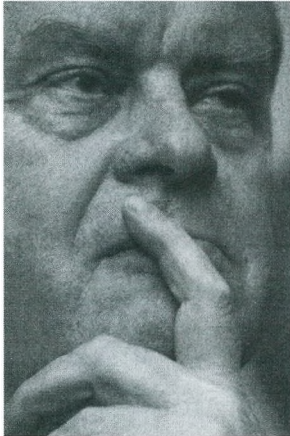
Révai a grammatikai irodalomszemlélet zártságán is képes volt túllépni. A költői műalkotást az anyanyelvi kultúra dokumentumaként vizsgálta. Irodalomtörténeti tevékenységét a régi és kortárs költői művek gyűjtésének, kiadásának szenvedélye hatotta át. Révai Miklós anyanyelvi kiindulást választó kultúraszemlélete, történeti módszere az 1800-as évek elején korszerű alapozást adott a magyar nyelv- és irodalomtudománynak.

Bogoly József Ágoston

“Egyszer volt, hol nem volt”

VOIGT VILMOS HETVEN ÉVES

A néprajztudomány, a mesekutatás kiemelkedő magyarországi tudósa, Voigt Vilmos hetven éves. Meseszó címmel tavaly jelent meg tanulmánykötete Debrecenben. A könyvet tiszteletére az MTA-ELTE Folklor Szövegelemzési Kutatócsoport jelentette meg. Az igen gazdag magyar népmesekutatásnak sok nagyszerű és neves kutatója, gyűjtője ismeretes. Az anyagok rendszerezése természetesen már a tudósokra vár. Ezt a tiszteletét töltötte be eddig, és tölti be jelenleg is az ünnepeelt Voigt Vilmos. De hogy a róla készült portré teljes lehessen, tanulmánykötete mellett megjelent Voigt Vilmos könyvszerete című kötet is, amely a Studia Folkloristica et Ethnographica sorozat 54. köteteként látott napvilágot. Ez a kötet tartalmazza a tudós rövid életrajzát, nyomtatásban megjelent írásainak jegyzékét, valamint a bibliográfiát és a névmutatót.

Voigt Vilmosról tudnunk kell, már csak azért is, hogy büszkéek lehessünk rá: szegedi születésű. A fővárosban él, de néprajzi tanácskozásokon, vallástörténeti konferenciákon rendszeresen fölturnik Szegeden. Lássuk az életrajzát.

„1940. Január 17-én Szegeden született, am gyakorlatilag egész életében már Budapesten, pontosabban Budán lakott. Egyik nagyapja Poroszországból egy világkörüli munkaút végén itt megházasodott kötélgyári előmunkás, a domonyi szlovákoktól származó feleséggel került Szegedre. Másik nagyapja a török utáni első betelepülők családjából való fölsővárosi ács, széleskörű helybeli rokonsággal. Édesanyja női szabó, majd háztartásbeli. Édesapja jogi és államtudományi diplomát szerzett. Fiatalkorában gazdatiszt-gyakornok is volt, majd eljutott Bécsbe, és az újra törekvő szegedi írók és újságírók, még nyomdászok körében is forgott.

Tanulmányait a Budavári evangélikus iskolában kezdte, majd a Margit körüti iskolában folytatta. A felső tagozatot a Medve utcai iskolában végezte. Már az elemi iskolában megmutatkozott érdeklődése az irodalom iránt. A jóhírű II.Rákóczi Ferenc általános gimnáziumba könnyen bejutott. 1958-ban érettségizett, osztályfőnöke tanácsára magyar-néprajz szakra jelentkezett. Így került az Eötvös Loránd Tudományegyetemre. Évfolyamtársai között ott volt Dömötör Ákos, Gémes Balázs, Kriza Ildikó, Pócs Éva, Csalog Zsolt. Professzorai Ortutay Gyula és Tóth István, mesekutatóként Dégh Linda, munkásfolklor kutatóként Dömötör Tekla. Az akkori egyetemi oktatásban az ötödik évfolyam gyakorlati év volt.

Az első, őszi félév a Néprajzi Múzeumban zajlott. A második félévet a Radnóti Miklós Gimnáziumban töltötte, mint gyakornok. 1963-ban nagyarányú fejlesztés volt a bölcsészkaron. Itt kapott gyakornoki állást. Minthogy gyakorlatilag mindmáig az Egyetemi Néprajzi Intézetben, a Folklor Tanszéken volt egyetlen munkahelye, itt

járta végig a hivatali ranglétrát: idővel tanársegéd, adjunktus, docens, egyetemi tanár lett.

1963-tól több hivatalos tanulmányúton vett részt: Finnország, Norvégia, Svédország, és számos külföldi egyetemen tanított: Helsinki, Hamburg, London, Nitra, Újvidék, Kolozsvár, Berkeley, Nashville. A Nemzetközi Szemiotikai Társaság vezetőségének tagja. A Nemzetközi Finnugor Szemiotikai Társaság alapító elnöke. A Nemzetközi Népmesekutató Társaság (ISFNR) több bizottságának volt tagja. Kötelezettségei 65 éves korában szüntek meg. 70 éves korában nyugdíjazták.

Hogy a mesekutatás, a mesék gyűjtése és följegyzése miért fontos, arra Voigt Vilmos számos kitűnő tanulmánya ad példát. Ha azt mondjuk, hogy Grimm-mesék mindjárt sejtjük, hogy az első európai mesekutatás eredményét emlegetjük. Való igaz, hogy a Grimm-testvérek nevéhez köthető az első népmese kötet, aki már 1812-ben megjelentette azokat. A magyar népmese kutatás kezdetét viszont Gaál György nevéhez kell kapcsolnunk, aki tíz évvel később, 1822-ben adott ki népmeséket, és minthogy ez németnyelvű könyv volt, rögtön Európa-szerte hathatott. Utána következő gyűjtők név szerint: Henszmann Imre, Erdélyi János, Katona Lajos, Ipolyi Arnold és mások. Gyulai Pál előadást tartott a budapesti egyetemen a népmeséről, Arany János pedig külön tanulmányt írt róla. Katona Lajos, a XIX. század végén egy nemzetközileg is használható mesetípus-katalóguson dolgozott, később az ő tanítványa, Berze Nagy János állította össze az Aarne-Thompson-rendszerét követve, a magyar népmese katalógust.

Egy ilyen katalógus azért fontos, mert a mese jellemző motívuma/motívumai alapján felbecsülhető a mese értéke, besorolása és Európában történő előfordulása. Vagyis más nemzetek mesekincse mennyire érinti a magyar mesekincset. Milyenek az átfedések, milyen mértékűek az áthalások.

A Meseszótár elkészült, de az első világháború zavarának utolsó időszakában elveszték. Köztudott, hogy a fiatal *Róheim Géza* is gyűjtött mesét, *Solymossy Sándor* pedig az 1920-as években a folklorisztika első hazai egyetemi tanára, a mesék elterjedésével és keleti előzményeivel foglalkozott. Az is köztudott, hogy *Bálint Sándor* nála tanult, és nem véletlen, hogy gyűjtése, a *Tombácz János* meséi az ő keze alól került ki. Ezzel a jeles szegedi tudós a mesegyűjtésben is jeleskedett.

Zseniális mesekutatóként emlegetik Honti Jánost, majd őt követi Ortutay Gyula, aki kidolgozta az „egyéniesség-kutató” módszert, amely figyelmet szentelt a mesemondók életének és művészetének is. Tehát társadalmi viszonyok közepette vizsgálta a mesemondók egyéniességét. Tanítványai: *Dégh Linda*, *Kovács Ágnes*, *Katona Imre*, később pedig nevesebb gyűjtők: *Nagy Olga*, *Vőd Gabriella* és Erdélyből *Faragó József*. Nem szabad megfeledkezünk a vajdasági *Penavin Olga*.

Voigt Vilmos megjegyzi: „A folklor esztétikájához illetve A folklor alkotások elemzése című írásaimban valamint A szájhagyományozás törvényszerűségei című tanulmányomban gyakran beszélnek mások és magam mesegyűjtéséről is.”

Tudnunk kell, hogy a legtöbb mesemondó sohasem leírt szövegeket mond, hanem olyanokat, amelyek az emlékezet tárházában találhatók. Különbözik ez a legcsodálatosabb, hogy műveletlen, iskolát alig, vagy egyáltalán nem végzett emberek, hogy lepnek meg 10-15 oldalas mesével. És ez még csak az egyik a sok közül. A mesemondáshoz idő kell, a lejegyzéséhez még inkább, és természetesen hallgatóság. A hallgatóság ugyanis ébren tartja és serkenti az emlékezést, az emlékezőt.

Magam is gyűjtöttem néhány mesét a mindszei Bozó nénitől, a klárafalvi Boros Ferencnéitől. Csak sajnálni tudom, hogy nem vallattam tovább őket. Az elmaradt mesék helyett hiedelmeket, népi imádságokat, táltosmondákat vettem hangszalagra. Fájlalom, mert a mese mindig is érdekelt, mindig is a szívemhez szólt.

A Magyar népmesekatalógus szerkesztője: Kovács Ágnes. Ismerkedjünk meg először a mesetípusokkal. Melyik mesét melyik címszó alá kell sorolni. Enélkül nem osztályozható a több ezer magyar népmese, és az összehasonlításra sincs lehetőség, hogy mit hol keressünk, ha nemzetközi „viszonyokat” kívánjuk föltérképezni. Egyben arra is választ kapunk Voigt Vilmos tájékoztató cikke alapján – bár a katalógus további kibővítésre szorul –, hogy az egyes mesékből milyen „mennyiséggel” rendelkezünk, a gyűjtők milyen területen halmoztak föl megfelelő népmesét. Íme a katalógus mesei fölosztása:

*állatmesék
a tündérmesék katalógusa
legendamesék
novellamesék
ostoba ördög-mesék
a rátótiadák*

bibliográfiai zárókötet, összegzi a korábbi megjelenések hivatkozási számait.

Kovács Ágnes, Dömötör Ákos, Benedek Katalin, Bernát László, Barabács Györgyi, Süvegh Veronika neve társul a mesekatalógus számaihoz, és arra is választ kapunk Voigt Vilmostól, hogy melyik összeállítás készült már el, és melyiket készítik még mindig, hogy a meglévő anyagokat megfelelő sorrendbe rendezzék.

A számadatok megadása igen kétséges, mivel az összegzés nem műfajonként történt, hanem a megjelenés, az esetleg többszöri megjelenés alapján. Így aztán alapvetően áttekinthetetlené vált a helyzet. Kovács Ágnes a katalógus készítésénél csak a százalékos adatokat adta meg, ez azonban nem azonos a ténylegesen gyűjtött anyag számaival. A novellamesék száma hozzávetőlegesen 6000. Ha igaz, akkor 6-7000 mesénk van. Kovács Ágnes annak idején a magyar kincs felét a tündérmeséknek tulajdonította. A legnagyobb bajnak azt tekintem – mondja Voigt Vilmos –, hogy a kiegészítésként fölhasznált mesekincs nem került be a katalógusba. A kiegészítések, mint önálló fejezetek szerepelnek és nem rögzíthető számuk. Mese szavunk eredetéről tudnunk kell – hiszen a jeles tudós tanulmány kötete ezt a témakört járja körül –, hogy „Mese szavunk évezredes, finnugor eredetű, eredeti jelentése egy „beszélni” igéből fejlődött ki. Középkori nyelvünkben is honos, de jelentése akkor rejtvény. Az 1450 körülről való Jókai-kódexben egy találós kérdés címe: Mese. A XVII. Század közepéről való Balassa-kódexben is ezt olvashatjuk

*Jelentem versben mesémet,
de elrejttem értelmemet:
kérem édes szeretőmet,
fejtse meg ezeket.*

Nyelvészeink, akik foglalkoztak e meglepő ténnyel úgy magyarázták, hogy a mese szó „rejtvény” majd később „példázat” jelentést vette föl.

A mese szó mellett mesél, és meséz igéink is csak a XVIII. század végén bukkannak föl a nyelvtörténeti forrásokban.

Maga a szerző is megjegyzi: „A témával korábban is, később is részletesen foglalkoztam. Hozzá kell tennem, hogy mintegy negyven éve kialakított elképzelésem a magyar műfaj név mese-rejtvény megjelölést máig érvényesnek tartom.”

Mesék és értelmezésük – a Helikonban, 1990-ben megjelent írásból: Az alábbi beszámoló célja, hogy bemutassa milyen sokféleképpen is közölnek ma meséket, illetve azok elemzéseit, értelmezéseit.

Ami mesék kiadását illeti, mára szinte „minden” megjelent már, vagyis újabb, ritkább, érdekesebb kiadványokkal érdemes foglalkozni.

A legrégebbi mesék az „őgyiptomi” nevet kapták.

A klasszikus értékű folklórisztikai forrásművek új, gondos, kritikai kiadásai egyre gyakoribbak.

A nemzetközi mesekutatók legismertebb termékei közé sorolható a munkakatalógus, amelyhez hozzá tartozik a nemzetközi mesekincsét rendszeresen közlő népmese-antológia.

Ha belelapozunk a kötet vaskos anyagába, amely végül is egy élet munkája. Sok töprengés, sok átvirrasztott éjszaka, és még annál is több intelligencia, azt tapasztaljuk, hogy a magyar és angol nyelven írt tanulmányok óriási tárháza a meseirodalomnak, nemcsak az európainak, hanem a világ meseházának is.

Ennek megértése, földolgozása, újabb tanulmányok elkészítése maga a bravúr. Voigt Vilmos esetében azonban ez nem gond, hiszen szinte naprakész az országok mesekincséből és a motívumok egymáshoz való kapcsolódásából.

Azért emeljünk ki két fontos területet a kutatás szintjéről. Vajon, hogyan vélekedik a cigány népmeséről a szerző, és miként a budapesti Rabbiképző és a mesekutatók kapcsán egy másik szemléletről.

A cigány népmeséről Vekerdi József írt. Ehhez fűz megjegyzést: „Folklórisztikai szempontból az a fontos, hogy mit mesélnek a cigányok, függetlenül attól, hogy milyen nyelven hangzik ez el. Ami a gyűjtést illeti, még mindig úgy látszik, hogy kevés a funkcionális adat: ha cigányul beszélhet a mesemondó, már életszerűbb a gyűjtés. Vekerdi többet foglalkozhatott volna e témával. Abban viszont igaza van, hogy a cigány mesék kutatása ciganológus szakembert kíván.”

A másik kérdéshez némi adaték: „A Rabbiképző fellegvára volt a folklórisztikának, ezen belül leginkább a tág értelemben vett mesekutatóknak, olyannyira, hogy ebben világszerte is egyedül állt. Meg kell említenünk Scheiber Sándort, aki szerint a magyarországi zsidó néprajz megteremtőjének Löw Immánuel tartja, aki 1882-ben készíti el tanulmányát (A csók). Ez, mint Löw Immánuel sok más műve, voltaképpen kiváló talmudista szakközlemény. Scheiber szerint őt ilyen irányba édesapja, Löw Lipót indította el, akinek a Szegeden kiadott című könyve (1875) már pontosan ilyen tárgykörű.”

A félegyházi mesekirály címmel Bereznai Zsuzsanna gyűjtötte együvé Seres József félegyházi parasztagazda népmeséit. Ennek kritikájából idézek: „Néhány évtizeddel ezelőtt az akkori magyar mesekutatók nagy szenzációja volt a szegedi tanyavilág kiváló mesélőjének, Tombáczi Jánosnak (Bálint Sándor szegedi professzor által összegyűjtött) meséi megjelenése. Ő azonban egy jóval korábbi generáció képviselője.”

„Bereznai Zsuzsanna bemutatja a mesélés alkalmait a félegyházi világban. Seres is úgy tudja, hogy már gyermekkorában sok mesét hallott, ezeket meg is jegyezte. Sőt éppen az ő szavaiból is kiderül, hogy később is, szinte minden munka alkalmá-

val – akár a katonaságnál is – volt mesélés, és persze rövidebb történetek, viccek előadása. Seres környezete nem volt analfabéta, ám az írott sokan csak ritkán jutottak hozzá. Ily módon nem is lett belőlük tollforgató ember, annál jobb volt és maradt szóbeli memóriájuk, előadókészségük, szinte egyszerre megjegyezték az új és új meséket, és szinte észrevétlenül alakult ki ezek felidézésének biztos módja. A mai folklóriszták narratív kompetenciának nevezik ezt, és egyre többször magyarázzák ezzel, hogy évtizedeken át is megmaradhat a mesélők előadókészsége.”

Tennék még egy fontos megjegyzést Voigt tanulmánya kapcsán. Címe: Egyszer volt, hol nem volt... A kaukázusi és honfoglalás előtti magyar népmesekezdő formuláról címmel jelent meg. „Solymossy Sándor volt az, aki írásában arra a következtetésre jutott, hogy a magyarban ez a mesekezdő formula honfoglalás előtti és valamilyen török nyelvből juthatott hozzánk. Solymossy az oszmán „egy volt, egy nem volt” mesekezdőt tartja a magyar forrásnak.”. Voigt Vilmos elfogadja, megcáfolja is ezt a föltevést. Majd megállapítja: „A magyar mese valódi történetének kutatása éppen azért olyan érdekes, mivel itt az új meg új feltevések, majd ezek diszkussziója azért mégiscsak rávilágít arra, milyen is a mi mesevilágunk.”

A tanulmányok mellett bővelkedik a kötet visszaemlékezésekben, köszöntésekben, különböző országok mesekincsének bírálatában, elemzésében. Az erdélyi mesekutatók méltatásában is jelentős Voigt kötete, nem szólva azokról az angol nyelvű munkákról, amelyek a jeles külföldi szakembereket méltatják: *Meletyinszkij*, *Alan Dundes*, *Patai Rafael* és mások szerepe a nemzetközi mesekutatókban.

Voigt Vilmos tiszteletére megjelent kötet több, mint egyszer néprajzi összeállítás, mint egy szokásos tanulmánykötet. Főhajtás a kitérő tudós előtt, a nemzetközileg is elismert szakember munkássága előtt. Midőn az ember áttekinti a szerző, az ünnepelt, eddigi munkásságát, hirtelen fölfedezi a kutatásokba, a kutatások elemzésébe őlt töméntelen munkát. De azt is, hogy ezt csak olyan szinten szabad művelni, ahogy azt Voigt Vilmos teszi, illetve tette éveken, évtizedeken át. Miközben arra is kiterjedt figyelme, hogy kollégáit az adandó alkalommal köszöntse, évfordulóit megünnepelje. Olyan gesztusok is találhatóak a neves tudós könyvében, amit nem tanítanak az egyetemen!

Szívemhez közelálló a mesékkel való foglalkozás, az elemzések sokoldalúsága. Ha még egyszer belevethetném magam a napi 18-20 órás gyűjtőmunkába, esküszöm, a népmeséről vallatnám az öregeket, persze már csak azokat, akik élnek. Mert a többiek már régen elvitték magukkal a mesekincset. De hát azért működik még mindig a szájhagyományozó emlékezés, hogy a gyűjtők ne maradjanak szépséges mesék nélkül.

Polner Zoltán

Szeged

“A torna a régi magyaroknál”

ÁRPÁD-KORABELI “TORJÁTÉK” LEÍRÁSA

Évtizedekkel ezelőtt hozzáfogtam szülővárosom, Szeged sporttörténetének feldolgozásához és evégből átlapoztam a XIX. század második felétől a helyi újságokat. Végül csak 1900-ig sikerült összemarkolnom a „szabad kir. város” – egyébként igen gazdag – sportmúltját. Egy akkoriban felfedezett újságcikk azonban máig nem hagyott nyugodni. Most végre sikerült utána nézmem, és a meglepő eredményt az alábbiakban megosztanám a tisztelt olvasókkal.

A Szegedi Híradó – „politikai és vegyes tartalmú napilap” - 1880. 153-ik száma július 6-án a Tárca rovatban „A torna a régi magyaroknál” címmel közölte a szóban forgó irományt. Az egyedülálló műfajú és hangvételi mű íróját sokáig nem tudtam azonosítani, mivel csupán két betű volt a közlemény végére biggyesztve: - Cs.-S. Akkoriban szokás volt, hogy nem írták alá az újságírók a teljes nevüket, csak szignóval látták el szerzeményeiket vagy hangzatos álneveket használtak. Később azután az írói álnévlexikonban átnéztem a Cs.S. monogramokat – volt belőlük vagy két tucat -, és szerencsére rábukkantam az általam keresett íróra, akit nagy meglepetésemre úgy hívtak: Kovács János. Csupán annyit tudott róla ez a lexikon, hogy Kőrömczy János álnéven is írt és főleg a Szegedi Híradónál publikált. További nyomozásba fogtam és kiderült, hogy az illető korának jelentős irodalmára, valamint Szeged kulturális életének meghatározó személyisége.

Kovács János Szegeden született 1852-ben és 1918-ban halt meg. Jómódú polgári család gyermekeként Budapesten jogot tanult, majd elvégezte a bölcsészkart is, történelem, néprajz és művelődéstörténet szakon. Sokat utazott, szinte egész Európát bejárta és izgalmas útinaplóit megjelenítette különböző újságokban. Ügyvédi karrierjét

betegsége miatt megszakította és állami szolgálatba állt: „táviróhadivatali” főnök lett. Ezzel párhuzamosan jelentős irodalmi tevékenységet folytatott: tárcáíró, publicista és költő volt egy személyben. Fiatalon bekapcsolódott Szeged kulturális életének szervezésébe. Tagja lett az iskolaszéknek majd a könyvtárbizottság elnökeként a Somogyi Könyvtár meg a képtár fejlesztésében oroszán részt vállalt. Ezen kívül a kancellárián kitartóan szorgalmazta a szegedi egyetem létesítését, de kiállt a múzeumért meg a közművelődési palotáért is. Kulturpolitikai munkássága elismeréseként a város tiszteletbeli jegyzője címet kapta. A tudományos és szépirodalmi jellegű Dugonics Társaság alapítója, majd elnöke, írásaiért pedig 1901-ben megkapta a társaság „pályamű-koszorús” kitüntetését. Kovács János főműve „Szeged népének monográfiája”, amely az első alapvető hazai etnográfiai munkák közé tartozik. Többek között évtizedekig szerkesztette a Szegedi Képes Naptárt, továbbá a Szegedi Korcsolyázó Egylet Évkönyveit. Ez az utóbbi – és több hasonló írása – is bizonyítja a sporthoz (testneveléshez) való affinitását, melynek ékes bizonyítéka az alább olvashatóvá tett műve.

Ami az írás tartalmát illeti, nem túlzás úgy fogalmazni, hogy lenyűgöző. Rögtön az indítás mellbevágó: azt állítja a szerző, hogy torna szavunk a „tor”-ból származik, úgymint halotti tor és győzelmi tor. Szerinte annak idején - még az őshazában - bevett szokás volt a halotti tor meg a győzelmi tor és az utóbbira vezethető vissza torna szavunk. Őseink „daliás játéka” ezen koncepció szerint nem mások mint „...víg eredményű tetteiknek záradékát képező ünnepélyek”. Azt is olvashatjuk, hogy „daliás test- és fegyvergyakorlatainkat” átvették tőlünk a németek, majd csakhamar „egész

nyugaton elterjedt és tetőzetét a lovagkorban érte el, míg aztán a magyar torjáték nemsokára a lovagság badarságaiba csapott át”. Tetszetős ez a gondolatmenet, de sajna semmi köze sincs torna szavunknak az ősmagyar torjátékhoz. Ezt egyébként már a Szegedi Híradó szerkesztősége is megkérdőjelezte és egy lábjegyzetet tett a cikk alá, amiben elhatárolódik Kovács Jánosnak a torral kapcsolatos nyelvi leleményétől.

A nyelvtudomány mai állása szerint ugyanis – bármennyire meglepő -, de a „torna” nyelvújítás kori képződmény. Először Dugonics András 1806-ban megjelent „Szittyai történetek” című könyvében szerepelt ez a kifejezés: „... paisokkal és lándsákkal leg-nagyobb tornát tettek”. Dugonics feltehetőleg a latin tournamentum (harcjáték, lovagi torna) szót rövidítette le tornára. Befolyásolhatta a szóalkotásban Torna vármegye neve, amelynek azonban teljesen más etimológiai értelmezése van; továbbá a német Ritter turnei (tornei) vagyis lovagi torna szóösszetételt is figyelembe vehette Dugonics. Mátyus István pedig, az 1762-es „Diaeticájában”, szintén a latin „torneumata” szóból képezte a „turnérozást”, amiből később a torna képződött.

A reformkor vége felé terjedt el torna szavunk, de többnyire csak összetételekben fordult elő: torna-tan, torna-ügy, torna tanítás stb. Elsőnek Opitzki János használta önálló szóként a tornát az 1860-as évek elején. A „tornász” főnév szintén nyelvújítási eredetű, úgy, mint az ügyész, jogász, bölcsész, gazdász stb. Ennyi argumentum talán elég is lesz annak cáfolására, hogy torna szavunk a „tor”-ból eredne.

Tovább olvasva a művet nem szűnik meg csodálkozásunk és elismerésünk. Egy Árpád-kori daliás játékot ír le a szerző, amelyben Árpád vezér a „főbíró” és a korszak vitézei a versenyzők, mint például: Zombor, Bököny, Balog, Ompold és Beszter. A verses elbeszélés korrekt hexameterekben íródott és rafinált módon (szaggatott vonalakkal) archaikussá téve azt a látszatot kelti, mintha egy ősi forrásműből származna. A költemény pontosan írja le a honfoglalás kori tárgyakat, fegyvereket és szokásokat, amellyel a korszak atmoszféráját hűen érzékelteti. A sporttörténeti szempontból igen értékes munkán érződik, hogy írója tudós néprajzos és jól kamatoztatja egyetemi tanulmányait. De adjuk át a tollat a szerzőnek és olvassuk a művet eredetiben:

„Alig szenved kétséget, hogy a daliás játékok eme nagyfontosságú neme a magyaroktól szívárgott át a velők érintkező szomszéd népekhez. Ha más nem, maga a »tor« szó, mely úgy siralmas, mint víg eredményű tetteiknek záradékát képező ünnepegy megnevezésére szolgált – máig fennmaradva nyelvünkben -, elég bizonyítékul szolgál. A magya-

roknál régi szokás a halotti tor, de még régebbi a győzelmi tor, mely náluk daliás test- és fegyvergyakorlatokból állott. A németek mint harci modorunkat megtanulták, ép úgy daliás test és önérték fejlesztő torjátékunkat is elsajátítva, gyakorolták és fejlesztették tovább. Csakhamar egész nyugaton elterjedt, s tetőzetét a lovagkorszakban érte el, míg aztán a daliás magyar torjáték nemsokára a lovagság badarságaiba csapott át, s a tarogatót a gitár váltotta föl.

Beállott a hanyatlás, még pedig nem csak a németek- s más szomszéd népeknél -, de a magyaroknál is, kiknél azon király halála után, kivel az igazság is meghalt, a daliás torjátékok csillaga végkép elhalványult a félhold ragyogása meg a - turnirek - egzercziroztatása mellett.

Nem volt nálunk sokáig daliás torjáték, míg aztán a lángszellemű nagy magyar ismét lóra nem ülteté a magyart, de alig kezdte meg a lovagias sportot, már ismét dörögtek az ágyúk amint Rákóczy szeleme hívta el a rákosi gyepről a magyart, hogy Világosnál besötétedjék neki.

Aztán, hogy megláttuk Königgrätzet meg Sedánt, ismét elkezdtünk tornászni - nem daliás torjátékokkal ugyan - de a turnirek módján.

Pedig mily szép vala őseinknél, midőn bevégezve a munkát, a párduczos Árpád ősi szokás szerint daliás játékot hirdetett az ifjaknak:

Hárman közül ki sebes futamban győztös, - az első, -Szól Árpád: hétrétű paizst, tarkázott aranynyal Nyert tőlem, még melyet ezig föl nem köte senki. Második a győzöt ki közelb nyomkodja, kezemből Vesz kelevészt, kirakott szárut; lobogója vasán Himvarrás. Az utolsónak nincs semmi jutalma.

----- Kipördül Erre Belér, Balog és Zombor, szép ifjak az élet Még gyönyörű fejlő koracsának az ifjai, s mások Sok közül. A bajnagy csak az első hármat ereszté Pályafutásra az általutat gátolta verőczen.

A négyszögre kiált négy-négy rézkürtös azonnal A virgoncz ifjakat négyszer harsogva köszönté. „Senki hamissággal társát megelőzni ne merje Így szolt bajnagy a futamó társának elejbe, Tőle, ki hátra maradna talán, és érzi fogyását Ez törvény nálunk: lábkansot senki ne vessen. Az, ki ravasz esellel forgódik, nem diadalmas A futamás mezején ámbátor győzne különben”. Ezután elkezdve a bajnagy intésére a futást.

----- Serény léptekkel mindenik indul

Pályázó társán igyekeztén győzni. Középig Egy sem vesz, sem győz. De emit botlása marasztá Hátra Belért.

Zombor, Balog futnak gyorsan a cél felé, de megbotlik Zombor, rajta Balog is átbukik s eza-

latt Belér a célhoz jut, s a mosolygó Árpád kezéből átveszi a paizst, s a másodiknak beérő Zombor meg a kelevészt, de elkéste Balognak vétke kívül törtévé, a fejedelem egy aczél-tőrrel ajándékozva meg:

„Szép mű, szála habos, kirakott marklattya kövekkel Zombornak kelevészszenél értéke sem alsóbb”
E nem várt jutalom kedvét meghozta Balognak.
Várkony előlépett ismét: „Fejedelmi vezérem Milyen játékot adatsz ezután? – így szóla – parancsolj!”

„Három közt arany-kerecsenyt ki leejti nyilával Párduczbőr kaczagány aranyos boglárával jutalma, Második, a röpülőt noha veszszeje véti, de még is Jól közelít hozzá: kézíj az ajándoka, s nyíllal Telve tegez. Tőlem jutalom nincs többre kiteve”.

Erre hárman: Bököny, Ompold és Beszter voltak eresztve szerencsét kísérteni:

----- Beszter az első,
Így szól a bajnagy, kerecsenyt neki, Burcsa, röpits ki.
Csattogtatta szabad szárnyát a tollas örülvén,
Hogy rabsága kitelt, s eredett vergődni magasra.
Veszszeje nem késett Beszternek utána röpülni
Mint az egek villámja. Csekély sérelmet alig vet
A fönn koválygó; de közel lelhetette nyakához
A nyílhegy, valamint zavaros forgása mutatta;
Mert a hűszke madár kevésig vaktába kanyargott
S már hitték, leesik... de sebetlen léve, tovább kelt.

Fürge Bököny követé Besztert, kinek int vala
Várkony s ismét más vadat a madarak foglalja
bocsát ki.

Erre Bököny kiszalasztja nyilát. Minden szem
utána
A lebegő tárgynak, lesvén, mint szállna, lövellik.
Hirtelen a kerecseny veszté röptének aranyát,
S szállani kezde alá. – Leesett.

Most a rend Ompoldra került. A szemek őt vették
a figyelem tárgyául, ki büszkén lépdelt elő, nem is
figyelve már a szárnyra eresztett madárra, Árpád
és a közönség bosszankodik e késedelmén, midőn

----- Ompold vállarul kapva az ívet
-----ujjával hurját penditi az íjnak.
A suhogó vessző kifeszült a vastag idegről
S mintha nem illetné őtet, megfordula Ompold.
----- A tábori nép egyszerre kiáltja:
»Győzött!» a kerecsenyt a nyíllal látva leszállni.

Ompold azonban nem akarta elfogadni az első
díjt, mert ő gyermekkorától hibázni nem tudott
lövésben, s nem is a díj vonzotta a bajvíváshoz,
hanem mint mondá:

Becsület vonzott ide, a nemzeti vágyás, mely
Fényes ajándéknál hős tettekre hevítőbb.

Aztán birkóztak, majd kelevészszel, majd karddal
vívta az ifjak, közöttük a derék Ompold is, kit vitéz-
zé lenni a nemzeti vágyás készteté.

Vajjon készteté-e most a magyar ifjak nagy tömegét a
nemzeti vágyás ép erővel bírni és ép lelket szerezni?
– Várkony előlépett ismét: »Fejedelmi vezérem!
Mily játékot adatsz ezután? – így szól – parancsolj!»
»Két lovag egymás közt kelevészszel, ketteje karddal
Vívjanak. A győzők paripát kiki öltözerestül és
Tábori készséggel nyernek, kik vesztesek, ékes
Nyerget ló nélkül, melyet nem koptatott senki!»

Hodka, Kusid, Koppány, Becse, Bánk, Csapod,
Bereg és Dénes

És száznál többek magokat viadalra kínálták.

A sokból négyet szólíta csak kikelni Árpád
Színlelt harczra, kiket jeleseknek halla hírekből.

A bajvívás után, melyre Árpád magas megelégedé-
sét nyilvánítá, az ajándékok mellé így szól:

..... A daliás játék -----
Mostan elég! Fialat vívók, éleszti reményem
Készségtek minden fegyverben. Semmi dicséret
Nem nagy az érdekéért, melyet Fejedelmetek
adhat.

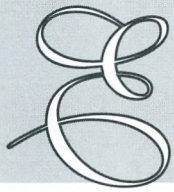
Sem jutalom. Nem sokba kerül Pannónia földét
Íly, és ennyi derék hősökkel visszaszerezünk.

S mint tudjuk, s mint érezzünk, csakugyan nem
sokba került, mert megszerzé Pannónia földét s
általadá nekünk. Meg kell tartanunk; gyakoroljuk
magunkat a bajvívásban, ösztönözzön bennünket
a nemzeti vágyás hős tettekre, mert a magyarnak
lenni kell. Az ősök szép tornajátékait gyakoroljuk,
hogy majdan elmondhassa a vezér: ily s ennyi
derék hőssel nem sokba kerül megtartani Hunnia
földét.” - Cs. -S

x x x

Kovács János - mint olvashattuk -, jócskán vissza-
nyúlt Pannon hazánk régmúltjába, és írása végén
jó hazafiként aktualizálva figyelmeztetett a testi és
lelki készségek fokozásának fontosságára. Én
pedig száz év múltán, jelenünkben - jövőnk érde-
kében - azt emelném ki művéből, hogy: „vajjon
készteté-e most a magyar ifjak nagy tömegét a
nemzeti vágyás ép erővel bírni és ép lelket szerez-
ni”. Úgy vélem, ha nem tudunk erre az intelemre
rövid határidőre pozitív lépéseket tenni, akkor
Hunnia ismét veszélybe kerülhet és akár el is vesz-
het...

Takács Ferenc

“Tömörkény mesterré lett inasa”

KUTASI ÖDÖN ÉLETE ÉS PÁLYAKÉPE

Kutas Ödön a dédapám volt. S talán szerénytelenségnek tűnik a címben szereplő megnevezés, de nem tölem származik, hanem Móra Lászlótól (Móra Ferenc unokaöccsétől), Kutasí íróársától, jó barátjától. A 2010-es esztendő az író halálának 50. évfordulója. Írásommal dédapámnak szeretnék méltó emléket állítani, s talán sikerül rávilágítanom e gazdag, de elfeledett életmű fontosabb mozzanataira.

Vannak írók, akik a maguk korában ismertek, s nagy népszerűségnek örvendenek, ám haláluk után nevük – sokszor méltatlanul – feledésbe merül. Különösen igaz ez a tárca-novella írók esetében. Helytálló Ortutay Gyula meglátása, miszerint a tárca-novellák íróját nem a kötetek tartják meg a közönség tudatában, hanem az állandó közellét, a közvetlen érintkezés varázsa. Az író és közönség kapcsolatának ez új viszonyában a kötet már nem, vagy csak nagyon ritkán jelenti azt az összepántoló erőt, amelyet más területeken még ma is birtokol, s az olvasóknak a megbecsülő, értékelő felfogása hamarosan elmúlik a tárca-novelláíró halálával. Sok más tárca-novelláíróhoz hasonlóan a Szegeden élő és alkotó Kutasí történetei is erre a sorsra jutottak: „kihullottak” az olvasóközönség irodalomtudatából, s neve ma már talán csak a szegedi irodalommal foglalkozó kutatók által ismert.

Életében egyetlen tárca-novella-kötete jelent meg csupán, Bérfföldes magyarok címmel 1913-ban. Ám a múlt század első felében a hírlapirodalom és irodalmi folyóiratok révén folyamatosan jelen volt az irodalmi életben. Tárca-novellái, meséi, műkedvelő előadásra szánt jelenetei, ünnepi beszédei, pedagógiai- és méhészeti szakcikkei helyi és országos napilapokban, folyóiratokban láttak napvilágot. Irodalmi munkásságának elismeréseként az Országos Gárdonyi Géza Irodalmi Társaság (1922) és a szegedi Dugonics-Társaság (1932) is rendes tagjává választotta.

Az író Kutasí (Brunner) Ödön ősei a mai Ausztria területéről származtak. Dédapja, a jómódú Brunner Gáspár (felesége: Lemle Borbála) családja Grazból vándorolt be és telepedett le Szegeden a Palánkban.

A nagyapa, Brunner József foglalkozását tekintve tímár, majd pékmester volt. Az 1848-49-es szabadságharcban honvéd tüzér hadnagyként szolgált. A '48-as eszmék halála után is tovább éltek a családban, s megjelentek Kutasí írásaiban is. (Pl.: Honvéd közvitéz, Szegedi Napló, 1909. 03. 26. 6. p.) Brunner József feleségével Felmayer Rozáliával a Palánk 3520. sz. telken (később Szentháromság utca, ma Hunyadi János sugárút) egyemeletes téglaházat építettek. Az épületet még a nagyár-

víz sem tudta elpusztítani, de a feltöltések miatt az emelet-ablakai már csak a járda szintjéig értek. Horváth Dezső cikkében olvashatjuk, hogy „furcsa ház volt, az emeletéről lehetett kilépni az utcára. Lefelé emeletesenek mondta volna a szegedi szó, ha nem tudta volna, hogy az út magasodott hozzá az árvíz után.” A nagyszülőknek tehető városi polgárokként a városi ház mellett Alsótanyán, a Nagyszéksósi kapitányságban, a Masa-féle szélmalomnál tanyájuk is volt. „További gyarapodás, hogy Szeged 1919-ből való térképén Szentmihálytelek határában is találunk egy tanyát Brunner néven, Nagyszéksóson pedig hármat.”

Az író apja, Brunner Ödön András Eduárd 1858-ban a palánki házban látta meg a napvilágot. Tizenöt éves korában Budára került Stöngel György hentesmesterhez. Az inasévek után mint „székálló legény” dolgozott ugyanennél a mesternél. Szegedre történő hazalátogatásaikor gyakran kijárt a nagyszéksósi tanyájukra. Itt ismerte meg, majd hamarosan meg is szerette a szomszéd tanyán lakó Papp Viktóriát, aki Szeged-Alsóvároson született 1864-ben. Az esküvőt is itt tartották 1883-ban. Az ifjú házaspár egy ideig a férj szüleinek Szentmihálytelekhez tartozó házában éltek, s földműveléssel foglalkoztak. A szorgos fiatalok a szülők földje mellett vettek 20 katasztrális hold földet, amire aztán tanyát is építettek. A nagyapa 1879-91-ig a „közönsben” K.u.K. hadseregben szolgált a katonaidéjét. Részt vett Bosznia-Hercegovina okkupációjában is.

Brunner Ödön András Eduárd dacolta a tanyai népek véleményével, miszerint olyan név, hogy Ödön nincs is – s ezért őt magát is csak második néven, azaz Andrásnéként voltak hajlandók szólítani – 1885. január 15-én Szeged – Alsóvároson született fiát is az Ödön névre kereszteltette. (Nem is sejtve, hogy ezzel hagyományt teremt majdani férfileszármazottai körében, azóta már az ötödik Ödön is férfikorba lépett.) A hagyatékban megőrzött keresztlevélből kiderül, hogy az alig kétnapos fiúcskát Brunner Izabella, az apa lánytestvére tartotta a keresztvíz alá.

Az író Brunner (később írói néven Kutasí) Ödön gyermekkorát Szentmihálytelken, majd Nagyszéksóson töltötte. Innen járt a tanyai iskolába. Mint bizonyítványai is mutatják, kiemelkedően jó tanuló volt. A bizonyítvány szerint az „ernyedetlen” szorgalmú fiúcska 1896-ban az elemi iskola ötödik osztályát is kitűnő eredménnyel zárta. Tanítója, Jahoda Ferenc rábeszélte a szülőket, hogy taníttassák a fiukat. Ez a rábeszélés nem is ment nehezen, mert a szülők mindketten írni-olvasni tudó emberek voltak. Így került 1896 őszén a 11 éves gyer-

mek a szegedi II. számú Polgári Fúüiskolába. Az elemiben kimagaslóban jól teljesító diák jegyei sokat romlottak a polgári iskolában. Ennek oka valószínűleg a két iskola színvonala közötti igen jelentős különbségben keresendő, mert a magasabb követelményekhez alkalmazkodó, igyekvő diák a negyedik osztály végére szinte minden tantárgyból jó eredményt ért el, kivéve a rettegett német nyelvet és a számtant. Az irodalomhoz való vonzódása már itt megmutatkozott. Ő maga így vall minderről. „Az irodalmat még a polgári iskolában megszerettem. Ott Szabó Ferenc volt a magyartanárom. Maga is írogatott a szegedi lapokban tárcákat.” Szabó Ferenc hatása diákjára inkább csak, mint tanár volt jelentős, mert Szabó írásai teljesen más stílusúak mind nyelvezetét mind városiasabb témáit tekintve.

Eredetileg falusi jegyző szeretett volna lenni, ezért továbbtanult az akkor kísérletképpen megnyitott V. osztályba. (Abban, hogy a szülei továbbra is támogatták tanulmányait, nagy szerepet játszott, hogy tizennégy éves korában fejjel leesett egy szénakazalról, s agyarázkódást kapott. Ennek következménye lett a gyakori fejfájás és az erős szemüveg. Nem meglepő hát, hogy az alacsony, vékony termetű gyermeket szülei nem szívesen fogták volna be a földművelés fárasztó, sokszor küzdelmes munkáiba.) Am mire a VI. osztályt is elvégezte –jeles eredménnyel – akkorra már azzal a végzettséggel nem lehetett jegyzői pályára menni.

Édesanyja azt szeretete volna, ha a kereskedelmi iskolát végzi el a fia, de annak erős ellenállása keresztül húzta terveit. Végül a törvényszékre ment ingyenes díjnoki gyakornoknak. Itt azonban nem volt kilátás a kinevezésre, ezért dr. Lippay Lajos ügyvédhez ment „bojtárnak”. Tíz hónapot töltött el az ügyvédi irodában, s ez alatt az idő alatt felkészült a tanítóképző I. és II. osztályának a különbözőzeti tantárgyaiból, amikből eredményesen le is vizsgázott. Így 1903 őszén beiratkozhatott a Szegedi Királyi Katolikus Tanítóképző harmadik osztályába. 1905 júniusában jeles eredménnyel tanítói oklevelet szerzett. Ezek az évek azonban nem csak a tanítói pályára való felkészülést szolgálták, hanem ez idő alatt a tollforgatás mesterségével is megbarátkozott. 1905-ben elnyerte a Tanítóképző által kiírt irodalmi pályázat pályadíját, melyen Báró Eötvös József: A falu jegyzője című iránnyegyenének tartalmi és széptani ismertetése volt a feladat.

A tanítóképző elvégzése után a nagyistváni városi népiskolában alkalmazták kezdetben havidíjas, majd „rendes” tanítóként. Am a néptanítói állással járó fizetés már korántsem tudta biztosítani azt az életszínvonalat, amiben fölnőtt. Az író fiának Apám emlékezete című írásában a következőket olvashatjuk: „A sokszor elhangzott állítás, miszerint a tanítók a nemzet napszamosai, apám estében szó szerint értendő. Alkalmazása után két évvel kiállított szegénységi bizonyítvány ezt hivatalosan is igazolta.”

A nagyistváni iskola ideiglenes épülete vályogból készült nádfödeles tanyában volt. Az anyagiak szűkösségét jelzi az is, hogy a „tanítói lakást” a tanteremtől egy vászonfüggöny választotta el.

Munkája magas színvonalát bizonyítja a községi iskola-szék elnöke által kiállított Hivatalos Bizonyítvány, miszerint: „...Brunner Ödön...példás erkölcsi és társadalmi magaviseletet, hivatali buzgóságot és pontosságot tanúsított; a nevelő tanításban pedig kitűnő képzettségének és tapintatos bánásmódjának megfelelő kitűnő eredményeket mutatott föl.”

A nagyistváni iskolában való tanítás mellett rendszeresen írt tárcanovellákat. Innen küldte be 1908 januárjában Járási legények című tárcáját a Szegedi Híradóba.

1908 őszén átkérte magát az újonnan épült szomszédos Irodasori-Iskolához. Az író fia Apám emlékezete című írásában a következőképpen mutatja be apjának az Irodasori iskolában végzett tevékenységét: „A tanítás egész napos volt. Az iskola már megépítésekor szűknek bizonyult az 1-6. osztályos 150-160 kisdíáknak. Sokaknak

a pad helyett csak a dobogó szélén jutott hely. Ehhez járult még a 6. osztályt elvégzettek, az ismétlősök oktatása, gyakorlati foglalkoztatása. Apám ezzel a létszámmal egymaga foglalkozott 13 éven át. Ez bizony sokszor küszködést jelentett, de csinálta szívvel-lelélekkel (másként nem is lehetett volna). Tanítványai szerint szigorú, de igazságos ember volt. A homokkal és a szegénységgel küszködő bérföldesek is a magukénak érezték. Nem sorolták az urak közé. Szívesen hívták dísznötorokba, lakodalmakba. A tanyaiai életét így belülről ismerhette meg.”

S ez az élő, bensőséges kapcsolat a tanya lakóival természetesen hatott írásművészetére is. A tágas és egészséges tanítói lakásban szorgalmasan írogatott. Az éjszaka gyakran az íróasztalánál ülve, a papír fölé hajolva, a zöld burájú petróleumlámpa fényénél találta. Ekkor már sorra jelentek meg Tömörkény István írásai mellett tárcái a Szegedi Napló vasárnapi és ünnepi számaiban. Ekkortájt publikált az Új Kor című szépirodalmi folyóiratban, s emellett a Délmagyarország című napilapban illetve az Alföldi Népiskola című tanügyi folyóiratban is jelentek meg írásai. Pósa Lajos idejében, 1915-től bekerült az Én Újságom írói gárdájába is, s ennél a gyermeklapnál 1926-ig rendszeresen jelentek meg meséi.

1913-ban Szegeden megjelent a „Bérföldes magyarok” című novelláskötete. Ez nemcsak írói nevét tette ismertté, de némi anyagi hasznot is jelentett számára. A könyv recenzióját Gracza János – szintén a Szegedi Napló publicistája, szépiroja – írta meg. Az ismertetés írója a könyv eredmények tartja, hogy szegedi termés, melynek minden sora, bétüje, levegője, zamata, napfénye, bortüja, alakjai mind-mind szegediek. Gracza hangsúlyozza, hogy a szegedi irodalmi hagyományoknak megfelelően „Kutasi nem csinál mű-szocializmust, nem komponál érzélgős szerelmi históriákat, hanem rajzolgat egy külön világot, amely, magyar, igaz és érdekes. Nincs az ő írásán semmi magára szedett cafrang, semmi idegen-majmolás, még kevésbé nyugatos hisztéria, hanem igenis van tiszta izlés, érző lélek, kedves, meleg humor, s a magyar fajnak mélyeséges szeretete.” A recenzió a kötet darabjait nem novellákként határozza meg, hanem inkább apró életképekként, miniatűr akvarellekként, melyeket az író a maga gyönyörűségére festergetett. S bár Gracza Kutasi Ödön témáit nem találja még elég mélynek, s a szavát sem érzi „szabadon eresztett hangnak”, mégis azt a végkövetkeztetést vonja le, hogy a szerző nem műkedvelője a tollnak, hanem hivatott forgatója, és fiatalkorát tekintve (ekkor 28 éves) elmondható róla, hogy egy biztató írói pálya kezdetén áll, s érdemes írogatnia.

Korai írásain még erős Tömörkény-hatás figyelhető meg. Ekkoriban írt tárcanovellái lassú tempójú leírással kezdődnek, sőt némelyikben a leíró elem az uralkodó. (Pl.: Buckák mellől, Szegedi Napló, 1908. jún. 12.) Hasonlóan mesteréhez, írásaiban sok a néprajzi elem. Olyannyira, hogy némely tárcája olvasásakor az az érzésünk, mintha csak egy-egy népszokás, vagy munkafolyamat bemutatása kedvéért született volna meg. (Pl.: Csöndes tájakon, Szegedi Napló, 1910. jan. 14., Keresztszentelés a tanyán, Szegedi Napló, 1910. jún. 12.) Am egyéni humora, ironiája, problémalátása, a lelki folyamatok bemutatása már a '20-as, '30-as évek érett elbeszéléseire mutat előre. (Tóni beszegődik, Szegedi Napló, 1910. márc. 27., Imriske napsugárral játszik, Délmagyarország, 1913. dec. 21.)

A tárcáírás és a meseírás mellett az iskolához tartozó földön korszerű gazdálkodást valósított meg. Ennek érdekében 1909 nyarán a hódmezővásárhelyi M. Kir. Földműves Iskolában elvégezte a néptanítók részére szervezett mezőgazdasági, majd 1912-ben a székykeresztúri tanítóképzőben tartott méhészeti tanfolyamot. Az elméleti tudását a gyakorlatban is kamatoztatta. Az ún. „ismétlő iskolába” járó tanítványai révén széles körben kedveltette meg és terjesztette el a méhészkedést.

Erre igen kedvező volt az őket tengerként körülölelő akácerdő. Ekkor még senki sem gondolta, hogy az írás és a tanítás mellé egy azokat túlélő, egy életen át tartó új szenvedély társul: a méhészkedés.

Sok szacikke jelent meg a méhészlapokban, a Méhész-Ujság, az Alföldi Méhészet és a Méhészet című folyóiratokban. Méhészeti szacikkei szépirodalmi igénnyel íródtak, egy-egy tájleírás tárcanovelláiban is megállta volna a helyét. Az Alföldi Méhészet szerkesztője 1922-ben egy „nagy értékű, nagy figyelemmel hallgatott és köztetséssel találkozó előadás” után felkérte Kutasit egy új rovat, a „Vándorméhészet” vezetésére. Minderről a következőket olvashatjuk a folyóirat 1922. májusi számában: „E rovatot állandósítjuk lapunkban és e rovat vezetésére Brunner Ödön tanító urat sikerült megnyernünk, aki nemcsak jóság méhész, hanem jeles szépirodalmi író is, aki már mint fiatal tanító, egy elbeszélő kötetével tett bizonyosságot írói képességeiről. Lapunk januári számában a „Szegedi homokvilág flórájáról” sok melegséggel és szépséggel megírott cikke pedig mindenfelé feltűnést keltett.”

Több fórumon is szorgalmazta a kasok helyett a sokkal korszerűbb kaptár használatát. A gazdálkodás iránti érdeklődése valószínűleg gyermekkorában gyökerezett, hisz a szülők szintén foglalkoztak földműveléssel. Ugyanakkor a kor pedagógiai elvárásai is megkívánták, hogy a nép között élő tanító – aki tulajdonképpen a pap mellett az egyetlen értelmiségi – korszerű gazdasági ismeretekre is szert tegyen, amit a gazdálkodásból megélő emberek körében oktatási tevékenysége mellett népszerűsíthet.

1914. február 15-én a 29 éves tanyai tanító és író feleségül vette a bánáti Tamásfalván az ekkor 22 éves Bittó Erzsébetet. Ám a derűs, boldog élet nem tarthatott sokáig, mert hamar rájuk tört a világháború forogtatója. Ettől az időtől kezdve több dolog is elvonta a figyelmét az írástól, s ezzel lezárult első termékeny tárcaírói korszaka. 1915-ben megszületett első gyermekük, Erzsébet, majd 1918-ban Gizella, őt követte 1920-ban az egyetlen fiú (a harmadik) Ödön, majd 1929-ben késői ajándékként megérkezett Borbála nevű lányuk is. A négy gyermek napkonzervatív szellemben nevelték, s a legfiatalabb (napjainkban is élő) lányuk visszaemlékezése szerint soha nem vitatkoztak előtűk a szüleik, s vasárnaponként rendszeresen jártak misére. A vallásos és szociálisan igen érzékeny tanító-író, többször is konfrontálódott a papokkal és „urakkal”, szót emelve – nem csak műveiben – az általa oly jól ismert bérföldesekért.

Egy 1915 júniusában kiállított népfölkelési igazolványi lap tanúsága szerint az Irodasori Iskolában tanító Brunner (Kutasi) Ödönt népfölkelési szolgálatra alkalmasnak nyilvánították. Ám 1915 októberében a frontszolgálat alól bizonytalan időre, mint „B” alosztályos népfölkelő felmentést kapott. A déli front összeomlása után a megszálló szerb csapatok csak néhány kilométerre voltak az Irodasori Iskolától. A háborúról, valamint az azt követő borzalmakról részletesen beszámolt az 1928-ban elkészült iskolatörténeti művében.

1919-ben a Szeged-alsóközponti direktórium tagjai sorába választotta, de a francia megszállás miatt nem tudtak eredményes tevékenységet végezni.

Az első világháború után a tanulólétszám egyre emelkedett, ezért sürgőssé vált egy második tanerő alkalmazása. Mivel tanítói lakás csak egy volt, az író 1923-ban a Királyhalom (ma Ásotthalom) 411. sz. alatt vásárolt 10 hold bérföldet, a rajta levő szőlővel, gyümölcsösrel és tanyával együtt. 1925-ben ide költözött a család, hogy felszabaduljon a szolgálati lakás.

Itt a tanítás mellett intenzív földművelést, szőlő- és gyümölcsstermesztést folytatott. Fia 1985-ös visszaemlékezésében a következőket olvashatjuk: „Még most is emlékszem a nyári és őszi selymös, fontos, vár, pogácsa, szercsika almák ízére. A rozzsal érő, a téli körtére, az őszibarackra, a kacskacsócsú és a kövidinka szőlőre, a hatalmas diófára, eperfákra. (Ebből egy még most is él

immár nyolcvan évesen.)

Az író, első gyermeke születése után szinte csak gyermekeknek szóló írásokat jelentetett meg. 1915 és 1932 között mindössze négy tárcanovellája jelent meg a budapesti Ország-Világ képes hetilapban. Meséi, versei Az Én Újságomban, a Képes Kis Lapban és a Meseországban jelentek meg.

Kutasit 1922-ben rendes tagjává választotta meg az újonnan alakuló Országos Gárdonyi Géza Irodalmi Társaság, melynek tagjai tanítók és tanárok közül kerültek ki. A Társaság által kiadott 1926-os és 1929-es Évkönyvekben egy-egy felnőtteknek szánt novella olvasható az írótól (A gyerek embersorba lép, Imríské napsugárral játszik), ám mindkettőben központi szerepet játszik a gyermek. Többek között a gyermekek taníttatása miatt is szükségessé vált a városba költözés, ám Móra Lászlóval folytatott levelezéséből kiderül, hogy ő maga is szeretett volna már „kimenekülni az eltemetettségből”. Ez meg is történt 1928. szeptember 1-jén, amikor Brunner (Kutasi) Ödön a Szeged-Somogyitelepi Községi Iskolához került tanítónak. 1936. szeptember 1-jétől ugyanitt ideiglenes igazgatónak nevezte ki az iskolaszék, mivel az előző igazgató lemondott. Másfél évvel később igazgatói állásában megerősítették. Elég sokáig kellett várnia erre a megtiszteltetésre. Azt, hogy már korábban is vágott a kinevezésre, érezhető egy 1927-ben Móra Lászlóval írt levélben, melyben megemlítette, hogy már 22 éve tanító, de még nem igazgató. Az író társ és barát válasza a következő: „Ez a rettenetes nálunk. A fényt penészedni hagyják, a penészt meg megteszik „Nappá”.

A somogyitelepi iskolában továbbra is mély szegénységben élő gyermekeket tanított. Ma is élő Borbála lánya szívesen emlékszik vissza apjának a tanítványaira, akik még később is visszajártak a már idős tanítójukhoz, megköszönni neki, hogy „embert faragott belőlük”. A Kutasi vezette iskola színvonalát mutatja, hogy 11 tanító munkáját igazgatta, s közülük később hárman főiskolai tanárok lettek.

Szegedre költözését követően megjelent írásainak szép számát tekintve egy időre úgy tűnt, valóra váltak Móra László 1928-ban küldött jókívánságai: „Adja Isten, hogy az a titkos jó szegedi levegő, a Tömörkényt, Mikszáthot, Pósat, Gárdonyit szárnyalni tanító – a Te nevedet is szárnyra kapja úgy a magad, mint a mi testvéri örömmünkre.”

Levelezésükből kiderül, hogy ez idő tájt Kutasi újabb kötet kiadását tervezte. Annak a lehetősége is fölmerült, hogy az Országos Gárdonyi Géza Irodalmi Társaság égisze alatt jelenteni meg írásait. Eddig tisztázatlan okok miatt azonban nem került sor a kiadásra.

Az 1920-as évek végén, a 30-as évek elején még szép számmal találkozhatunk írói nevével a vasárnaponként megjelenő Tanyai Újság, a Szegedi Új Nemzedék és a Magyar Virradat hasábjain.

Szívesen írt gyermekeknek szóló történeteket, meséket is. Ilyen témájú írásai Az Én Újságom (képes gyermek hetilap) és a Meseország című folyóiratban jelentek meg. Hagyatékában fennmaradt egy bekötött mesekönyv, valószínűleg ezt is kiadásra szánta, melynek kedves illusztrációit is ő maga készítette el limómettséssel. 1931-ben a Magyar Uriasszonyok Lapja is szívesen közölte munkáit. Kutasi önéletrajzában így emlékszik vissza erre az időszakra: „A megcsönkített ország nyugalmasabb éveiben újra munkához láttam. Bejutottam a Magyar Uriasszonyok Lapjához. Nagy dicséretet kaptam írásaimért, de mégis elmaradtam, mert a szerkesztő valamiért megnehezített rám.”

Ám e mellőzöttségért nagyban kárpótolta, hogy négy évvel a városba költözése után Kutasi Ödönt 1932-ben a Dugonics-Társaság negyvenéves fennállásának évfordulója alkalmából tartott közgyűlésen rendes taggá választották meg. Az író neve ekkor már nem csak a szegedi, hanem az országos olvasóközönség előtt is ismert, s közel kétszáz megjelent írása bizonyítja az irodalom melletti elkötelezettségét. Nem meglepő hát, hogy a

nagy múltú 1892-ben alakult, s a múltban is jeles tagokkal (Pl.: Kulinyi Zsigmond, Reizner János, Lázár György, Tömörkény István, Móra Ferenc stb.) büszkélkedő szegedi irodalmi és tudományos társaság a tagjai közé választotta meg.

Valószínűleg a Dugonics-Társaságheli tagságával hozható összefüggésbe második novellaíró korszaka, hisz 1932 és 1934 között több mint egy tucat tárcanovellája jelent meg a Szegedi Új Nemzedék és a Tanyai Újság hasábjain.

A Társaság Főtktkári jelentéseiből megtudjuk, hogy Kutasi több felolvasóúlése is részt vett előadóként, ám 1935 után már alig szerepel a neve a felolvasók között.

Erre a magyarázatot valószínűleg az adja meg, hogy 1936-ban kinevezték a Szeged-Somogyitelepi Községi Iskola igazgatójának, s az ezzel járó teendők s a népes család eltartása sok energiáját emésztette föl. Bár írásai továbbra is szép számmal láttak napvilágot a Magyar ünnep és A Népiskola Ünnepei című folyóiratokban, de ezek már elsősorban gyerekeknek szóló jelenetek és ünnepi beszédek, melyek a tanítóknak is sok segítséget nyújthatnak egy-egy ünnep méltó megszervezésében.

Kutasi ifjúsági és műkedvelői előadására szánt darabjainak színvonalát mutatja, hogy a kolozsvári székhelyű Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület tervezte az író színpadra szánt műveinek kötetben való megjelenítését, ám azt anyagi okokból nem tudta megtenni, ami nem meglepő, hisz 1944-et írtak ekkor.

1938-ban újra felbukkan a régi szenvedély, a méhészeti szakkikkek írása. Kutasi elméleti és gyakorlati szaktudását a húsz év után újrainduló Méhész-Ujság is elismerte, hiszen a folyóirat főmunkatársaként a „Havi tanácsok” rovat vezetését bízták rá.

Az 1930-as évek azonban nem csak az írás és az iskolavezetés szempontjából voltak meghatározóak Kutasi számára, hanem a közigazgatással is meggyűlt a baja, mert 1934-ben kezdetét vette az író névmagyarosítási „kálváriája”, mely az 1941-es esztendőig húzódott el.

1934 januárjában kapta kézhez a Szeged-somogyitelepi tanító a város polgármesterének névmagyarosításra felszólító levelét. S bár a levélben a kérelmek olcsó és gyors elintézését ígérték, Brunner Ödön esetében mégsem valósulhatott meg. Névváltoztatási kérelmét ugyanis írói nevére, a Brunner név magyarosítására, a Kutasira adta be. Arra természetesen nem gondolt, hogy a törvény a nemesi Kutassy nevet még hangzásában is szigorúan védi.

A névváltoztatás procedúrája így elég hosszadalmasra sikeredett. Ez alatt a hat év alatt minden követ megmozgatót, hogy élete hátralévő részében a már széles körben ismertté vált írói nevét viselhesse, s ezt örökíthesse tovább utódaira. Végül elfogadta a felajánlott Kutas nevet. 1941-ben hivatalosan is megtörtént a névváltozás elismerése. Ám írásait továbbra is a már sokak által ismert Kutasi néven jelentette meg. Ekkortájt azonban már csak kevés ideje maradt az írásra a sok munka, a családi gondok, a háborús megszorítások miatt.

A második világháború nemcsak az írást, hanem a megszokott családi életet és a tanítást is lehetetlenné tette – legalábbis egy időre. Mivel Szegeden 1944 októberében a tanítás már nem kezdődött meg, ezért felesége és legidősebb lánya, Erzsébet Sopronba vitte a legkisebb – még csak 15 éves – Borbálát. Gizella nevű lánya az Orsolya-rend zárdájában volt gimnáziumi világi tanár. Borbála mint a zárda bentlakó növendéke itt folytatta tanulmányait. Kutasi Szegeden maradt. A továbbiakról a következőképpen vall Nyilatkozatában: „Okt. 8-án megjelent a kiürítési hirdetés. Én gondolkodtam, hogy mit tegyek. Végre győzött bennem az apa. Mivel a családom vissza nem jöhetett, Gizella lányom kezdő tanári fizetése nem volt elegendő, hogy négyőket idegen városban eltartsa, utánuk mentem.

Október 17-én jelentkeztem a soproni Tanfelügyelőségen beosztásom végett. Okt. 27-én meg-

kaptam a beosztásomat a soproni rk. fiúnépiskolához. Az iskola néhány termében még folyt a tanítás. A többi része katonai kórház részére volt lefoglalva. Csak egy napot tudtam tanítani, mert az iskola többi részét is lefoglalták a kórház részére. Az igazgatói iroda maradt csak szabadon. Szükség esetén itt segítettém az igazgató úrnak. Dec. 4-5-6-ára beosztottak a munkaszolgálatosok sorozóbizottságába. 1945. jan. 3-ától 13-ig sáncmunkára voltam kirendelve. A hó 13. napjáig ott dolgoztam. Ekkor száraz mellhártyalobot kaptam, és hatósági orvosi bizonyítvánnyal 4 heti szabadságot kaptam. Március 3-tól 13-ig ismét sáncmunkára és romeltakarításra osztottak be. A romeltakarításnál rám esett egy vas és a lábamat megsértette, orvosi vizsgára jelentkeztem, s mint a 60. évet betöltöttet a névjegyzékből töröltek. Ezután kétszer voltam kirendelve összeírásra.

Amikor a Vörös Hadsereg ápr. 1-jén bejött, utána három és fél napot robotmunkában töltöttem.

1945. máj. 7-én indultunk vissza feleségemmel és Erzsébet leánnyal, és máj. 13-án hajnalban érkeztünk Szegedre.” Am házukat kifosztva, bútoraikat összevertve találták...A kir. gondnok által készített 1945. áprilisi leltár szerint „Alulírottak a fent bejegyzett ingóságokat a lakásban találtuk, még kell azonban jegyeznünk, hogy az említett tárgyak kivétel nélkül elhanyagolt, rossz állapotban vannak.” Legjobbban emésztésénél sajnálta. Könyveit különös nagy becsben tartotta, több író-társa is (Tömörkény, Móra) megajándékozta őt egy-egy új könyve megjelénésékor kézjegyével ellátott példánnyal. Ezek pótolhatatlanok voltak számára. A pusztított látva be kellett látniuk, hogy itt nem folytathatják az életüket. Az éhezés elől a tanyájukon húzták meg magukat. Csodálatos módon itt minden megmaradt, a több mázsa méz, pár hektoliter bor. Itt legalább már nem kellett éhezniük. Innen már nem is költöztek el. Kutasi ettől kezdve már egyáltalán nem írogatott. A lövészárk ásása közben ugyanis megsérült a keze, s így már csak nehezen tudott írni. (Ezért is sajnálta annyira írógépeinek elvesztését.)

Míg az írástól való megválása kényszerűség volt, addig tanítói hivatásának lezárását ő maga kérte 1945 augusztusában a Vallás- és Közoktatásügyi miniszternek címzett levelében. Indoklásában szerepelt a betöltött hatvan év és a negyven szolgálati esztendő, melyben „kifáradtam, annál is inkább, mert 13 éven át 150-160 mindennapi tanulót tanítottam osztatlan iskolában.” A kérelem meghallgatásra talált, s a miniszter 1945. október 1-jével Kutasi Ödönt negyven évi tanítás után havi 8500 pengővel „nyugalomba helyezte”.

Nyugdíjas éveiben a kertészkedésben és a méhészetben lelte örömet. Olyannyira, hogy a méhes épületében saját lakrészt rendezett be magának, s itt töltötte ideje nagy részét. A jó kézügyességgel megáldott férfi szívesen barkácsolt. Fából faragott sótartók, szenteltvíztartók, székek őrzik keze nyomát. Unokái visszaemlékezése szerint mintagazdaságot vezetett a tanyához tartozó területen. Novelláinak alakjaihoz hasonlóan ő maga is a homok megszelídítésén és áldássá fordításán fáradozott.

1960-ban, 75 éves korában került – kívánsága szerint – az ásothalmi temetőbe, a homokba, mert mint fiának mondogatta: „Tudod fiam, a homok könnyű, nem fog annyira nyomni, mint a fekete föld.” Azok között pihen, akikért egész életén át dolgozott, s akikről legtöbb írása szól.

Kutasi Ödön életútja akár tipikusnak is mondható, ha a kor társadalomtörténeti vonatkozásait tekintjük. Az értelmiségi réteghez tartozó, oktatói munkáját lelkiismeretesen végző, igen ambiciózus ember volt. Próbált mindinkább kilépni életkörülményei és lehetőségei korlátaiból, s ehhez eszöközt leginkább az írás nyújtott számára, hiszen a tanyavilág egyfajta elzártságot jelentett a külvilág kulturális és tudományos közegéből. Igazi érdeme azonban az, hogy ő mégis meglelte benne a legszébbet, e zárt kis lélettérnek minden különlegességét.

Békési Katalin

A Kubwa tano wanyama mwitu

EGY SZEGEDI ORVOS UTINAPLÓJA - 3.

„Kubwa tano wanyama mwitu”, „The Big Five”, „Az afrikai nagy öt”, - mindegy, hogy milyen nyelven említjük. A régi, nagy, igazi Afrika-vadászok felsorolása, a legveszélyesebb, legnagyobb „vadász-értékkel” bíró vadállatokról, - azaz: elefánt, kaffer-bivaly, oroszlán, orrszarvú és leopárd, - úgyis, mint tembo, mbogo, simba, kifaru és chui.

Annak ellenére, hogy manapság már Afrika nagyrészen erősen korlátozták, vagy betiltották a vadászatot, a kifejezés mágikus értelme megmaradt, mert napjaink turistáinak, - akik mostanság már fényképezőgéppel vadásznak, - most is az a céljuk, hogy viszonylag rövid és szervezett safarijuk alatt lássák és megörökítsék az „öt nagyot”.

Nem könnyű dolog, meg kell mondanom őszintén. A különböző országok különböző nemzeti és vadasparkjaiban az első három tulajdonképp minden különösebb nehézség nélkül célba lehet venni, de az orrszarvúval és a leopárdal azért más a helyzet.

A kifaru egyszerűen majdnem kiveszett az elmúlt évtizedek orrvadászata miatt. A vadonban már csak nagyon ritkán fordul elő.

A „fehér” orrszarvú, amely nem fehér, hanem a nevének „félrefordításával” nevezték el így, („széles-szájú”, „wide”, ebből lett a „white”), - még csak-csak megtalálható, de az „igazi” a „fekete” (ennek más a száj-formája, de éppen olyan sötét-szürke, mint a másik), az már más kérdés. Egyes kenyai és délafrikai magán rezervátumoktól eltekintve, ahol megpróbálják szaporítani, az elmúlt 40 év alatt nekem is csak kétszer sikerült találkoznom a „feketével”, mind a kétszer Tanzániában, a világörökség részeként nyilvántartott Ngorongoro kráterben, és a két találkozás között is eltelt vagy 20 év. A „fehér” már többször akadt az utamba, leginkább a Dél-Afrikai Köztársaságban és Tanzániában.

Babónak határozott szerencséje van velük, mert amikor együtt voltunk a Ngorongoróban is és a Dél-Afrikai Köztársaságban is, mindkettőt azonnal láthatta. Ez bizony nem kis szerencse! (Dodónak még nem volt ilyen alkalma, hogy összetalálkozzon bármelyikkel is. De remélem, hogy ami késik, az nem múlik!)

A chui más helyzet. Leopárdból köztudottan nagyon sok van Afrikában, ám, főleg éjszakai életet él, nappal kiválóan rejtőzik, - amiben pettyes bundája is remekül segíti, - ráadásul elsősorban, de nem kizárólag, magas, lombos fák ágai között szeret megbújni. Így azután egyáltalán nem könnyű észrevenni.

Türelem, csend és sok esetben egy jó távcső is szükséges ahhoz, (én a 8x40-es, nagylátószögűt elegendőnek tartom, a 10x-es már eléggé „remegős”,) hogy felfedezhesse az ember. Sokszor csak az ágról lelógó farka árulja el, hogy hol van!

Szóval, azért még manapság sem könnyű, vagy egyszer-

rű „begyűjteni” mind az ötöt.

Azután ott vannak a bivalyok. Veszélyesek, kiszámíthatatlanok és gyönyörűek. Amikor régen, valamikor még 1971-ben, először látogattunk el egy nemzeti parkba, az ugandai „Murchinson Falls National Park”-ba, soha nem fogom elfelejteni, hogy életemben először, a szabadban, az első afrikai vadállat az egy mbogo volt. A „kitűzött díjat”, - ami úgy szólt, hogy aki először lát meg egy vadat, az kap egy üveg kólat, - Magdi nyerte.

Sokak szerint minden állat között a legveszélyesebbek a bivalyok, különösen, ha sérültek. Annál is inkább, mert az afrikai savanna egyik iratlan arany szabálya szerint: „Sose fuss, kivéve, ha egy bivaly támad rád!”

Am ez azért mégsem így van.

Kevesen tudják, pedig igaz, hogy a legtöbb embert a vízilovak („kiboko”) sebesítik, vagy ölik meg. Amennyiben valaki valahogyan a víz és az állat közé kerül, úgy biztosra veheti, hogy a vízilo megtámadja. Félti a „területét” és a menekülési útvonalat.

Aztán, ha már a vízilónal tartunk, néhány személyes és biztosan nem tudományos kérdés erről a behemót állatról: 1. Miért „ló”? Még csak nem is hasonlít hozzá! Minden bizonnyal a német „Nilpferd”, „nílus-ló”-ból magyarították (hozzá nem értő módon?) 2. Nem is nyerít, mint a ló, hanem inkább rőfög, mint a disznó. Akkor miért nem „vízidisznó”? Na, de elég a kötőződésemből!

Természetesen ott van még a többi, nagyon jellemző és fontos állat, de ezek, - egyet-kettőt kiveve, - nem jelentenek gondot, ha az ember kimerészkedik közéjük a savannára, vagy a bozótosba.

Jómagam a gepárdot („cheetah”, „duma” szuahéliül,) tartom talán a legszebb vadállatnak. Nem azért, mert a földön a leggyorsabb állat, amikor vadászik, átmenetileg felgyorsul 100 km/óras sebességre - hanem, mert teljesen egyetért az a régi véleménnyel, mely szerint „amikor egy gepárd fut, maga a költészet lendül mozgásba”. Így igaz. Hihetetlenül kecses és gyors mozgásához még csak hasonlót sem lehet látni a savannán.

Ez azután egy újabb indok, hogy ha elvégeztem a hivatalos dolgaimat, amelyekkel megbíztak, akkor minden lehető alkalommal elcsavarogjak valamelyik, éppen a közelben levő nemzeti parkba, ahol éppen láthatom is kedkedvenc fenevadjaimat.

Bár az sem igaz teljesen, hogy a gepárdok „fenevadak”. Köztudott ugyanis, hogy ezek a nagymacskák jól szelídhetők. Namíbiában él manapság a legtöbb belőlük, s mivel ezek az állatok is „fenyegetettek” a kihalás szempontjából, ott „AfriCat Foundation” néven egy nagy alapítványt hoztak létre nemzetközi összefogással, hogy segítsék őket. Ez az alapítvány Otjiwarongo-ban van és Babó nagy álma, hogy egyszer ott gepárdokat simogathasson, mert egészen

szelídek. Sajnos, ez eddig még „nem jött össze” neki... (Csak úgy melleleg jegyzem meg, hogy annak idején az ethiop császárnak, Haile Selassie-nek is voltak szelídített gepárdjai és oroszlánjai. A gepárdokat a császárt megdöntő forradalom elsodorta, de kedvenc oroszlánjait egy kis, külön állatkertben tartották a császári palotával szemben az addis ababai „Sidist-kilo”-nak nevezett téren. Mi is láttuk őket 1989-90-ben.)

„Természetesen”, ha lehet, mindig megfelelő kísérővel megyek ezekre a hosszabb-rövidebb utakra, - azaz vagy Babó, vagy Dodó jön velem, - de volt már rá példa, hogy Erika is ott volt. (Most nem említem a régmúltat, amikor is természetesen a család volt együtt, a kisgyerekeinkkel. Rég volt, de igaz volt...)

A másik „megfelelő” kísérő pedig egy megbízható, jó és erős terepjáró. Ha olyan az elvégzendő feladat, hogy gépkocsi is szükséges hozzá, akkor az afrikai szokásoknak és lehetőségeknek megfelelően vagy egy Land Rovert, - de csak az L-110-es modellt, (katonai verzió, nem a „flanco-sabh” kivétel „Discovery” vagy „Freelander” modell, ezek jórészt ismeretlenek Afrikában.) - vagy újabban egy „kis” Toyota „Land Cruisert” kapok. (2,6 l diesel, SSR-turbo változat, 220 lóerős motorral.) Persze, a magán-jellegű utak költségeit én viselem, ez teljesen magától érthetődő!

Mindket említett kocsit olyan, amellyel valóban el lehet menni a „semmi közepére”, és nem a „városi beton-dzsungelba” való „terepjáró”, mint amilyenekkel itt Európában száguldoznak az uborkafára felmászott parvenuk...

A fenti két típuson kívül néha-néha lehet még látni egy-egy Mitsubishi „Pajerot”, vagy Nissan „Patrolt”, de a híres „nagy” autógyárak különböző terepjárói itt hasznavehetetlenek, mert általános a meggyőződés, hogy a szélsőséges afrikai használatot egyszerűen nem bírják, gyorsan meghibásodnak. Maradjanak azok csak „városi terepjárónak”. Ezek a kis kirándulások az unokákkal ismét újabb, megfelelő alkalmak azután arra, hogy kellő módon beoltsam őket Afrika szeretetével. Úgy vélem és úgy érzem, hogy ez többé-kevésbé sikerült is.

Mit is mondott Vic Guhrs? „Afrika a véredbe megy, mint a malária...” Hát igen, a malária. Ezzel nem lehet és nem szabad viccelni, ha az ember tényleg „járja” Afrikát, és nem ül valahol olyan helyen, ahol nincs, vagy nagy valószínűséggel nem fordul elő a betegség. Vagyis: a megelőzésére gyógyszer kell szedni. Ez itt „nem a reklám helye”, hogy részletesen megbeszéljük ezt a kérdést, csupán a figyelmet

szerettem volna felhívni arra, hogy a malária nem gyerek-játék!

Mint ahogyan a szavannán a cece-légy („tse-tse fly”) sem az. Túl azon, hogy veszélyes betegséget, a trypanosomiasisnak („álm-kór”) nevezett kórt terjesztheti, ami szintén nem egy közönséges náthával egyenértékű megbetegedés, a csípése nagyon fájdalmas. (Jobban fáj, kellemetlenebb, mint egy darázs-csípés, csak szerencsére nem dagad meg.) Közismert alapigazság Afrikában, hogy „tse-tse go for blue”, azaz ez a torpedó-alakú nagyméretű légy szereti a kéket, aminek egyenes következménye, hogy ezt a színt lehetőleg kerüljük a szavannán, - különösen a bokros, fás területeken, - másrészt pedig azokon a helyeken, ahol valamilyen (közegészségügyi, vagy tudományos, stb.) céllal össze akarják őket rovarcsapdában gyűjteni, („tse-tse trap”) az mindig kék színű.

Szóval, fogja magát az ember, amikor úgy alakul az ideje, beül a kocsiba, és elindul valamerre. Az ilyen helyeken, mármint a nemzeti parkokban, vagy a nemzeti vadvédelmi területeken („reserve”) azt gondolom, hogy mondanom sem kell, az utak nem elsőszályú minőségűek. Kanyargós, hepe-hupás, vörös földutak, s ha véletlenül az ember úgynevezett „murrám-road”-ra talál, - ezek olyan utak, melyek nem rendelkeznek mesterséges, kemény és sima útfelülettel, mint például a beton, vagy az aszfalt, - de száraz időben remekül autozhatók, mert kemény, agyagos talajon futnak, s így nem is nagyon kikopottak. Azaz, lehet rajtuk haladni, ha az ember ismeri azt a vezetési technikát, amely ezeken az utakon nélkülözhetetlen a balesetmentes közlekedéshez. Nevezetesen az igaz ugyan, hogy az út kemény és viszonylag egyenes, ám a felületét olyan 2-3 centiméter vastagságban zöldborsónyi, kemény agyag-göröngyök (az út kopásából erednek,) borítják. Nincs is ezzel semmi baj, mindaddig, míg gurul az ember. Az ilyen utakon sok esetben még 80-100 km/óras sebességgel is lehet menni. A baj ott kezdődik, amikor fékezni kell. Az apró göröngyök miatt ez az út olyan síkos, mintha tükörjég borítaná. Aki ezt nem tudja, és/vagy nem tud ilyen felületen közlekedni, az nagyon hamar, igen nagy bajban lehet.

Tessék elképzelni, megy az ember és a környező bokrok közül egyszer csak kivág egy zebra, (punda milia) vagy egy zsiráf (twiga), esetleg egy elefánt, a kocsit elé. Fék. Igen, de a kocsit meg csúszik, farol, körbefordul, vagy ne adj Isten, felborul...

Nem véletlenül vannak olyan közlekedési jelzőtáblák (hivatalosan!) rendszeresítve az ilyen utakon, melyek szerint: „Danger! Animals crossing!” („Vigyázat, állatok keresztezhetik az utat!”) vagy, ami még érthetőbb: „Animals have right of way!” („Az állatok elsőbbséget élveznek az úton!”)

Gondolom, egyikhez sem kell kommentár.

Ez annál is inkább igaz, mert ilyen váratlan akadály felbukkanása az úton nemcsak nemzeti parkokban, de tulajdonképp „vidéken”, azaz a nagyobb településeken kívül, bárhol előfordulhat.

Tényleg valami isten-hátamögötti helyre autóztam, az volt a szerencsém, hogy nem tudtam az odavezető utat, és kaptam egy gépkocsivezetőt kocsival együtt, hogy elvigyen, amikor hasonló eset történt velem, velünk is. Egy bizonyos Chendeni nevű helyre kellett mennem Zambiában, késő este, a sötétben, úgy jó 60 km. távolságra.

Az még csak hagyján, hogy úttalan-utakon és kiszáradt folyómedreken át vezetett az „útnak” nevezett semmi, de egyszer csak a bokrok közül kivágott egy kb. 3 tonnás, szép, nagy vizilóvíka, és mint egy bomba úgy vágódott a Land Cruiserünk jobb elejébe. Mintha akna robbant volna, nem is homba.

Szerencsénk volt, hogy az eset kb. 1 kilométerrel a célunk előtt történt, s így nagy nehezen csiga lassúsággal be tudtunk vándorozni Chendenibe, ahol is dolgomat elvégezvén, már úgy hajnal-tájon, egy kölcson autóval tudtunk csak visszamenni a kiindulási pontunkra, mert a Land Cruiser nem volt használható állapotban....

Aztán, - visszatérve „maszek” csavargásaimhoz, - amikor az ember levezet vagy 200-250 kilométert egy nap, a rendszerint nyitott kocsiban, (a légkondicionált terepjáró elsősorban a turistákat „illeti”) az olyan átlagosan 30-32 fokok tűző napon, nem sok képzelőerő kell hozzá, hogy estefelé már jól esik valami hideg innivaló (célszerűen egy „Tusker” sör); és egy jobb szállás, tusolással egybekötve, hiszen az embert jó vastagon belepte a felvert vörös por. Am, útközben a látnivaló mindenért kárpótolja az embert.

Többek között ilyenkor jön rá az ember, hogy nem is olyan nagy számárság az a kérdés, hogy: „Létezik-e piros elefánt??” Igen, létezik! Ugyanis a száraz évszakban őket is belepíti a vörös por, sőt, az elefántok még időnként szeretnek „porfürdőt” is venni, azaz beszórják magukat a sokszor púder-finomságú vörös földdel, minden bizonnyal a

különböző élősködők ellen.

Zötyögünk Dodóval az Amboseliben, - háttérben a Kilivel, - és jönnek a híres elefántok. (Itt nem pirosak...) Annyira nem félnek az autótól, - megszokták, - hogy kinyúlva a kocsiból szinte megpaskolhatná az ember az oldalukat.

Természetesen ez nem azt jelenti, hogy meg is csináljuk, és még kevésbé azt, hogy kiszállva a kocsiból, szintén ilyen „jámborak” maradnának. Alapszabály, hogy a vadállat az mindig „vad” marad. Ezért van azután annyi problémájuk az utazási irodáknak allítólag a japán turistákkal, mert ők ezt nem hiszik el, és mindig, mindent szeretnének lefotózni, meginkább videóra venni, lehetőleg minél közelebről. (Pontosan úgy, mintha nem lennének igen kiváló japán teleobjektívek...)

Dodó élvezi a kimondottan elegáns díszkiséretet, annál is inkább, mert kis elefántok is vannak a családban. (Ameddig egy kis elefánt „befér” az anyja hasa alá, úgy az nincs még egy éves! Ez pontosan ugyanolyan szabály, mint amely szerint amíg egy oroszlán orra rózsaszínű, addig három év alatti. Utaná fekete lesz az orra.)

Egyébként ez a látvány, - mármint az Amboseli elefántjai, a háttérben a Kilima N'jaro-val, - (csak úgy „zárójelben”: a hegy az „Kilima N'jaro”, esetleg „Kilimanjaro”, de biztosan nem: „Kilimandzsaro”! Így, „magyarosan” kiejtve a nevet, talán meg sem értenék az ott lakók;) - elpusztíthatatlan, megszokott és bizonyos fokig már elcsépelet fotó téma. Különösen régebben, amikor a hegy tetején még sokkal több hó volt.

Nem mondom, tenyleg megkapó és szemet gyönyörködtető kompozíció! Annál is inkább, mert az itteni elefántok sem mindennapiak, mert a jó körülmények, - a megfelelő legelő és a mindig megtalálható víz, - igen jól fejlett példányokká teszi őket. (Pikírten azt mondhatná az ember, hogy „nagy hegyhez nagy elefánt illik”.) Nem sokkal később megpillantjuk a „királyi párt”. Oroszlánok, egy hím és egy nőstény, hevernek a fűben. Valóban felséges jelenség. Nem hiába tekintik őket az afrikai fauna legmeghatározóbb és legismertebb képviselőinek. Kenya állami címerét is két oldalról egy-egy oroszlán tartja. (Érdekes, hogy a „klasszikusnak” tekinthető három keletafrikai ország, - Kenya, Tanzánia és Uganda, - hogyan „osztotta fel” egymás között az állatokat, mint jelképeket. Kenyáé az oroszlán, Tanzániáé a zsiráf, míg Uganda címerállata a koronás daru (Crested crane, „korongo taji”).)

Egyébként az oroszlánok alapvetően nagyon lusta állatok. Ha tele van a gyomruk, és azért erről mindig igyekeznek gondoskodni, akkor képesek naphosszat heverészni és szundikálni. A vadászatot is meglepően oldják meg. Elsősorban, - csaknem kizárólag, - a nőstények szerzik az ennilót, a hímek csak az „oroszlán-részért” jelennek meg, azaz ők esznek az elsősk között. Ez talán valami-féle „védelmi pénz”-ként felfogható magatartás és juttatás, mert a hímek elsődleges feladata a falka területének és tagjainak védelme, túl az „apaságon”. Egy falka, minden hozzátartozót összeszámolva, átlagosan 5-7-9 állatból áll, de egyes helyeken, mint például a Serengetiben, vannak „szuper falkák”, amelyek akár több, mint 20 tagot is számlálhatnak. Ez azonban csak a kivétel, amely erősíti a szabályt.

Kora hajnalban, napfelkeltekor, többször látnunk már egy-egy falkát reggelizni, azaz az éjszaka leölt gnút (wildebeest, „nyumbu”) jóízűen elfogyasztani.

De nemcsak gnút, hanem antilopot, zebrát, kafferbivalyt, vagy épp kis elefántot! is megtámadnak, ha éppen arra faj a foguk. Mint azt már említettem volt, az oroszlánok „lelkén szárad” a lodge-ban levő kis zebracsikó anyjának is a sorsa. Azt is érdemes azért tudni az oroszlánokról, hogy időnként, mind ez ideig többre-kevésbé ismeretlen okból, vagy okokból, emberre is rátámadhatnak.

Annak idején, 1898-ban, a híres Mombasa - Kampala vasútvonal, a „Lunatic express” építése során két hím oroszlán kilenc hónapon át tartotta rettegésben az építőket és nagyon sok (főleg indiai) munkást támadtak meg éjjelente és szedtek szét. Mindennek végül is J.H. Patterson ezredes vetett véget, amikor mindkettőt lelőtte. Ezek az oroszlánok voltak a híres „Tsavo-i emberevők”, és a hiteles történetet maga Patterson írta meg a „The Man-Eaters of Tsavo” című könyvében.

Azután arra nézve is hiteles adatokkal rendelkezünk, hogy az egykori Tanganyikában, 1932 és 1945 között mintegy 400 embert hurcoltak el és öltek meg az oroszlánok.

A legutóbbi, nagy vihart kavaró eset pedig 2003-ban történt, amikor egy év alatt 49 ember esett áldozatul egyetlen oroszlánnak, - melyet végül is lelőttek, - a déltanzániai Rufiji folyó (Rufiji River) egyik partmenti kis falujában. Ez a hím oroszlán is „kiérdemelte” magának a „Rufiji emberevő” („Rufiji Man-Eater”) nevet.

Aztán, ha a „királyi család” jóllakott, a maradékra bejelentkeznek a keselyűk („tai”). Hihetetlenül éles látásukkal a magasból minden elhullott állatot észrevesznek és pillanatokon belül nagy számban a helyszínen gyülekeznek. Amíg az oroszlánok esznek, addig csak messzebről figyelik a történeteket, de alig, hogy azok jóllaktak, megindul a versengés a nagy madarak között, hogy ki tud többet enni a maradékból. Mindez persze nagy és hangos kiabálással és veszekedéssel jár, viszont a maradékot bámulatosan rövid idő alatt tökéletesen eltakarítják.

Hja, kérem, a szavannán ők a „köztisztasági és temetkezési vállalat”! Két nap múlva, ha esetleg ismét arra jár az ember, már semmi mást nem lehet látni, mint az egykori áldozat nap-szitta, fehér csontmaradványait. Az is mindenki által ismert dolog, hogy az afrikai vadon nem ismer kegyelmet!

Más. Fordul a kép... Ezúttal visszafelé. 2004-ben vagyunk, Babóval ülök a Tom féle repülőn, és megyünk a Marába. Van két napunk „szabad”, így nem habozunk, hogy „kimenjünk” a szavannára. Babó először néz szembe ilyen feladattal és nagyon várja. A keekoroki leszállóhelyen várnak bennünket, rövid autózás után már ott is vagyunk a táborban. Rövid időn belül már ismét kocsiban vagyunk, de ezúttal már kinn, a semmiben.

A csend szinte fáj. Csak a tereparó duruzsolása hallatszik, no, meg a mi beszélgetésünk. Ameddig a szem ellát, lapos, száraz füvel benőtt síkság, melynek laposságát csak itt-ott szakítja meg egy-egy kis dombvonulat, vagy ami még jellemzőbb, egy-egy ernyőakác. Idegenforgalmi reklámújságba való kép. Ez, és ilyen, csak az afrikai szavannán van. Az ég olyan-kék, hogy ilyen kék talán nincs is, és az esetlegesen rajta levő felhők pedig olyan tisztára vannak, - minden bizonnyal a Teremtő által, - kimosva, mintha azokat a legjobb és leghíresebb mosóporral mosták volna ki.

A távolban, egy ernyőakác alatti kis árnyékban piros

shuka-ba (a maszajok hagyományos, tóga vagy lepelszerű viselete;) öltözött fiatal harcosok („moran”-ok) üldögélnék és mulatják az időt. Odamegyünk. Van aki elfogadhatóan beszél angolul, hiszen járt iskolába. Itt köttetik meg azután a főnök fia és Babó között az a „barátság”, mely végül is a már említett fényképezéssel pecsétlődik meg.

Erre van a Talek folyó (Talek River) is, melynek környéken több, mint 80 évvel ezelőtt, 1929 januárjában, Széchenyi Zsigmond is vadászott. Az e vidéken szerzett élményeiről a „Csui” című könyvében számol be, - a jelenlegi Maasai Marat akkor még „Massai Reserve”-nek nevezték, - és tábora a „Camp Talek” nevet viselte.

Amikor 2006-ban utoljára arra jártam, Erikával bámultam a kis, de jellegzetesen afrikai folyót, a meredek, köves partját és a körülötte levő itt-ott bokros szavannát, s közben apám jutott az eszembe... Mennyire szeretett volna életében egyszer ő is itt lenni, ezt látni... Hogy is van ez? Mégis csak igaz az a régi mondás, mely szerint „Az apák álmát a fiaik váltják valóra?” Megrázom a fejem, hogy századokkenjek a valós időbe. Ami elmúlt, elmúlt. Nem hozható vissza. Egyébként is: „Mindig előre kell tekinteni!” Ez az egyik dolog, amit Afrikában megtanul az ember, sok minden egyéb mellett.

Ernest Hemingway, aki maga is volt vadászni Afrikában, (ha jól emlékszem, 1953-ban, pontosan itt, Kenyában;) írja valahol: „Rohadt dolog a tegnapiat kergetni!” Mit mondjak? Igaza van! / Egyébként utolsó, még nem végleges formába öntött regényé, melyet halála után fia Patrick adatott ki, „True at First Light” („Pirkadatkor igaz”) címmel, többek között erről az afrikai vadászatról szól. Ragyogó könyv, sajnós, magyarul még nem jelent meg./

Dél van. Tűz a nap, meleg is van, de valahogyan nem olyan, mint Európában nyáron. Amikor a Szegeden tanuló első afrikai hallgatóim egyike-másika elkezdett panaszkodni arra, hogy az alföldi, nyári meleget nem lehet könnyen elviselni, nem hittem nekik, hiszen Afrikából jöttek. Azután később rájöttem, hogy igazuk van. Más ez az itteni, afrikai meleg. Egyrészt itt, közel az egyenlítőhöz, a nap szinte pontosan felülről süti az embert, kis területen érintve és melegeitve a testet. Itt az ember könnyen rá tud állni délben a saját árnyéka fejére! Tessék ezt Magyarországon, nyáron kipróbálni. Lehetetlen. Másrészt itt este, éjszaka lehül a levegő, akár 8-10 fokra is. Mindennap pihentem ébred az ember. Otthon? A meleg nem csökken éjszaka sem.

Am, itt és most meleg van, ebéd-idő van, tehát nincs más hátra, mint visszamenni a táborba, ebédelni.

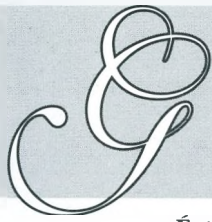
Ezekben a camp-ekben, lodge-okban, mindenféle kiváló konyha van és a választék sem hagy kívánni valót maga után. De a nagyon kevés igazi turista utam során voltam már olyan táborban is, ahol a sátrak mellett felállított „konyha-ban” főzött az egyik kísérlőnk, - mondhatom kifogástalanul.

Ha lehet, - vigyázat, egyes országokban szigorú vadászati tilalom van! - akkor mindig vadhúst eszem. Antilop (főleg a kudu!), strucc, zebra, vagy valamilyen szárnyas, mind finom és nagyon jól tudják elkészíteni.

40 évvel ezelőtt, amikor Ugandában voltam, akkor még arra is volt lehetőség, hogy elefánt húst kóstoljunk meg. (Olyan, mint egy rostos marhahús.) De hát ezek az idők már régen elmúltak, az elefántok voltak a legelsőek amelyeket az agyaruk miatt az orvvadászok a 70-es években erősen megitzedeltek, s emiatt azután nagyon szoros védelem alá kerültek. Igaz ugyan, hogy az elmúlt 1-2 évben óriási pénzekért egy néhány elefánt kilövését Namíbiában engedélyezték, ám ez „nem embernek való szórakozás”, mert olyan drága.

Am, ha nincs vadhús, akkor sincs baj, mert az itt kapható marhahús is nagyon finom. A legelők jók, az állatok semmiféle táptakarmányt nem kapnak, igazán minden adott egy jó beef-steak elfogyasztásához. Hogyan is szól a régi, öreg, gyarmati britek szabálya az igazán jól elkészített beef-steakról? „...on the slightly well-done side of medium-rare!” azaz „a közepesen átsütött szeletnek egy kicsit a teljesen átsütött állapot határa felé kell mutatnia!” Igaz! Hiába, sok mindent tudtak azok a gyarmati tisztviselők...

Bálint Gábor Sándor

Újabb félpercesek

Értetlenség

Nagyon szép, boldog család volt... Anya, apa, két kisfiú. Megvolt mindenük, kertés ház, munka, szeretet... Az anya egyszer megbetegedett, nem tudták, mi a baj, de, sajnos, hamar kiderült, hogy gyógyíthatatlan... Volt kórházban is, de, mivel nem tudtak segíteni, úgy döntött, hazamegy meghalni. Egy ideig még fent volt, tett-vett, foglalkozott a fiúkkal... De a betegség erősebb volt, már csak feküdni tudott... A kisebb fiú nem nagyon értette, mi is történik... Hiszen anya mindig mindent megcsinált, most meg fekszik egész nap... Egyik reggel, mikor látta, hogy anya megint nem kel fel, nem készít uzsonnát, nagyon mérges lett, és rákiabált anyjára:

- Anya, ne legyél már ilyen lusta, azonnal kelj fel!

Fiatalítás

Országos jelentőségű egyesület tisztújító közgyűlést tartott. Az elnök le akart mondani. Úgy gondolta, eleget dolgozott már, és különben is, elmúlt 60, jöjjenek a fiatalok. Meg is választották az új elnököt, 57 éves volt ...

Gyermekfelügyelet

Barátai féléves kislányára vigyázott egy este. Neki nem volt még gyereke, nem nagyon tudta, mit is kezdjen a kislánnyal.

- Nem lesz semmi baj - nyugtatták a szülők, mire megérkezel, már aludni fog. Mi meg színház után jövünk haza! Mikor a szülők éjfél fele megérkeztek, a gyerek a kiságyában ugrált, énekelt, látszott, hogy elemében van.

- Mi történt? - kérdezték a döbhent szülők.

- Hát, tudjátok, felébredt fél tíz fele, láttam, hogy szomjas, így megittattam egy kis kólával!

Hála

Mindig mindenkinek segített, önzetlenül, ilyen volt a természete... Ha megkérték, hogy intézzen el valamit, elintézte, nem várt érte se köszönetet, se hálát. Jól érezte magát, ha tehet valamit másokért. Ő szinte sose kért semmit. Egyszer nagy szüksége lett volna segítségre, kicsit szíjnyelvére ugyan, de levelet írt egyik ismerősének, akinek érdekében nagyon sokat tett néhány éve. Az illető még válasza sem méltatta...

Irigység

Elvégezte az egyetemet, egy híres vidéki középiskolában kapott állást. Néhány év múlva ledoktorált. Büszkén mutatta a papírt igazgatójának.

- Gratulálok, - mondta a férfi -, de megkérlek, az iskolában ne használd a címet!

Neki ugyan is nem volt ...

Izgalom

Negyedikes gimnazisták voltak egy híres fővárosi középiskolában...Nyelvi tagozatosok. Néhány hét volt még az

érettségiig. Az utolsó matek dolgozaton sok múlt, évvégi osztályzat, pontszám, felvételi... Az egész osztály rettenetesen izgult, mi lesz? - Gabi néni, a matektanár, ugyan nagyon rendes, de hát ez nem segít, ha nem tudjuk a matekot - beszéltek az óra előtt. A tanár pár perccel a szünet befejezése előtt letett a tanári asztalra egy dossziét, benne a dolgozatokkal, és kiment... Az osztály vagányai - két fiú - összenéztek, és tudták a dolgukat. Kilopták a feladatokat, mindenkinek elmondták, mi lesz, az

ajtóban őrt állt két lány, beszélgettek... Megírták a dolgozatot, persze, nagyon féltek, mi lesz, ha mindenki ötösöt kap, azonnal kiderül, mi történt ... Következő órán megkapták a kijavított dolgozatokat, volt néhány ötös, négyes, a többség harmast kapott, de volt kettes is, sőt párán meg is buktak, mint általában mindig...

Logika

Keresztelőre készült a család. A templom előtt gyülekeztek a meghívottak. Lassan mindenki megérkezett. A nagyfiú (öt éves) kint játszott a templom előtti kis téren. Az anya szólt, hogy be kellene menni, kezdődik a keresztelő.

A gyerek elgondolkodott, anyára nézett, majd így szólt:

- De anya, hát miért menjek be, engem már megkereszteltek!

Meghívás

Még a nyolcvanas években hagyta el az országot. Messze került a hazától nagyon messze, minden értelemben... Több mint húsz év után jött haza először... Elhatározta, meghívja régi barátait egy elegáns vendéglőbe, egy kis beszélgetésre, nosztalgiazásra... Össze is jöttek úgy egy tucatnyin... Mindenki jól érezte magát, emlékeztek, fellelevenítették a régi dolgokat... A vacsora végeztével, ki ki maga fizetett...

Nincsen új a nap alatt

Lezajlottak az érettségi vizsgák. A középiskolai igazgatók országos tanácsa összeült, hogy megvitassák az eredményeket, megbeszéljék a jövőre vonatkozó elképzeléseket. Gyönyörű júliusi nap volt, egy kis vendéglőben gyülekeztek. Sört ittak, pogácsát ettek, míg várták egymást. Szép sorjában érkeztek a tekintélyes igazgató hölgyek és urak. Mikor mindenki megjött, az elnök üdvözölte a társaságot, és megkérte a kollégákat, hogy összegezzék tapasztalataikat.

Egymás szavába vágva áradt a panasz a tiszteletreméltó hölgyek és urak szájából.

- Hát ilyen rossz év még nem volt, ezek a mai gyerekek nem tudnak semmit, matematikából még a példákat sem értik!

- Az hagyján, de a földrajztudásuk! Istenem, nem ismerik fel a vaktérképen a városokat!

- Ugyan, kolléga úr, és mit szóljak én? Egy verset nem tudnak pontosan idézni! És a helyesírásuk, hát arról jobb nem is beszélni...

És így tovább, és így tovább, már a vacsorán is túl voltak, de még mindig csak hüledeztek, ámuldoztak a maturáltak hiányos tudásán.

1912-t írtak...

Papp Andrea

Kegeed

KLIGL SÁNDOR: SZENT FERENC (KISPLASZTIKA)

TOULOUSE-LAUTREC LITOGRFÁFIÁJA

Borító grafika, szerkesztés és előkészítés

Nyomdamester ReProStudio[®]
alkotó technológia